

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 19 чэрвеня 1987 г. № 25 (3383) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

21 чэрвеня—выбары ў мясцовыя Саветы

ЗА ДЭМАКРАТЫЮ, ЗА САЦЫЯЛІЗМ, ЗА ПЕРАБУДОВУ

Народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў у адным з інтэр'ю сказаў: у жыцці кожнага народа ёсць асаблівыя, «судьбоносныя» гады. Такія, напрыклад, як гады Вялікай Айчыннай... Нам не дадзена ўсё прадбачыць, нашы сённяшнія справы ацэньваць нашчадкамі, ім вырашаць, як назваць час, у які мы з вамі жывём. Але ўсім нам ясна: другая палавіна 80-х — гэта рубаж у жыцці, вялікі гістарычны шанс для лёсу міру, для лёсу сацыялізму і ўспіху яго мы не маем права.

Вось чаму напярэдадні выбараў у мясцовыя Саветы народных дэпутатаў, ацэньваючы пройдзены шлях, мы не ў праве ўжо абмяжоўвацца звыклымі, бадзёрымі рапартамі: колькі пабудавана жылля, школ, дзіцячых садоў і бальніц, магазінаў і камбінатаў бытавога абслугоўвання. Вядома, гэта вельмі важна. Важна! Але ці можам мы маўчаць пра тое, што ў сацыяльнай сферы, дзе так многа залежыць менавіта ад мясцовых Саветаў, назапалілася шмат упущэнняў, нявырашаных пытанняў? Вось вам прыклад: у сталіцы нашай рэспублікі бальніц, паліклінік, цырульняў і г. д. значна менш, чым прадугледжана нарматывамі.

Безумоўна важнае значэнне для нашай рэспублікі будзе мець нядаўна прынятая Вярхоўным Саветам БССР пастанова «Аб рабоце Саветаў народных дэпутатаў, дзяржаўных і партыйных органаў рэспублікі па выкананні пастановаў ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшым павышэнні ролі і ўзмацненні адказнасці Саветаў народных дэпутатаў за паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця ў святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС».

Мы павінны думаць не толькі пра дзень учарашні, ад якога шмат чаго атрымалі ў спадчыну — і добрага, і добрага, не толькі пра дзень сённяшні, з яго супярэчнасцямі і няпростымі пытаннямі. Напярэдадні выбараў думаем, не можам не думаць — пра дзень заўтрашні. Умовай нашага руху ў будучыню, гарантам яго ўжо сёння становіцца дэмакратызацыя ўсіх сфер сацыялістычнага грамадства. І адным з праяўленняў гэтага працэсу сёлета сталі выбары па мандатных выбарчых акругах. У нашай рэспубліцы такія выбары праводзіцца ў Бялыніцкім, Глыбоцкім, Драгічынскім, Ельскім, Клецкім і Карэліцкім раёнах. Тое, што сёння толькі эксперымент, заўтра, мы ўпэў-

нены, стане звычайнай і паўсюднай практыкай. На гэта нацэляюць рашэнні студзеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС.

Зразумела, гэта не адбудзецца само па сабе. Яшчэ дзейнічаюць у грамадстве сілы інерцыі, яшчэ цягне назад груз мінулага — усялякага роду казёнчына, фармалізм, бюракратычнае мысленне, звычка адміністраваць, усё, што супрацьстаяць сапраўднай дэмакратыі. Мы ведаем, што ў ходзе і цяперашняй перадыбарнай кампаніі былі выпадкі вылучэння кандыдатаў па анкетных дадзеных, па «разнарадцы», часам пад «націскам» вышэйшых інстанцый. Абмеркаванне кандыдатур нярэдка было фармальным. Не хапала разнастайнасці, удумлівай працы, наступальнасці ў рабоце агітацыйных цэнтраў. У людзей накіпілася шмат пытанняў. І не на ўсе сёння мы даем адказы.

Мы павінны ўсвядоміць, ідучы на выбары, за што мы галасуем. Не толькі — за каго. Хоць зразумела і наша права выкрасліць з выбарчага бюлетэня таго, каго мы не лічым дастойным кандыдатам. Але і — за што.

Выбары, якія прайшлі нядаўна ў некаторых краінах Заходняй Еўропы, яшчэ раз паказалі ўсяму свету, што свабода гэтых выбараў — уяўная. Іх вынікі адлюстроўваюць сё-

няшні, імгненны настрой выбаршчыка, прыватны інтарэс кожнага з іх паасобку. Але яны не далі, не маглі даць адказу на галоўнае пытанне — што чакае мільёны людзей наперадзе? Ці пазбавяцца народы нават самых высокаразвітых капіталістычных краін беспрацоўя, дыктату манопалій, злачыннасці, глабальнага прэсінгу сродкаў масавай інфармацыі і рэкламы, сацыяльнай апатыі? Ці збавяцца народы ад пагрозы ядзернай вайны? Буржуазная дэмакратыя адказаць на гэтыя пытанні не ў стане.

Толькі сацыялістычная дэмакратыя дае народам права і абавязак самім вырашаць свой лёс. У нас гэтае права замацавана ў Канстытуцыі СССР, Канстытуцыях саюзных рэспублік. Гэта ўсеагульнае, роўнае і прамое выбарчае права.

Дык за што ж мы галасуем напярэдадні 70-годдзя Саветскай улады? Мы галасуем за высокія ідэалы Вялікага Кастрычніка, за блок камуністаў і беспартыйных, за права выбіраць найбольш дастойных, за ліквідацыю чыноўніцка-наменклатурных прывілеяў, за абарону правоў асобы, за адмаўленне ад камандавання ў культуры, эканоміцы, палітыцы. «Сацыялізм — гэта дэмакратыя», — сказана з высокай трыбуны. І мы галасуем за дэмакратыю, за сацыялізм.

УНУМАРЫ:

Валенсія—Мінск
Дні Іспаніі ў СССР
2—3

Праўда гісторыі
і гісторыя праўды
Наваткі У. МЕХАВА
3,15

Вершы розных гадоў
А. ВЯРЦІНСКАГА
і старонкі новай кнігі
В. ВІТКІ
4,8

Раман В. Быкава
«КАР'ЕР»
і яго ацэнка ў крытыцы
Артыкул М. МУШЫНСКАГА
5—7

АПАВЯДАННЕ
Л. ЛЕВАНОВІЧА
8—9

Ад вытокаў да сучаснасці
Да выхаду ў свет
трыццага тома
«Гісторыі беларускага тэатра»
10—11

Праблемы розныя—
мэты агульныя
З Устаноўчай
канферэнцыі
Музычнага таварыства
БССР
12

Дзіўныя людзі паэты
Успаміны
А. Асіпенкі
пра Е. Лось
14—15

ШЭСЦЬ СПЕКТАКАЛЯЎ НА СЛАВУТАЙ СЦЭНЕ

У Маскве гастралюе Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы

Той, хто глядзеў у мінулы панядзелак інфармацыйную праграму «Час», не мог не звярнуць увагі на дзіўныя кадры, якімі суправаджаўся прагноз сіноптыкаў: пасля надзвычай моцнай залевы па маскоўскіх вуліцах хвалістым патокам бегла вада, заповолена ці то ехалі, ці то плылі аўтамабілі... Што і казаць, нетэатральнае надарылася надвор'е, ва ўсім разе, не такое, якое хацелася б «спарасіць», бо менавіта ў панядзелак, 15 чэрвеня, адкрывалі свае сталічныя гастролі купалаўцы. І хіба не натуральна, што на наступны дзень, уклініўшыся тэлефонным званком з рэдакцыі ў напружаны гастрольны расклад дырэктара тэатра І. ВАШКЕВІЧА, размову мы пачалі... вядома ж, з надвор'я...

— Магчыма, дождж і перашкодзіў прыйсці на сустрэчу з намі ўсім жадаючым, тым не менш, спектаклю «Радавыя», паказанаму ў першы вечар, маскоўскі глядач наладзіў надзвычай гарачы і ўсхваляваны прыём, не зважаючы на тое, што п'есу А. Дударова добра ведаюць тут у пастаноўках Малога тэатра СССР і ЦАТСА... Чытачы «ЛіМа», напэўна, ужо ведаюць — сёлета на сцэне славутага Дома Астроўскага мы выступаем з шэсцю творамі: апроч дударавіцкіх «Радавых», гэта «Буря» У. Шэкспіра, «Дзеці сонца» М. Горкага, «Ажаныца — не журыцца» братаў Далецкіх і М. Чарота, «Апошні журавель» А. Дударова і А. Жука і «Мудрамер»

М. Матукоўскага. Наўрад ці трэба лішні раз паўтараць, наколькі сур'ёзна ставіцца наш калектыў да адказнай творчай справы і справяднасці ў Маскве...

— Іван Іванавіч, ці праўда, што ўсе білеты прададзены?

— Скажаць так—будзе перабольшаннем. У першыя дні, як звычайна, да нас «прыглядаюцца» (дарэчы, у адначасце з трыумфам праходзяць гастролі японскага тэатра «Кабукі»). Але ўжо цяпер магу засведчыць вялікі «попыт» на «Бурю», беларускія вадзвілі і «Мудрамера». Жыва цікавяцца мастацтвам купалаўцаў спецыялісты, крытыкі і тэатразнаўцы, прэса — неўзабаве ў Саюзе тэатральных дзеячаў СССР будзе наладжана абмеркаванне нашага гастрольнага рэпертуару. Адбудзецца і шэраг творчых сустрэч з масквічамі, адна з іх пройдзе ў Цэнтральным Доме літаратараў імя А. Фадзеева, дзе мы пакажам спектакль «Вечар».

— Што ж, зымым купалаўцам сапраўднага поспеху і... добрага надвор'я!

— Вялікі дзякуй.

Гутарыў
А. ГАНЧАРОВ.

ЮБІЛЕЮ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Семдзсят назваў кніг, бра- шур і альбомаў, аб'яднаных на- стрычніцкай тэматыкай, — та- кі падарунак выдавецтваў рэспублікі юбілею рэвалюцыі.
Нядаўна, напрыклад, пасту- піла ў продаж вышчаная «Навука і тэхніка» манаграфія доктара гістарычных навук А. Хацкевіча «Салдат вялікіх баб». Гэта кніга расказвае аб жыцці і дзейнасці Ф. Дзяржын- слага, шырокага панарама са- цыялістычных пераўтварэнняў у рэспубліцы паўстае ў гіста-

рычным нарысе акадэміка АН БССР І. Ігнаценкі «Вялікі Каст- рычнік у лёсе беларускага на- рода». Аб станаўленні Савец- кай улады ў рэспубліцы, не эканамічным, сацыяльным і культурным росквіце расказвае фотаальбом «Дарогай светлай Кастрычніка». Вялікую ціка- васць маюць і такія кнігі, як «Палымнеў заранак новай эпо- хи», «У агні грамадзянскай вай- ны», «Ветэраны ленинскай партыі» і многія іншыя выданні.

ТВОРЫ У. І. ЛЕНИНА — НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Выйшаў з друку падрыхтава- ны Інстытутам гісторыі партыі пры ЦК КПБ і выдавецтвам «Беларусь» трэці том выбраных твораў У. І. Ленина, выпуск якіх ажыццяўляецца ў дзесяці тамах на беларускай мове.

Змест кнігі сілалі працы, на- пісаныя У. І. Лениным з мая 1901 па май 1904 года «З чаго пачаць?», «Што рабіць? Наба- лельшыя пытанні нашага руху», «Праект праграмы Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабо- чай партыі», «Да вясковай бед- наты. Тлумачэнне для сялян, чаго хочучь сацыял-дэмакраты», «Праект статута РСДРП, прамовы і выступленні на II

з'ездзе РСДРП, «Крок наперад, два крокі назад (Крызіс у на- шай партыі)» і іншыя.

Цяпер чытаецца карэнтура чацвёртага тома, у які ўвойдуць працы, што характарызуюць пачатак першай рэвалюцыі ў Расіі і расстаноўку класавых сіл — «Пралетарыят і сялян- ства», «Сацыял-дэмакратыя і часовы рэвалюцыйны ўрад», «Рэвалюцыйная дэмакратычная дыктатура пралетарыята і ся- лянства» і іншыя матэрыялы. У том будзе змешчана таксама вядомая ленинская работа «Партыйная арганізацыя і партый- ная літаратура».

ВЯРТАННЕ Ё СОРАК ПЕРШЫ

Кожны год аддале нас ад та- го трыюнага дня, калі пача- лася Вялікая Айчынная вайна, і кожны раз 22 чэрвеня па-аса- біліму трыюножы сэрца. Сёла- та спайнелца 46 гадоў, як фа- шысцкая Германія вераломна напала на Савецкі Саюз. Вяр- танне ў сорок першы — вяртан- не да болю і смутку, але ж гэта і вяртанне да вытонаў муж- насці і гераізму.

Пра гэта нагадаюць і два вы- данні, выпушчаныя выдавецтва- м «Беларусь». Альбом каля- ровых здымкаў «Авельна сла- вай» (аўтар — складальнік Г. Ліхтаровіч) знаёміць з мема-

рыльнымі комплексам «Брэсц- кая крэпасць-герой», абаронцы якой першымі прынялі на сябе удар нямецка-фашысцкіх за- шчоннікаў. Камплент з у па- товак «Брэсцкая крэпасць-герой» (аўтар-складальнік Т. Гар- чанюк, фота Г. Ліхтаровіча) так- сама расказвае пра мемуарыял, пра музей абароны гераічнай цытадэлі.

Выданні гэтыя адрасуюцца і турыстам — тэксты пададзе- ны, акрамя беларускай і рус- кай, яшчэ на англійскай, французскай, нямецкай і іс- панскай мовах.

ЛІК ПЕРАКЛАДАЎ РАСЦЕ...

Плоўдзіўскае выдавецтва «Хрыста Г. Данаў»... У 1965 г. тут выйшла кніга апавесцей Ва- сіля Быкава («Альпійская бала- да. Франтавая старонка. Паста- ка»). У 1980 г. пабачыла свет кніга апавесцей Віктара Казько «Высакосны год. Цвіце на Па- лессі груша», у 1982-м годзе — раман Івана Шамякіна «Вазьму тым боль», у 1984-м — апо- вецць Віктара Казько «Суд у Слабадзе», у 1986-м — кніга апавесцей Алеся Жука «Не за- бывай мяне. Паляванне на апошняга жураўля».

Трэба адзначыць увагу выда- вецтва не толькі да выпуску нашых аўтараў, але і наогул да беларускай тэматыкі. Так, у 1982 годзе тут выйшла пазма даўняга сябра нашай літарату- ры Стэфана Палтонева «Бела- руская вясень».

Новы імпульс узаемным кан- тактам дало творчае супрацоў- ніцтва паміж плоўдзіўскім ча- сопісам «Тракія» і нашым «Нё- манам», якое пачалося з абме- ну публікацыямі ў 1985 годзе.
Нядаўна па запрашэнні

УААП Мінск наведаў галоўны рэдактар плоўдзіўскага выда- вецтва «Хрыста Г. Данаў» А. Масенгаў. Ён меў гутарку ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, у якой удзельнічалі старшыня праўлення Максім Танк, першы сакратар Ніл Гілевіч, сакратары праўлення А. Жук, В. Зуе- нак, В. Казько, сакратар партыйнай арганізацыі Васіль Гі- гевіч, галоўны рэдактар часо- піса «Нёман» А. Кудравец, га- лоўны рэдактар газеты «Літара- тура і мастацтва» А. Вяціцкі, літкансультант СП Аляксей Гар- дзіцкі, перакладчыца В. Куля- шова, прадстаўнікі УААП.

Адбылася таксама сустрэча ў выдавецтве «Мастацкая літара- тура». У гутарцы прынялі ўдзел дырэктар выдавецтва В. Грышановіч, галоўны рэдак- тар С. Андраюк, загадчык рэ- дакцыі перакладной замежнай літаратуры Б. Сачанка. У час сустрэч размова ішла аб наві- нах братніх літаратур, пашы- рэнні выдавецкіх і творчых кантактаў, аб узаемаперакла- дах.

Л. ЧАРЭШНЯ.

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ ТАВАРЫСТВА КНІГАЛЮБАЎ

У чацвер адбыўся IV пленум рэспубліканскага праўлення Добрахвотнага таварыства кні- галюбаў БССР. З дакладам «Аб рабоце арганізацыі ДТК БССР па прапагандзе грамадска-па- літычнай літаратуры ў святле рашэння XXVII з'езда КПСС і ў сувязі з падрыхтоўкай да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка» выступіў першы намеснік стар- шыні рэспубліканскага праў- ления М. Стукалаў.

Быў заслушаны даклад адка- завага сакратара Мінскага аблас- нага таварыства кнігалюбаў Н. Балуковай «Аб развіцці гра- мадскіх пачаткаў і творчай іні- цыяты ў рабоце арганізацыі кнігалюбаў». Садаклад зрабіў намеснік старшыні рэспублікан- скага праўлення П. Вераб'ёў.

КОЛАСАЎЦЫ—У ДОМЕ КОЛАСА

Кожны раз, праводзячы гас- роли ў Мінску, артысты Бела- рускага дзяржаўнага акадэміч- нага тэатра імя Януба Коласа з прыемнасцю наведваюць слэ- дзібу песняра. Як заўсёды, іх гасцінна сустракае сын наро- данага паэта, заслужаны работнік культуры БССР Д. Міцкевіч. Не парухнуў гэтай добрай звыч- кі коласаўцы і сёлета.

Адбылася задушэўная гавор- ка. Галоўны рэжысёр тэатра В. Мазынскі расказаў пра на- дзённыя клопаты калектыву, пра далучэнне тэатра да Кола- савай тэматыкі. Цікава было паслухаць старэйшую кола- саўку, народную артыстку БССР З. Канпельку. Яна пры- гадала той незабыўны час, калі ёй, 16-гадовай дзяўчыне, паш-

Дакладчыкі і выступаўшыя ў спрэчках адзначалі плённасць работы па прапагандзе грамад- ска-палітычнай літаратуры, колькаснаму і якаснаму росту радыё кнігалюбаў, актывізацыі дзейнасці пярвічных арганіза- цыяў і іншых фарміраванняў та- варыства ў сувязі з падрых- тоўкай да 70-годдзя Вялікага Кастрычніка. Разам з тым указвалася, што шмат яшчэ неабходна зрабіць, каб кожная кніга знаходзіла свайго чытача, а ў рабоце пазбяліцца фармаль-насці.

Старшыня Мінскага гарад- скога таварыства кнігалюбаў пісьменнік В. Казько, у прыватнасці, гаварыў аб паліяшэн- ні работы па прапагандзе бела- рускай кнігі.

часціла ўвасабляць на сцэне адну з гераінь п'есы «Вайна вайне», сустракацца з аўтарам твора. Прымала ўдзел артыста і ў спектаклі «Наваліцца буд- дзе» па трылогіі «На ростанях». Само сабою зразумела — гу- чалі на сустрэчы словы песня- ра. Былі прычытаны ўрыўкі з «Новай зямлі» (артысты А. Ла- банок і Р. Грыбовіч), паказана сцэна са спектакля «Сымон-му- зыка» (народны артыст БССР Я. Шыпіла і М. Красна- баеў). Узрушыла слухачоў апа- вяданне «Дзяліцца» ў май- стэрскай інтэрпрэтацыі заслужанага артыста БССР Б. Сяно. Народныя песні задушэўна вы- канала заслужаная артыстка БССР Т. Маржэла.

І. КУРБЕНА.

«МЫ ПАВІННЫ ЛЕПШ ВЕДАЦЬ АДЗІН АДНАГО»

У Савецкім Саюзе прахо- дзяць Дні Іспаніі з удзелам аўтаномнай вобласці Валенсіі.

На гэтым тыдні дэлегацыю ўрада і грамадскасці Валенсіі гасцінна сустракала сталіца нашай рэспублікі. Сярод гасцей — члены таварыства іспан-савецкай дружбы, прадстаў- нікі ўрада Валенсійскай вобласці, актывісты вядучых прафса- юзаў Іспаніі — прафканферэнцыі «Рабочыя камісіі» і Усеагульнага саюза працоўных, рэктары вышэйшых навучаль- ных устаноў, артысты і музы- канты. Разам з афіцыйнай дэле- гацыяй у Мінск прыбыла вя- лікая група іспанскіх туры- стаў.

Валенсійская вобласць — край старажытнай і арыгіналь- ной культуры. Гісторыя яго ідзе сваімі каранямі ў глыб стагоддзяў. Яшчэ ў XIII ст. каралеўства Валенсіі на роў- ных правах з іншымі каралеў- ствамі — «федэрацыямі» ўвай- шло ў склад Арагонскай каро- ны. Валенсіі — радзіма пісь-

меннікаў-класіцыстаў А. Мар- ча, Р. дэ Карэльы, Дж. Марта- рэля. У XVIII стагоддзі тут працавалі пісьменнікі-асветні- кі Майанс, Каванільес, Х. Хуан, П. Байер і многія іншыя.

З Валенсіяй звязаны гераіч- ныя старонкі гісторыі Іспан- ской Рэспублікі. У 30-я гады, у час асады Мадрыда, антыфа- шысцкі ўрад Рэспублікі пера- ехаў у Валенсію. У ліпені 1937 года тут адбыўся Другі Міжнародны Кангрэс пісьмен-нікаў у абарону культуры, у якім прымалі ўдзел і савецкія літаратары.

Валенсійская вобласць ат- рымала канстытуцыйную аўта- номію дзесяць гадоў назад. Сёння Валенсіі — адна з 17-ці аўтаномных абласцей Іспаніі, на тэрыторыі якой, у правін- цыях Касцільен, Валенсіі і Алікантэ, жыве больш як 3,5 мільёна чалавек.

Сучасная Валенсіі — гэта буйны прамысловы і сельска- гаспадарчы цэнтр Іспаніі. Прадпрыемствы вобласці экс-

партуюць у многія краіны све- ту аўтамабілі, камп'ютэрную тэхніку, абутак, адзенне, дыва- ны, цацкі і многае іншае.

Пра гісторыю і сённяшні дзень вобласці Валенсіі ішла, у прыватнасці, размова на прэс-канферэнцыі, якая адбы- лася 16 чэрвеня ў Беларускам таварыстве дружбы і культур-най сувязі з замежнымі краінамі.

З прывітальным словам да прысутных звярнуўся старшы- ня прэзідыума таварыства дружбы А. Ваніцкі.

Намеснік сакратара кабінета ўрада Валенсійскай аўтаном- ной вобласці М. Прыета гаварыў аб важнасці ўмацавання дружалюбных сувязей паміж народамі Іспаніі і Савецкага Саюза для стварэння клімату даверу, узаемаразумення і супрацоўніцтва. Віцэ-прэзідэнт таварыства «Іспанія—СССР» і прэзідэнт яго Валенсійскага ад- дзялення Х. Л. Сантас падкрэ- сліў важнасць пашырэння кан- тактаў паміж дзвюма краінамі на ўсіх узроўнях. Такія кан- такты, гаварыў гасць, не про- ста прыносяць карысць і ўзаемае задавальненне, яны з'яўляюцца жыццёвай неабход-насцю. Яшчэ не так даўно ў Іспаніі было зусім мала, ды і цяпер яшчэ, на жаль, не ха- пае аб'ектыўнай інфармацыі аб Савецкім Саюзе. Мы адчу- ваем, што кепска ведаем адзін аднаго, — сказаў Х. Л. Сан- тас. Культурная і ўсякая іншая ізаляцыя зусім не спрыяе паліяшэнню абстаноўкі ў нашым супярэчлівым свеце. У Іспаніі, падкрэсліў Сантас, з аграрнай стадыі цікава і сімпатыйна со- чаць за пераўтварэннямі, якія адбываюцца цяпер у СССР. З новымі савецкімі ініцыятывамі ў галіне разабраення ўсё больш людзей звязваюць спадзяванні

ВЕЧАР ДРУЖБЫ

16 чэрвеня адбыўся сход прадстаўнікоў грамадскасці Мінска, прысвечаны Дням Іспа- ніі ў СССР.

На вечары прысутнічалі на- меснік Старшыні Савета Міні- страў БССР Н. М. Мазай, сакра- ратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. М. Сыраегіна, кіраўнікі раду міністэрстваў і ведамстваў, дзеячы навукі і культуры, прадстаўнікі грамад- скіх арганізацый, члены дэле- гацыі ўрада і грамадскасці аўтаномнай вобласці Валенсіі.

На сходзе выступілі старшы- ня прэзідыума Беларускага та-

варыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краіна-мі А. М. Ваніцкі і віцэ-прэзідэнт таварыства «Іспанія—СССР» Хасэ Луіс Сантас.

Прывітанне ад жыхароў Ва- ленсіі грамадскасці Мінска і ўсяму беларускаму народу перадаў намеснік сакратара ка- бінета ўрада аўтаномнай воб- ласці Валенсіі Мануэль Прыета.

У заключэнне вечара адбыў- ся канцэрт народнага фальк- лорнага ансамбля з Валенсіі «Алімара».

ПРАЦЯГ РАЗМОВЫ

ГАЛАСЫ Ё ПАДТРЫМКУ...

«ЗАТАПЛЕННЕ» («ЛіМ» № 1 за 2 студзеня 1987 г.)

«У многіх з нас выклікае сур'ёзны непакой, нават страх, цяперашняя экалагічная сітуа- цыя ў краіне. Газеты шмат га- вораць пра яе, але мала чаго дамагаюцца. Асобныя часовыя поспехі не могуць нас зада- воліць, таму што гэта ўсё ж та- кі не перамога».

Гэта цытата з артыкула Ва- лянціна Распуціна «Калі ж, як не цяпер?», змешчанага ў «Правде» за 5 мая г. г. Звярні- це увагу, дарагі чытач, на фра- зу: «Газеты шмат гавораць... але мала чаго дамагаюцца». Чаму ж так адбываецца? Ці не таму, што вельмі часта крыты- нае, неабвержанае выступлен- не газеты натыкаецца на бран- не вядомасных інтарэсаў?

Усё гэта даводзіцца канста- таваць і ў сувязі з апублікава- ным у пачатку гэтага года ў «ЛіМе» артыкулам «Затаплен- не», дзе гаварылася пра шко- ду, якую нанясе прыроднаму асяроддзю і эканоміцы дзвюх суседніх рэспублік — Латвіі і Беларусі — узвядзенне Даў- гаўпільскай ГЭС.

Як паказвае пошта «ЛіМа», пазіцыя газеты знайшла пад-

трымку ў чытачоў. Гэта засвед- чылі дзесяткі лістоў у рэдак- цыю, аўтары якіх — літаратары, вучоныя, інжынеры, краязнаў- цы, рабочыя, студэнты — па- лічылі сваім грамадзянскім абавязкам узвысіць голас у абарону аднаго з прыгажэй- шых куткоў Беларусі. Некалькі падборак гэтых лістоў былі на- друкаваны ў нумарах «ЛіМа» за 20 лютага, 13 сакавіка, 10 кра- савіка г. г.

Разам з тым, рэдакцыя ад- чувае перад чытачамі і пэўную віну — на сённяшні дзень мы не можам ім адказаць канкрэт- на, пагроза затаплення поўна- чы Віцебскай вобласці знята ці па-ранейшаму існуе?

Дыпламатычна абышлі гэтае пытанне ў сваіх адказах рэдак- цыі кіраўнікі Дзяржплана рэспублікі і Дзяржкампрыроды БССР. Адмеўчаліся, хоць мы і звярталіся да іх, кіраўнікі Ака- дэміі навук БССР і Віцебскага абкома партыі.

Працягваюць ісці ў рэдак- цыю лісты пра «затапленне». Вось пісьмо жыхароў гарадско-

га пасёлка Дзісна, які, згодна з праектам будаўніцтва вадас- ховішча пры Даўгаўпільскай ГЭС, амаль увесь апынецца ў зоне затаплення. Аўтары ліста з трывогай пытаюцца, куды і калі іх будуць эвакуіраваць, ча- му мясцовыя ўлады не расстлу- маваюць людзям, якую яны атрымаюць матэрыяльную кам- пенсацию, як будзе з уладка- ваннем на працу і г. д. Гэтыя пытанні ўзнімаліся і ў артыку- ле «Затапленне», але, як ба- чыце, «туман» неведомасці па- ранейшаму вісіць над вёскамі і пасёлкамі ў зоне вадасхові- шча.

Многіх чытачоў трывожыць лёс археалагічных і архітэктур- ных помнікаў, якія апынуліся ў зоне затаплення. «Нам, гісто- рыкам, археолагам і краязнаў- цам, мо больш за іншых бачны згубны вынікі знішчэння вялі- кай колькасці каштоўнейшых для беларускай і ўсёй айчы- ннай гісторыі помнікаў, — пішуча ў рэдакцыю супрацоўнікі Го- мельскага абласнога краязнаў- чага музея Т. Літвінава, І. Літ- вінаў, А. Макушнікаў, Т. Шода і студэнты Гомельскага дзяр- жаўнага ўніверсітэта Н. Сярген- ка і А. Драбашэўскі. — Усе мы даўно чакаем адказу на трывожнае пытанне: да якога часу «Закон аб ахове помнікаў гісторыі і культуры Беларускай ССР» — важнейшы дзяржаўны дакумент—будзе існаваць толь- кі на паперы? Мы паставяна су- стракаемся з фактамі разбу- рэння помнікаў культуры, ар- хітэктурны, археалагічны, прыроды, некаторыя кіраўнікі на месцах без усякага вагання аддаюць

на больш трывалы і бяспечны мір.

Пра цікавасць да жыцця савецкіх людзей гаварыў і рэктар універсітэта горада Алікантэ М. Матэа. Іспанская інтэлігенцыя з непадробным захапленнем цікавіцца працэсамі, якія адбываюцца ў культурным жыцці ў СССР. Я ўпершыню ў Савецкім Саюзе, сказаў Матэа, і вельмі рады магчымасці бліжэй пазнаёміцца з жыццём вашай рэспублікі, з савецкімі людзьмі.

Пра рэктар політэхнічнага інстытута Валенсіі П. Ронг выказала надзею, што абмен студэнтамі, які практыкуецца паміж Іспаніяй і СССР, будзе пашырацца і надалей, што сустрэчы моладзі Валенсіі са студэнтамі Мінска паслужаць умацаванню культурных сувязей паміж Валенсіяй і сталіцай Беларусі.

На прэс-канферэнцыі былі дадзены адказы на пытанні журналістаў.

Культурная праграма Дзён Іспаніі ў Савецкім Саюзе з удзелам аўтаномнай вобласці Валенсіа — надвычай насычаная і разнастайная. Яркія летнія фарбы як нельга лепш аднавідалі атмасферы свята, якім стала знаёмства з творчасцю валенсійскіх артыстаў, мастакоў, музыкантаў.

Надвычай цёпла сустрэлі мінскія гледачы выступленні фальклорнага танцавальнага ансамбля «Алімара». Ансамбль узнік у 1976 годзе па ініцыятыве ўдзельнікаў семінара народнага мастацтва, які дзейнічае пры кафедры гісторыі мастацтва на факультэце філасофіі і філалогіі Валенсійскага ўніверсітэта. Па ініцыятыве гэтай жа групы штогод у Валенсіі праводзіцца фестываль народнага танца — «Дзень «Ла Данса». Кожны танцавальны нумар у выкананні ансамбля «Алімара» — гэта вынік карпатлівай работы. Артысты з любоўю і ашчаднасцю аднаўляюць фальклорныя традыцыі музычнай творчасці жыхароў Валенсіі.

Выступленне «Алімары» —

гэта сапраўдны музычны спектакль, тэма якога — Работа і Свята («Фазна» і «Фіестэ»). Хота фанданга Садоса, Біарская чычара, сегідылья мястэчка Ла Фойя-дэ-Касілья, танец Ветлаторы, балеро «Зорка» і іншыя танцы ў выкананні «Алімары» перадаюць лепшыя рысы іспанскага народа — працавітасць, пачуццё ўласнай годнасці, гумар і аптымізм, любоў да жыцця.

Надвычайна цікавасць усіх аматараў музыкі выклікалі выступленні ў Мінску валенсійскага арганіста Вісентэ Роса. Роса выкладае па класе аргана і клавесіна ў Валенсійскай кансерваторыі, дырэктарам якой ён з'яўляецца. Ён кіруе таксама часопісам «Кабанільес», матэрыялы якога цалкам прысвечаны класічнай музыцы.

У праграме выступленняў музыканта — творы кампазітараў Іспанскай арганнай школы (П. А. Віла, Ф. Пераса, П. Насара, А. Салер) і Валенсійскай арганнай школы (Х. Б. Кабанільес, Ф. Х. дэ Сан-Аўгустін, В. Эрвас, А. Бланкер і іншыя), напісаныя ў XVI—XVIII стагоддзях. Большасць з гэтых твораў выконвалася ў Мінску ўпершыню.

У мінскім Палацы мастацтваў працуе комплексная выстаўка сучаснага жывапісу, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фатаграфіі і кнігі, якая знаёміць гледачоў з рознымі бакамі жыцця і традыцыямі Валенсійскай вобласці.

Кінаэкраны Мінска былі аддадзены фільмам іспанскіх кінарэжысёраў — «Кармэн» К. Сауры, «Мінулае было памылкай» П. Олеа, «Загадка старадаўняй кнігі» Р. Р. Марчэнта, «Гняздо» Х. дэ Арміньяна, «Сем дзён у студэнці» Х. А. Бардэма. Акрамя таго, маленькія гледачы пазнаёміліся з поўнаметражным мультыплікацыйным фільмам «Гулівер у краіне волатаў» рэжысёра К. Дэльгада.

У рамках Дзён Іспаніі ў Мінску адбыліся таксама лекцыі па гісторыі, літаратуры і архітэктуры Валенсійскай вобласці.

НАШ КАР.

загады нахштат такога: «Знесці гэты, нікому не патрэбны, курган».

Каму-каму, а папрокі гэтыя не ў брыво, а ў вока нашаму Рэспубліканскаму таварыству аховы помнікаў гісторыі і культуры, якое назву сваю пакуле што апраўдае слаба. Праяўляе поўную інертнасць таварыства і па пытанні, звязаным з будаўніцтвам Даўгаўпілскай ГЭС і стварэннем 200-кіламетравага вадасховішча на тэрыторыі Беларусі. «Які лёс накіраваны гістарычным і археалагічным помнікам, народнай і культурнай драўлянай архітэктуры ў раёне заталення?» — законна пытаюцца гомельскія аўтары.

Мы таксама чакаем ад Таварыства пэўнага адказу на гэтае пытанне.

Вельмі радуе высокая грамадзянская актыўнасць многіх нашых чытачоў. У мінулае адыходзіць час, калі людзі лічылі за лепшае не лезці «не ў сваю справу», калі жыццёвым крэда многіх становілася прымаўка — «мая хата з краю». Здавалася б, што ўрачы з Віцебска М. Паўлаву тая Даўгаўпілская гідрэлектрастанцыя, яго ж справа — лічыць хворых. Ды ў сваім лісце ў рэдакцыю ён абурэецца тым, што не было яшчэ ў прэсе ніводнага выступлення вучоных з разглядам гэтай сур'ёзнай праблемы. Папрок сур'ёзны і слушны. Сапраўды, узнікае пытанне: як ставіцца да гэтай праблемы Акадэмія навук БССР? Ці супадае яе пазіцыя з пазіцыяй латышскіх вучоных, якія рашуча выступілі супраць будаўніцтва станцыі?

Думаецца, не выпадкова, што сярод аўтараў газеты, якія адгукнуліся на артыкул «Заталенне», пераважае моладзь. Моладзь — яна заўсёды вельмі чуйна рэагуе на любы «сейсмічны» сігнал у грамадскім жыцці. Рэагуе з уласцівым маладосці максімізмам, з пафасам, горача. Слушна ж кажуць: «Эмацыянальнасць — катэгорыя маральная». Пра гэта думаеш, чытаючы лісты ў рэдакцыю студэнтаў факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна — 63 подпісы, і членаў добраахвотнай народнай дружныны па ахове прыроды Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага інстытута імя Кірава — 10 подпісаў. «Усё можна вымераць рублём — і будаўніцтва гідрэлектрастанцыі, і страту дзесяткаў населеных пунктаў, эвакуацыю людзей, нельга толькі вымераць грашамі прыгажосць гэтых мясцін, прыгажосць, якую намерыліся вынішчыць», — пішуць студэнты-тэхнолагі.

На заканчэнне хочацца далей працітаваць змешчаны ў «Правде» артыкул: «У нас скампраметаваанае непрадуманымі дзеяннямі міністэрства і вухам не варухне, ведаючы, што грамадскай думцы дазволена гаварыць, але мала што дазволена пакуль рашаць. А крытыка што ж... Да яе можна прызывацца. Яна, пераконваюць, здольна нават прыносіць задавальненне».

Мудра сказана. Ды хацела-ся б, каб памыліўся масціты пісьменнік.

Міхась ЗАМСКІ.

1.

Як гаворыцца, з белай зайздрасцю глядзеў я нядаўнюю прэ'меру тэлевізійнага серыяла драматурга М. Шатрова і рэжысёра Л. Пчолюкіна «Штрыхі да партрэта У. І. Леніна». Не ўсё, далёка не ўсё ім удалося. Але асобныя пралікі — што яны ў параўнанні з высокім зарадам, які адметную работу вызначае! Зарадам непадробнага рэвалюцыйнага запалу. Зарадам праўды. Няцяжка зразумець, чаму дарога гэтых фільмаў да гледача была такой няпростай. Задужа вы-

Мартаў трымаўся сваёй палітычнай канцэпцыі, якая не супадала з ленынскай. Але гэта быў чысты чалавек і перакананы палітычны дзеяч.

Згадзіцеся, ні чытаць такое, ні чуць пра лідэра меншавікоў мы не прывучаны.

2.

Думаецца, у нас замнога таіх рэдактараў, як мною прыгаданы. На ўзроўнях вышэйшых і ніжэйшых. На кінастудыях, у выдавецтвах, у рэдакцыях часопісаў і газет, у навуковых установах, і асветленне нашага мінулага, у тым ліку рэвалюцый-

Уладзімір МЕХАЎ

ПРАЎДА ГІСТОРЫІ І ГІСТОРЫЯ ПРАЎДЫ

тыркаліся яны тады, калі нарадзіліся, з пракруставага ложка міль чыноўнікам ад мастацтва схемы.

І сярод таго, што ўзрадавала, што ўразіла ўжо ў першай, лічу, самай яркай карціне серыяла «Пайменнае галасаванне», што адразу засведчыла смеласць і нестандартнае мысленне яе стваральнікаў, — адхіленне ад стэрэатыпу, ад звычнага шаржу пры казасе людзей, што, займаючы ў маладой Савецкай дзяржаве высокае становішча, выступілі супроць, не прынялі пазіцыі У. І. Леніна ў адносінах да Брэсцкага міру.

Калі, напрыклад, на экране паўстаў у выкананні Алены Яфрэвава Мартаў, я не мог не ўспомніць сваё, не так і даўняе. Група, якой зрабілі мы потым цыкл дакументальных гісторыка-рэвалюцыйных фільмаў, адначыны зараз Дзяржаўнай прэміяй БССР, заканчвала на студыі «Беларусьфільм» работу над стужкай, што фактычна гэты цыкл пачала, — фільмам «Хутка і ў што б гэта ні стала...» Пра эпізод з часу падрыхтоўкі Пражскай канферэнцыі большавікоў. Пра тое, як неабходнасць згуртавання партыі запатрабавала ад ленынцаў адмежавання ад былых аднадумцаў, што аднадумцамі быць перасталі. У сувязі з гэтым у фільме згадваўся Мартаў. На экране з'яўляўся здымак, усім нам вядомы са школьных гадоў, дзе разам з іншымі членамі кіраўніцтва пеярбургскага «Саюза барацьбы за вызваленне рабочага класа» з Леніным сфатаграфаваны і Мартаў. І калі толькі што зманціраваную карціну паказвалі мы мастацкаму савету аб'яднання «Летапіс», адзін шматмудры ўсявед-рэдактар шапнуў мне:

— Мартава выкінце. У тэксце назавіце, як адступніка, і хоціць. Фатаграфія не трэба.

Я прыкінуўся прасіячком:

— Чаму? Гэтая фатаграфія ўсюды ў музеях, у падручніках...

Рэдактар меў у аб'яднанні аўтарытэт знаўцы вышэйшай кінамаграфічнай палітыкі.

— Захацеў непрыемнасцей? Не пройдзе Мартаў, нізавошта не пройдзе!..

Прадкажанне не збылося, да фатаграфіі з Мартавым прэтэнзій нідзе не выказвалася. Але рэдактарава перасцярога была, тым не менш, паказальная. Са шматгадовай практыкі ён цвёрда засвоіў: гістарычныя фігуры нахштат Мартава могуць падавацца гледачу і чытачу адначына — і чым чарней, тым лепш.

А тут раптам стаўленне да вобраза іншае. Аўтар, рэжысёр, актёр не кляць з апанента Уладзіміра Ільіча, а імкнуча зразумець і яго, сочаць за логікай і ягонай думкай. І ў газеце ЦК КПСС «Советская культура» ў рэзюмэ на серыял чытаю: «Так,

ных яго падзей, ад гэтага немала церпіць. Уяўленне аб ім дасца мастацтвам, літаратурай, ды і навукай збедненае, схематычнае, пазбаўленае аб'ёмнасці, пульсавання жыцця. Цэлым пакаленням — і ўжо не аднаму — нічога не гавораць некаторыя імёны, дальбог жа, вартыя людскай памяці і, безумоўна, больш зычлівай увагі гістарыяграфіі.

Не сумняваюся, напрыклад, што юным чытачам з удзячнасцю сустрэта была б прыгодніцкая аповесць пра Аляксандра Савіцкага — гістарычную асобу, сёння абсалютна ім неведомую. На пачатку стагоддзя пагудка пра гэтага беларускага Робіна Гуда хадзіла на ўсёй краіне. На Гомельшчыне, на сумежных з ёю Брашчыне і Чарнігаўшчыне ён быў увасабленнем немінучасці расплаты за прыніжэнне знядоленых, на чале вялікага атрада лясных мсціўцаў трымаў у страху крывасмокаў-абшарнікаў, ліхадзеяў-спраўнікаў, несправядлівых суддзяў. Мяркуючы па легендах, у яго натуры хапала авантурнага, бунт гэты быў стыхійны, без яснай мэты ўперадзе. І ўсё-такі постаць Савіцкага вельмі ж прывабная, рамантычная, характэрная на вогненым небасхіле Беларусі часу першай расійскай рэвалюцыі.

Гадоў з дваццаць назад я з цікавасцю пачуў, здаецца, на пасяджэнні прэзідыума праўлення нашага пісьменніцкага саюза, што ў літаратурнай спадчыне Рыгора Мурашкі захавалася неапублікаваны твор пра Аляксандра Савіцкага. Не ведаю, якога жанру, памеру, не ведаю, удалы ці не вельмі. Ды падкупляе, наводзіць на прыхільны роздум сам факт, што аўтар папулярнага ў перадаванні дзесяцігоддзя рамана «Сын» — пра бурлівы 1905 год у нашым краі — жыў гэтай тэмай і яшчэ хацеў асэнсаваць і па-мастацку паказаць тагачасны выбух народнага гневу ў самых розных яго выявах.

Толькі ж з уснаў члена камісіі па спадчыне Мурашкі, які з тым рукапісам знаёміўся, на пасяджэнні прагучала катэгорычнае:

— Аб публікацыі гаворкі быць не можа: Савіцкі — эсэр. Пытанне было, што называецца, закрыта.

Паколькі звяртаюся час ад часу да гісторыка-рэвалюцыйнай тэматыкі і я, то ў архівах, у старых часопісах сутыкаўся з тым-сім пра Савіцкага. І з матэрыялаў, якія трапіліся, прыналежнасці яго да партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў з пэўнасцю не вынікае. Есць і меркаванні, што ён быў беспартыйны, ніякай акрэсленай палітычнай платформы не трымаўся, хоць шлях барацьбы абраў, вядома, эсэраўскай афарбоўкі. Але калі нават быў ён эсэр, ці

да месца тут пурсыскае адмаўленне напісанага Мурашкам, адмаўленне ў праве гістарычным асобам, нахштат Савіцкага, на літаратурнае, сцэнічнае, экраннае існаванне? Не забудземся, што маецца на ўвазе расказ пра перыяд першай расійскай рэвалюцыі, калі, згодна Вялікай Савецкай Энциклапедыі, «...большавікі, з прычыны таго, што эсэры ўдзельнічалі ў агульнанароднай барацьбе супроць царызму, ішлі, пры пэўных умовах, на часовыя пагадненні з імі». Поўнае разыходжанне паміж большавіцкай і эсэраўскай партыямі, аж да таго, што апынуліся яны на розных бакі барыкад, — з'ява далейшай хады гісторыі. То ў коле юнацкага чытання хіба не прыдалася б рэч, якая прасачыла б вытокі гэтага пазнейшага палярнага разыходжання, памагла б зразумець памылку, нават трагедыю многіх мужных, суб'ектыўна сумленных змагароў, што адгукнуліся сэрцамі на позов вонкава эфектнай эсэраўскай тактыкі «актыўнага дзеяння», не разгледзілі яе бясплённасці, асуджанасці?

Няма пра Савіцкага не тое што кнігі — нататкі ў Беларускай Савецкай Энциклапедыі.

Пятру Карповічу БелСЭ трынаццаць радкоў адвяла. Імя яго носіць і вуліца ў Гомелі. Але хіба справядліва, хіба, ўрэшце, па-гаспадарску гэтым абмежавання і адмахнуцца ад лёсу, асэнсаванне якога таксама магло б прынесці літаратуры і мастацтва здабытак? Тут жа столькі для сюжэта высокая трагедыя напала! Здзяйсненне тэарыстычнага акта, рэха якога склалася Расію, — акта помсты рэакцыйнаму царскаму міністру за спробу любымі захадамі спыніць праікненне ў студэнцкае асяроддзе рэвалюцыйных настрояў. Сяброўства і супольніцтва з кумірам тэарыстаў, тады яшчэ не выкрытым Азефам, — і горчы расчаравання, адыход ад палітычнай дзейнасці пасля ганейнага і страшнага, што стала вядома пра Азефа. Сімвалічная ў нечым гібель у 1917 годзе па дарозе з эміграцыі на свабодную ад самаўладства радзіму — карабель у моры патануў, прабіты тарпедай з германскай падводнай лодкі...

Ды што фігуры, як Савіцкі і Карповіч, — нават на Зміцеру Жылуновічу, якому выпала ў снежні васемнацатага года пачэсная місія скласці тэкст Маніфеста аб нараджэнні Беларускай сацыялістычнай дзяржаўнасці і першаму той Маніфест падпісаць, нават на ім, кіраўніку першага ўрада нованароджанай Савецкай Беларусі, усё яшчэ нейкі цені! Да пісьменніка Цішка Гартнага палітычных прэтэнзій як быццам няма, яго творы выдаюцца, вывучаюцца, даследуюцца. А вось да грамадскага дзеяча Жылуновіча — нібыта ёсць. Нібы іх можна проціпаставіць, Гартнага і Жылуновіча. Нібы гэта не тое самае, што проціпаставіць Янку Купалу — Івану Луцвічу, Якуба Коласа — Канстанціну Мішкевічу, Змітрака Бядулю — Самуілу Плаўніку... Тым не менш некаторыя гісторыкі і сёння бездапаможна ўдыхаюць, пачуўшы імя Жылуновіча.

Прыклады перасцярожлівага стаўлення часопісаў, газет, выдавецтваў да гістарычных асоб, якія складанасцю пражытага жыцця, неадназначнасцю здзейсненага якраз убагачаюць панараму руху Беларусі да Кастрычніка, можна прыводзіць яшчэ.

У выдавецтве «Юнацтва» каторы год выходзіць серыя «Слава твая, Радзіма» — кнігі пра людзей, знаёмства з жыццёвым подзвігам якіх павінна абуджаць у чытачоў гонар за родны край. Справа вартая, зразумела, ухвалы і падтрымкі. Але зноў жа — у гэтую партрэтную галерэю дапускаюцца толькі тыя героі, пра якіх ужо шмат

(Заканчэнне на стар. 15).

Анатоль ВЯРЦІНСкі

ВЕРШЫ РОЗНЫХ ГАДОЎ

Сумная кантата

Арміі нашай першыя камандзіры,
першыя маршалы, камандармы
і камдывы!
Арміі нашай героі першыя,
любоў яе першая, першая слава яе —
не ў бітвах паўшыя, зноў уваскрэсшыя,
ваш лёс мне спакою не дае.
Для мяне не легенда вы, не паданне —
ад часу зялёнае, як пятак.
Свідруе скроні адно і тое ж пытанне:
«Ну як жа так? Ну як жа гэта так?!»
З жывымі прасцей.
Праўду жывым можна адкрыць
асцярожна.
Можна сказаць:
«Не віноўныя вы, таварышы.
Вольныя вы —
хоць на ўсе чатыры бакі!
Даруйце за незаконныя арышты,
за ўсю зпапею сумную,
час быў такі...»
З жывымі прасцей.
Чалавек прытым незлапамяты,
Калі нават ён — не дзівак, не прастак.
Будзе лячыць яго раны маятнік:
«Цік-так, цік-так, цік-так».
З жывымі прасцей.
А як быць з нежывымі?
Паспрабуй знайдзі агульную мову з імі.
Паспрабуй давадзі, паспрабуй
растлумач ім,
што ўсё магло быць не так, а іначай.
Паспрабуй ажыві іх якім-небудзь
дзівам
і скажы, ажывішы на нейкі міг:
«Таварышы маршалы,
камандармы,
камдывы!
Таварышы радавыя!
Слухайце нас, жывых!
Вы — не злачынцы,
не здраднікі вы,
не ворагі!
Вы — гэта вы, лепшыя нашы сыны!...
А цяпер спачывайце.
Мы знаем: вы страшна змораны.
А цяпер сніце свае бясконцыя сны».
З жывымі прасцей.
Іншая справа — мёртвыя.
Дэ-юрэ — іх апраўдалі даўно.
Дэ-факта — магільны свае вечнамерзлыя
яны не пакінулі ўсё адно.
Дэ-юрэ — кончыліся даўно іх церні,
гучаць іх радасныя галасы.
Дэ-факта —
іх зняволення тэрмін
зацягнуўся на вечныя часы.
І мяне суняшае толькі адна ілюзія,
што яны не загінулі, што яны — не ў
зямлі,
што проста яны, верныя да канца
рэвалюцыі,
у тыя глухія часы ў падполле пайшлі.
І верылі там, і чакалі гадзіны,
як скажа народ устаць і пайсці.
І ўсталі —
маршалы,
камандармы,
камдывы,
і іхнія крокі мы чуем у нашым жыцці.
1984

Просьба

Не прашу я, доўгага веку,
не прашу асаблівай любві.
Я прашу цябе:
«Будзь чалавекам!»
Я прашу вас:
«Будзьце людзьмі!»
Нельга ж вечна жыць,
як некалі.
Час другі зусім — глядзі.
Людзі! Будзьце чалавекамі!
Чалавекі! Будзьце людзьмі!
1965

Думаю, што для таго, каб пэўна самавызначыцца, выразна акрэсліць сваю пазіцыю ў перабудове, трэба не толькі прыслухацца да гулу жыцця, але і да свайго ўнутранага голасу, разабрацца і ў самім сабе; у кантэксце вопыту сацыяльнага, агульна-грамадскага крытычна асэнсаваць і свой асабісты аўтарскі вопыт. З пункту гледжання таго, перш за ўсё, як ты жыў, працаваў і адчуваў сябе сам, як сам ставіўся да тых з'яў, якія мы сёння называем «застойнымі», «перадкрысіснымі» і г. д. (праглядаючы ранейшыя дзённікавыя запісы, знаходзіш вызначэнні: «маральнае разводдзе», «мёртвы зыб» і інш.).
Марына Барстон у адным са сваіх артыкулаў неякі заўважыла: у Вярцінскага зацігнулася пасля «Чалавечага знаку» творчая паўза. Баюся, што заўвага слушная, што гэта сапраўды так. Праўда, цяжкіяса самааналізу вызначаецца тым, што тут няпроста правесці мяжу паміж віной і бядой, паміж суб'ектыўным і аб'ектыўным. Але хацеў бы выказаць усё ж два меркаванні. Першае: думаю, што гэтая самая «паўза» характарная ў нейкай меры для ўсёй нашай паэзіі апошніх двух—двух з паловай дзесяцігоддзяў, што ў ёй паступова прыглушалася, здавала свае пазіцыі лінія, звязаная з атмасферай сацыяльнай актыўнасці ў жыцці і літаратуры, у прыватнасці, з грамадзянскай лірыкай П. Панчанкі і Г. Бураўкіна, з сатырай Н. Гілевіча, з некаторымі маральна завостранымі вершамі А. Лойкі, К. Цвіркы, і брала верх лінія на цыямірную паэтызацыю. Другое меркаванне: чытачу і крытыку вядома толькі тое, што апублікавана, і толькі аднаму аўтару вядома, што ў яго напісана часткова, што ў яго запісана толькі ў выглядзе асобных радкоў, строф, навідаў, што ў яго не напісана зусім, хоць і задумвалася ў адзін цудоўны дзень ці міг. Вядома, апошняе

— гэта ўжо ілюпат і справа толькі самога аўтара, патаемная частка яго біяграфіі.

Рашаюся ірыць прыадкрыць нейкую частку гэтай, схаванай для «чужога» вона біяграфіі. Хачу прызнацца перш за ўсё: вельмі шкадую, што не увайшла ў свой час ні ў адну з кніг вершы «Перасцярога» («Людзі, не збывайцеся ў статак! Знаю: моцны статавы пачатак, знаю: тужым мы па ім падчас, знаю: так і падмывае нас — збіцца ў статак...» і г. д.) і «Цырынавы атранцыён» («Вялікая справа — дрэсіроўка, нут і пернік, цукар і прут, іх нарміроўка і дазіроўка...» і г. д.). Абодва напісаны ў 1969 годзе, першы быў змешчаны ў «ЛіМе», другі — у «Малодосці», але ў кнігу не увайшла — па волі рэдактараў. Тое ж мушу сказаць і ў дачыненні да некаторых вершаў, якія прапануюцца ніжэй увазе чытача. На лісце з вершам «Сумная кантата», злева ад загалова рэдактарскай рукою накрэслена «Зняць». Верш «Раіцца!» быў напісаны да 50-годдзя Савецкай улады і складаў частку трыпціца. Трыпціц, па вядомай сёння ўсім прычыне, насцярожыў рэдактараў — часопіснага і выдавецкага, не быў надрукаваны. Асобныя часткі (вершы «Гледзячы на фотаздыман» і «Працяг песні») уключаліся потым паасобна ў розныя зборнікі. Спадзяюся, што ў аўтара ёсць падстава надрукаваць сёння і верш «Раіцца!» — праз 20 гадоў пасля таго, як ён быў напісаны.

Не буду спыняцца на іншых вершах. Мушу толькі прызнацца, што ў лёсе некаторых з іх адыграў, відаць, сваю ролю і рэдактар унутраны, пра якога добра гаварыў на нядаўнім пленуме праўлення СП рэспублікі Ніл Гілевіч (і, дадам яшчэ, дзейнасць якога ўвогуле можа быць і карыснай: налі мець на ўвазе не страхуюку, а самапатрабавальнасць).

АУТАР.

Яшчэ адна казка пра белага бычка

Ласяе цяля дзве маткі ссе, а гордае
ніводнае.

Прыказка.

Паслухай, сын,
паслухай, дачка,
казку пра белага бычка...

Белы бычок нарадзіўся на свет —
белы, як снег, белы, як цвет.

Ні плямкі, ні крапінкі на ім,
белы, бялюсенькі зусім.

Белы зусім, ад вушэй да ног.
Як нарадзіцца такі ён мог?

Белы зусім, не такі, як усе.
І матку сваю амаль не ссе.

Карова тоўх яго пад бачок:
«Чаму ты не ссеш мяне, бычок?
Хочаш харошым быць сынкам,
дык будзь стараным сасунком.
Ведай цялячую справу сваю —
Пі малачко, пакуль даю».

Чаму ты маўчыш, скажы? Чаму?
Не можаш сказаць у адказ му-му-у?
Бычок не адказвае, маўчыць.
Маўчыць ці нешта ціха мычыць.
Робіцца дзіўнае нешта з ім.
Можна, таму, што белы зусім.

Не хоча ссаць ён, як усе.
Другое цяля яго матку ссе.
Другое, рабое, смяецца з яго,
з бычка бялюткага таго.
Смяецца статак з яго увесь.
«Можна, цяля наша воўка з'есць...»

Калі ж яго выгналі на луг,
яго не ўзлюбіў адразу пастух,
пугаю выцяў пастух яго,
бычка бялюткага таго.
На поўсці белаі, як снег, як цвет,
ад пугі той цямнее след.

Не знае матка, што з ім рабіць.
Стаў гаспадар яго не любіць.
Не глядзіць бычка па галаве,
вырадкам белым яго заве.
Кажа, што ён нікуды нягож,
точыць пакрыху-паціху нож.
Нажом тым вострым чык-чырык.
Пачуўся жаласлівы рык.
Сказаў гаспадар бычку: «Не раві».
Белая поўсць ў чырвонай крыві.
Мёртвы бычок ляжыць на зямлі.
Белую шкурку з яго знялі...

Мне, дзеці, шкада таго бычка.
А вам ці шкада, сын і дачка?
1967

Раіцца!

Савецкая — ад слова Савет.
Ад слоў —

парада,
нарада,
рада.

«З кожным раіцца як след!» —
такі быў ленынскі запавет.
Ты помніш яго, Савецкая ўлада?
Раіцца,

раіцца
і яшчэ раз — раіцца!
Не раіцца — строга забараняецца.
Раіцца з ім,

з табою,
са мною.

Раіцца з мудраю сівізнаю.
Раіцца з усімі і кожным.
Раіцца з смелым і з асцярожным.
З тым, хто думкі сваёй трымаецца,
абавязкова трэба раіцца.
З тым, хто да сутнасці дабіраецца,

асабліва трэба раіцца.
Кажуць: за вечар мудрэйшая раіцца.
З раіцай, значыць, трэба раіцца.
Раіцца!

Раіцца з розумам светлым
усіх часоў і ўсяго свету.
Нічога, што нехта памыляецца, — раіцца!
Нічога, што нехта упіраецца, — раіцца!
Нічога, што спрэчкі разгараюцца, —

раіцца!
Са спрэчак ісціна ствараецца, — раіцца!
Раіцца,
раіцца

і яшчэ раз раіцца!
Не раіцца — строга законам караецца!
Хто там самаўладнічаць збіраецца? —

Раіцца!
Хто там злоўжывае, зарываецца? —

Раіцца!
Самая лепшая з улад —
тая, што раіцца з кожным і ўсімі,
тая, дзе мудрасць ў пашане і сіле,
тая, дзе ўвесь народ — урад.
Раіцца.
1967

Не дражніце гусей

Не дражніце гусей,
не дражніце гусей.
Гусі будуць крычаць яшчэ галасней.
Гусі любяць, каб іх шанавалі:
яны, гусі, Рым ратавалі.
Каб не гусі, загінуў бы Рым,
каб не гусі, дык пала б імперыя.
Не дражніце гусей, а спявайце ім гімн:
«Гусі белыя, гусі верныя...»
Стаўце чучалы іх у музей.
Не дражніце гусей і вы самі
і вучыце дзяцей

шанаваць гусей,
пакланяцца перад гусямі...
Не дражніце гусей.
1971

Я думаю:
яны такія,
што дрэнна чуоць.
І я рабіў усё магчымае,
каб адкрыць ім вушы.
«Вы чуеце? Вы толькі паслухайце! —
гаварыў горача я ім —
Вы толькі паслухайце!
Вы толькі прыслухайцеся!»
І тут я пераконаўся,
што быў дзіваком.
Яны, аказваецца,
усё выдатна чулі,
усё чулі лепш за мяне.

Я думаю:
яны такія,
што дрэнна бачаць.
І я хацеў адкрыць ім вочы.
«Вы бачыце? Вы толькі паглядзіце! —
звяртаўся горача я да іх —
Ну гляньце, ну паглядзіце ж!»
І, зноў-такі, у адзін цудоўны дзень
я пераконаўся,
што яны ўсё добра бачаць,
усё бачаць лепш за нас з вамі.

Я думаю,
што яны наіўныя,
і з гэтай прычыны нешта не разумеюць.

І я стараўся іх уразуміць,
я прыводзіў факты і доказы.
Ды ў нейкі момант здагадаўся,
што дарэмна стараюся:
яны ўсё разумеюць
лепш за мяне.

лепш за нас з вамі.
І мяне рабілася сорамна —
за сваю наіўнасць,
і мяне рабілася балюча —
за дарэмна патрачаныя намаганні,
і мяне рабілася самотна —
між намі была сцяна...
1972

Лысеём, брат, лысеём.
Падае волас, як ліст.
Лысеём, брат, лысеём

(лісеём — ад слова «ліс»).
І нашым мы, і вашым.
Маўляў, такое жыццё.
Поўнімся фальшам, як фаршам.
І гэта — горш за ўсё.
1973

Рэквіем па загубленых любовях

Мне чуецца голас —
тужлівы, як вецер у полі, —
мне чуецца голас
загубленых нашых любовей.
Як гэта падобна на нас —
кахаем мы, любім,
а потым любові свае
губляем і губім.
Мы імі жылі —
без страху, без краху, без смерці,
і вось яны ўжо ў зямлі,
у праху,
у смецці.

Яны акрылялі нас,
нас узнімалі ў нябёсы, —
а мы пазбаўляем іх крыл,
іх сілы дзівоснай.
Чамусьці скрозь пальцы глядзім
на тое кананне,
як быццам зусім
канае не наша каханне.

Мы можам ўсміхнуцца
з усмешкаю бесклапотнай,
калі яны б'юцца
ў агоні прадсмяротнай.
Як лёгка імчыцца вясельны картэж —
і з шыкам, і з гікам.
Як ціха паўзе падвода развода —
са скрыпам і ўскліпам.
Так, поўныя шафы у вас,
дамі вашы — поўныя чашы!
А чым, без любовей,
напоўніце сэрцы вы вашы?
Будзільнікі вашы звяняць,
гудуць халадзільнікі.
А як наконт срэбнага звону:
«Любая... Міленькі!»
Зялёнае лета ідзе —
пара абнаўлення, квітнення.
Якою струною душа сустрэне яе
з'яўленне?
Ці рэквіем будзе гучаць у далях,
тугою поўных,
па згубленых намі,
загубленых намі любовях?

1977
«Ты на гару, а чорт за нагу...»
Дык што рабіць у такім разе?
Сядзець пад гарою той у грэзі?
Баяцца чорта? Чакаць аказіі?
Ці выкінуць думку пра гару?
1979

«Не дораг абед, а дораг прывет».
Кармілі нас сытна, да адвалу.
Была сурэтка, быў куверт,
а вось прывета і не хапала.
1980

Пра так званае спачыванне на лаўрах

Дзе яно — гэтае спачыванне?
Скажыце — пашлю яму віншаванне.
Незразумелае нешта такое —
бачу я лаўры, не бачу спакою.
Бачу я лаўры —
мякчэй за аўчын.
Ды дзе той праслаўлены спачын?
Бачу я: ў мэтра, пры ўсёй масцітасці,
няма да сябе і да музаў літасці,
не дазваляе перадыхнуць.
А мог бы і саладка пазяхнуць.
Дык дзе той спачын —
ідылічна-класічны?
Лаўры не тыя?
Не той лаўрэат?
Ці лаўрэат той — тарбахват?
Усё яму мала, усё прыспічвае...
1983

В. ЗУЕНАК. Маўчанне травы. Паэма. Пераклад з беларускай М. «Советский писатель», 1987. «Маўчанне травы», як вядома, адзін з самых значных твораў не толькі ў Васіля Зюэна, але і ва ўсёй беларускай паэзіі апошніх гадоў. У паэме прасочваецца лёс чалавеча на самых розных сфэрах жыцця.

На рускую мову «Маўчанне травы» пераклаў Іван Бурсаў.

А. ЛОЙКА. Пралескі ў акопе. Вершы. Серыя «Бібліятэка беларускай паэзіі». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987. Алег Лойка асэнсоўвае ў лепшых сваіх творах дзень сённяшні і зьвяртаецца да гераічнага мінулага беларускага народа, услаўляе радасць мірных працоўных будняў і раскрывае гераізм у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, дзеліцца ўражаннямі ад паездак па замежных краінах. Са старонак зборніка гучыць голас лірычнага героя, улюбленага ў бацькоўскую зямлю.

У. НЯКЛЯЕУ. Дрэва болю. Вершы і паэмы. Пераклад з беларускай М. «Советский писатель», 1986. Чужыя водгаласы часу гучыць у вершах Уладзіміра Някляева, якія сілалі змест двух першых раздзелаў кнігі «Дрэва болю» — «Паром» і «Кола агляду». Паэт з узрушанасцю раскрывае ўнутраны свет нашага сучаснага і зьвяртаецца да падзей Вялікай Айчыннай вайны.

У раздзел «Наскрозь» увайшла паэма «Маланка» і аднайменны твор. Дарэчы, паэма «Наскрозь» упершыню была апублікавана на старонках «ЛіМ».

Творы У. Някляева на рускую мову пераклалі Л. Гембіцкая, П. Кошаль, В. Кузняцоў.

П. ПАНЧАНКА. Прылучэнне. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1987. Лепшыя вершы Пімена Панчаны, напісаныя ў розныя гады, а танслага паэма «Патрыятычная песня» сілалі змест аднатомніка «Прылучэнне». Палымая публіцыстычнасць, сацыяльная выразнасць, грамадзянская смеласць — вызначальныя рысы твораў паэта. Услаўляючы прыгажосць камуністычных ідэалаў, П. Панчанка асуджае тое, што чужое нашай рэчаіснасці — беспрынцыповасць, аглядавецтва, крывадушства... Яго вершы, напісаныя і шмат гадоў назад, сугучны дню сённяшняму, калі ўзяты курс на рэвалюцыйнае абнаўленне савецкага грамадства.

Выхад рамана «Кар'ер» асобнай кніжкай дае магчымасць яшчэ раз звярнуцца да гэтага выключна багатага на змест твора, паразважаць над драматычным лёсам яго герояў, задумацца над складанымі праблемамі, якія тут узняты, суднесці іх з сённяшняй рэчаіснасцю. Разам з тым асобнае выданне дазваляе ўзважыць меркаванні, ацэнкі, вывады, зробленыя беларускай і ўсесаюзнай крытыкай на ўрачых слядах — пасля публікацыі твораў.

старымі эстэтычнымі меркамі, якія выпрацаваліся на ранейшых, шырока вядомых аповецях пісьменніка, што сталі часткай нашага духоўнага жыцця. Чытач зжыўся з героем В. Быкава, палюбіў яго, а зараз пісьменнік падае шмат у чым новага героя, да якога і сам мастак ставіцца крыху інакш.

У адпаведнасці з традыцыйнымі ўяўленнямі чытач схільны ацэньваць «Кар'ер» з твораў, прывесчанымі тэме

скіравана на тое, каб падкрэсліць значнасць асобы чалавека, яго сумлення, ролю духоўнага пачатку, асабістай адказнасці чалавека. Падзеі, пра якія аўтар расказвае ў творы, узнёўляюцца не толькі ў іх непасрэдным адлюстраванні, але і як успаміны галоўнага героя. А гэта вядзе да таго, што герой адначасова ацэньвае падзеі, каменціруе, тлумачыць іх.

Аднак і сказанае не вычэрпвае ўсёй навіны твора, своеасабліваці яго сюжэтно-кам-

не толькі розумам, але і сэрцам, усёй сваёй істотай, усім тым, што закладзена ў чалавечы прыродай, яго генетычнай памяццю, сацыяльным укладам жыцця, выхаваннем, культурай і г. д. — калі Агеёў зразумеў, усвядоміў трагічны сэнс ім учыненага, ён асудзіў сябе як цяжка вінаватага. Раскаваючы кар'ер, каб пераканацца, што, магчыма, Марыя і не расстраляна, Агеёў на сутнасці рэвізуе ўсю сваю жыццёвую філасофію. І гэта рэвізія мае вялікі грамадскі, маральна-этычны сэнс.

Міхась МУШЫНСКІ

АЧЫШЧЭННЕ ПРАЎДАЙ

Раман В. Быкава «КАР'ЕР» і яго ацэнка ў крытыцы

ра ў часопісах «Полюмя» і «Дружба народов» (1986, №№ 4—5), пэўным чынам удакладніць, дапоўніць гэтыя ацэнкі, сказаць пра тое, што адраджа, можа, і не магло быць заўважана пры знаёмстве з твораў, жанр якога першапачаткова вызначаўся як аповець. Новае жанравае азначэнне абавязвае перачытаць твор з пункту гледжання яго прыналежнасці да раманаўнай структуры. Пры гэтым важна ўлічыць і чытацкія ацэнкі — адзін з яркіх паказчыкаў грамадскага рэзанансу, выкліканага твораў. Ацэнкі ж, як сведчаць шматлікія канферэнцыі і абмеркаванні твора, неадназначныя: у поглядах на «Кар'ер» няма таго адзінства, якое мела месца, скажам, у дачыненні да аповецей «Сотнікаў», «Абеліск», «Дажыць да святання», «Пайсці і не вярнуцца» і інш. Калі меркаваць па выказваннях чытачоў, адны з іх цалкам прымаюць новы твор як выдатную з'яву сучаснай літаратуры, другіх многія не задавальняе ў рамане. Так, напрыклад, рашэнне Агеева толькі праз сорак гадоў пасля заканчэння вайны паехаць на раскопкі кар'ера ўспрымаецца імі як недастаткова абгрунтаванае, надуманае.

Зрэшты, меркаванні накіталт прыгаданых выказваюць не толькі ўдзельнікі чытацкіх канферэнцый, але і літаратурныя крытыкі. Так, на думку Н. Патапава, В. Быкаў быццам бы «не дасягнуў той ступені мастацкай рэальнасці, арганічнасці ўвасаблення задумы, канцэнтрацыі святла, вобразнай энергіі на галоўным у творы — калі можна было б гаварыць аб творчым адкрыцці» («Правда», 20.04.1987). Як «псіхалагічную нацяжку» кваліфікуе крытык раскопку Агеевым закінутага кар'ера, Шэраг крытычных заўваг зроблены ў артыкулах Л. Лазарава («Новый мир», 1986, № 11), Н. Івановай («Знамя», 1986, № 11), у рэцэнзіі А. Трацякова («Неман», 1987, № 1), хоць у цэлым адносіны крытыкаў да рамана станоўчыя.

Тое, што чытач і крытык кожны па-свойму ацэньваюць твор, — з'ява ўдэшная. Яна адпавядае духу нашага часу. Але пры гэтым важна, каб ацэнкі грунтаваліся на аб'ектыўным аналізе мастацкага твора, а сам твор разглядаўся ў кантэксце не толькі літаратуры, але і сучаснага грамадскага жыцця.

Калі браць вусныя і друкаваныя заўвагі ў іх сукупнасці, то можна знайсці і тое агульнае, што іх спарадзіла. Гэта перш за ўсё недастаткова глыбокае ўспрыманне таго новага, наватарскага, што ідзе ў сабе раман В. Быкава. Тут мы сустракаемся з выпадкам, калі вартасці твора вымяраюцца

вайны, чалавека на вайне, у той час як ён цалкам арыентаваны на сучасную рэчаіснасць, у ім даследуюцца праблемы сённяшняга жыцця. Вось гэта ідэйна-тэматычная арыентаванасць рамана, як і яго філасофскі змест, на наш погляд, цалкам не ўсведамляецца пэўнай часткай чытачоў і некаторымі крытыкамі.

Змест рамана «Кар'ер» сведчыць аб тым, што ў творчасці В. Быкава апошніх гадоў албываюцца істотныя змены, якія з'яўляюцца істотна зменены зрухі, мае месца далейшае ўмацаванне прынцыпаў гістарызму, народнасці, гуманізму, іх прыкметнае ўзбагачэнне як вынік паглыбленага даследавання мастаком жыцця і духоўнай практыкі чалавека на сучасным этапе яго гістарычнай дзейнасці. Сацыяльны аналіз і псіхалагізм, чалавечы пачатак набываюць у творы новую якасць, яны існуюць тут у арганічнай зростанасці.

Пераканаўчасць мастацкай канцэпцыі рамана «Кар'ер» забяспечана ў першую чаргу глыбінёй псіхалагічнай распрацоўкі вобразаў галоўных дзеючых асоб — Агеева, Сямёнава, зладжанасцю кампазіцыі як формы выяўлення аўтарскай задумы. «Кар'ер» — раман вострапраблемны, прасякнуты шчырай мастакоўскай заклапочанасцю, роздумам над складанасцямі нашага жыцця, трывогай за будучыню чалавека і чалавечтва. Гэта твор глыбокай філасофскай думкі: героі Быкава вырашаюць нялёгкае пытанні, звязаныя з пошукамі сэнсу быцця, прызначэння чалавека на зямлі. Трагічныя выпрабаванні, якія выпалі на долю Паўла Агеева, у рэшце рэшт прыводзяць яго да разумення сапраўдных каштоўнасцей, сярод якіх на першым месцы аказваюцца чалавек, самацэннасць жыцця. Але якім пакутліва доўгім і цяжкім быў шлях героя да ўсведамлення гэтых ісцін!

Раман «Кар'ер» ураджае згущанасцю самой мастацкай матэрыі, скандэсанасцю матэрыялу, апрачванага ў адпаведнасці з аўтарскай задумай і канкрэтнымі ідэйна-эстэтычнымі задачамі. Гэта твор, багаты на падтэкст. Многія вобразы, пачынаючы з вобраза, вынесенага ў назву рамана, многія канкрэтыя, рэчавыя дэталі набываюць тут сімвалічнае значэнне, уздымаюцца да пэўнага сімвала. На жаль, пра гэта недастаткова выразна гаварылася ў крытыцы. Разам з тым сімваламі не ўступае ў супярэчнасць з рэальна-бытавым планам, з паэтыкай суровага рэалізму, у традыцыях якой і напісаны твор.

Не будзем перакрываць змест рамана. Спадзяемся, што ён добра вядомы чытачу. Заўважым, аднак, што хая фэбула твора нескладаная, яго кампазіцыя зусім не простая. Яна

пазіцыйнай і апавядальнай формы: Агеёў, ацэньваючы падзеі, сведкам якіх ён быў, адначасова ацэньвае і самога сябе, выносіць прысуд сваім даўнім учынкам і паводзінам. Адмовіўшыся ад строга храналагічнага разгортвання сюжэта, пісьменнік паставіў сябе як аўтара ў нявыгаднае становішча. Але ён, думаецца, свядома пайшоў на гэта, свядома абраў больш складаны і цяжкі шлях, калі герой менавіта сам расказвае пра сябе. Крытычны пафас рамана пры гэтым, натуральна, паслабіўся, затое ўзмацніўся пафас аналітычны, чалавечы, гуманістычны, узрос унутраны драматызм, псіхалагічная напружанасць дзеяння.

У такім выбары формы і сродкаў раскрыцця ўнутранага свету героя ёсць свая заканамернасць: твор, у якім сцвярджаецца ідэя непрымання атмасферы падазронасці, у якім выяўлена грамадская небяспека гэтай з'явы, якраз і павінен быў будавацца на глыбокім даверы да асобы героя, а не на яго выкрыцці. У дадзеным выпадку сама структура твора з'яўляецца выразнікам агульнай ідэйнай канцэпцыі аўтара. І ў гэтым нельга не бачыць аднакі высокага майстэрства В. Быкава. Пісьменнік-гуманіст верыць у духоўныя магчымасці чалавека, у яго здольнасць абараніць чалавечы пачатак у самім сабе.

Зусім відавочна, што абраная аўтарам форма падачы матэрыялу стварае пэўныя цяжкасці як пры ўспрыманні твора, так і пры яго аналізе. На гэты момант наша крытыка таксама не звярнула ўвагу. Аўтарская думка, выяўленая не адкрыта, а праз сутыкненні герояў, праз барацьбу, якая адбывалася ў іх душах, не заўсёды ўлоўліваецца чытачамі. Асноўны акцэнт пісьменнік перанёс на даследаванне ўнутранага свету героя, які неражываў глыбокае маральнае ўзрушэнне, духоўны крызіс, выкліканы ўсведамленнем факта, які з'яўляецца кваліфікацыя імі як неадраваляная памылка, дапушчанае сорак гадоў назад. У 1941 годзе Агеёў зрабіў тое, што паводле сённяшніх уяўленняў не меў права рабіць: ён паслаў на небяспечнае заданне — перадаць на станцыю падпольшчыкам тол — нявольную дзяўчыну. Вядома, параненаму Агееву было цяжка самому справіцца з даручэннем. Але, апрача неспрыяльных акалічнасцей, адсутнасці вопыту падпольнай барацьбы, на трагічны зыход аперацыі паўплывалі і суб'ектыўныя фактары, звязаныя з характарам Агеева, з яго тагачаснай жыццёвай філасофіяй, адносінамі да людзей, яго разуменнем сэнсу жыцця і сутнасці маральных каштоўнасцей. І калі праз сорак гадоў Агеёў

Роздум героя над уласным жыццём, над сваімі асабістымі учынкамі і іх бліжэйшымі і далёкімі вынікамі, маральна ацэнка ўчынкаў якраз і складае аснову ідэйна-мастацкай канцэпцыі твора. Фінальная сцена аповеці, калі ноччу, у нумары малазнамай гасцініцы, Агеёў абліваецца слязамі, аплакваючы сваю горкую маладосць, «даўно нежывых, расстраляных, забітых, закатаваных у фашысцкіх засценках таварышаў», — гэта сапраўдны катарсіс героя, яго маральнае ачышчэнне і — няхай сабе і вельмі запозненае — духоўнае адраджэнне. Праз пакуты і боль, праз вялікія страты Агеёў адраджаецца да іншага, духоўна прасветленага жыцця. Можна, пенсіянер Агеёў і не паспее ўжо многага зрабіць, але маральныя набыткі яго не акажуцца дарэзнымі. Тым болей, у Агеева ёсць сын, з якім у яго як у бацькі няма душэўнай блізкасці, але барацьбу за сына ён будзе весці.

Крытыкі, якія, накіталт Л. Лазарава, сцвярджаюць, што «апісанні рэальных раскопак здаюцца месцамі зацягнутымі, апавядальная тканіна тут менш шчыльная, чым у сценах ваенных», што «некаторыя разважаны Агеева пра мінулае залішня» і што «там-сям з карысцю для аповеці можна было б апусціць сённяшні каментарый» («Новый мир», 1986, № 11, с. 235), — крытыкі гэтыя, як мне здаецца, не маюць рацыі. Тут не прынята пад увагу вельмі істотная акалічнасць: Агеёў прыязджае на раскопкі кар'ера не з гатовай думкай-ідэяй. Яго прыезд — толькі пачатак пошукаў ісціны, пачатак цяжкага, пакутлівага ўзыходжання да вышэйшага сапраўднага духоўнасці. Новая жыццёвая філасофія выпрацоўвалася, даспявала ў душы і свядомасці Агеева імяна ў працэсе раскопкі кар'ера. І як успыванне гэта адбывалася паступова, так і раскопкі не маглі закончыцца хутка.

Болей таго! Папрокі ў пэўнай зацягнутасці апісаніў беспастаўна яшчэ і таму, што Агеёў не толькі ўспамінае, не толькі сам сябе асуджае як вінаватага, але і спрабуе вытлумачыць прычыны, якія прывялі яго да трагічнай памылкі. Гэта значыць, герой В. Быкава праз ацэнку ўласных дзеянняў і памылак дапамагае нам, чытачам, глыбей спасцігнуць той час, у які ён жыў, эпоху, якая яго сфарміравала і сынам якой ён з'яўляецца.

Чаму ўсведамленне віны прыйшло да Агеева так позна? Адказ на пытанне дае магчымасць раскрыць не толькі арыгінальнасць аўтарскай задумы, якая часта ва ўсёй паўнаце не ўсведамляецца, але і змястоўнасць усёй канцэпцыі рамана. Гаворка якраз і ідзе пра больш глыбокі погляд на чалавека, на яго псіхалогію, унутраны свет. У новым творы В. Быкава ўзаемаадносіны чалавека і грамадства становяцца болей шматграннымі і складанымі.

Трэба сказаць, што намаляваная ў творы сітуацыя міжвольна штурхае да пэўных аналогій з аповецю «Сотнікаў», а канкрэтней — з вобразам Ры-

(Заканчэнне на стар. 6—7).

ЖАДАНЫМ ПОЧЫРКАМ ЖЫЦЦЯ

На пачатку гэтага чыста чытацкага водгуку дазволіце сабе невялікае адступленне, як думаецца, у неадвольным творчым накірунку. Справа ў тым, што ў апошні час, дзякуючы нашай актыўнай прэсе і нераўнадушным прыхільнікам паэзіі, мы начыталіся шмат якіх артыкулаў, у тым ліку — і дыскусійнага, вострага характару «на прадмет» паэзіі. Як і раней, узнікае патрэба разабрацца, ці дакладней — унікнуць як у традыцыйнае рэчышча рыфмаванага слова, так і ў нетрадыцыйны падыход да з'яў рэчаіснасці. Але гаворачы часта пра традыцыю, напярэчы «традыцый-

ных» паэтаў у многіх грахах, ці не звужаем мы часта само паняцце — «традыцыя»? Бо да традыцыі некаторымі даследчыкамі па незразумелай інерцыі адносіцца, як ні дзіўна, сам памер верша!
Традыцыя, як вядома, выпрацоўвалася лепшымі майстрамі слова (і не без дапамогі моўных магчымасцей) на працягу многіх стагоддзяў як гарманічнае, эмацыянальна-філасофскае стаўленне да жыцця, да існасці, шліфуючы ўсё гэтае неабходны сплаў да філіграннага узораў мастацкага ўвасаблення. Калі ж прыядаліся гурманам адвечна-звычайныя стравы —

вынаходзілі іншыя. Калі «прыядалася» рыфма — узнікаў іншы строй паэзіі. Але, відаць, не ў гэтым сэнс, не ў гэтым галоўны падыход да творчага імпульсу, бо метады кухоннага нажы не заўсёды бывае дакладным нават на той жа звычайнай, «нятворчай» кухні! Урэшце, бог з ёй, з традыцыяй! — было б толькі ўзрушлівае і глыбокае слова, было б тое, што спрадвечна прыцягвае наш розум і сэрца. Дзіўная рэч — паэзія. І як тут не ўспомніць словы Маякоўскага пра яе: «...существует — и ни в зуб ногой!»

Так, існуе, нягледзячы на быццам бы зафіксаваны яе спад. Усё гэта некалькі асабліва востра адчулася, калі перагортвала старонкі сучасных часопісаў, дзе непадатліва модзе і часу, балюча і па-сучаснаму праблемна ўпісалася паэзія з літаратурнай спадчыны А. Твардоўскага, А. Ахматавай, В. Бергольц.

Тут, відавочна, самі па сабе ўжо адпалі спрэчкі наконт «традыцыі». І ці трэба яшчэ нейкія філасофскія разважанні — калі так хораша дакрануцца да

сапраўднай паэзіі, да нязмушанай і ўсхваляванай размовы суб'ядніка-паэта, да той незамутнёнай крыніцы, якая ніколі не забываецца на сваё крынічнае прызначэнне. Гэтак, прынамсі, пачулася, калі разгарнула часопіс «Польмя» (№ 3, 1987) з вершамі Анатоля Вялюгіна.

Успомнілася, як некалі шчодра раздорваючы сваім падмайстрам метафары і рыфмы, сам паэт як бы ўжо крыху іранічна глядзеў на самую Паэзію, чакаючы ад маладзейшых калег па пярэ грацічна-дакладнага і абумоўленага самім жыццём Слова. Па-настаўніцку класіфікацыя і не раз па-харошаму абураны якой бы там ні было неадакладнасцю ці фальшываю нотаю, ён з хірургічным вопытам «адскакаў» лішнія строфы, радкі, падсвечваючы канву верша нязбітым жывым россыпам адзіна-вернага мастацкага азначэння.

І вось — вершы старэйшага майстра і дарадцы: невялікая падборка ў часопісе. Але якое высокае паэтычнае дыханне, які напал душэўнай трывогі (усё ў

тым жа, спракаветна-традыцыйным рэчышчы!) раскрываюцца з самага першага верша «Нявыкрыканы крык»:

Шумі, свяці, мой лсны ясень.
Жыццё люляла і ламала.
Я паўтару цяпер, як вазень:
Жыцця ў жыцці мне мала.
Мала!

«Жыцця ў жыцці мне мала. Мала!» — паўтару і я гэты аптымістычны радок у век атому і радыяцыі, у век яшчэ даверлівай і такой зажуранай матухна-прыроды. Прыгадаем ранейшую паэзію Анатоля Вялюгіна, дзе перш за ўсё ў самым эпіцэнтры чалавечага поля жыцця і радаваліся, жылі і захапляліся дзве ўзаемнароўныя велічыні: Чалавек і Природа. Бо адкуль жа, як не з самой прыроды, вынікае і сама чалавечая сутнасць!

Радкі, яшчэ радкі, ад якіх хораша крынічыць-пераліваецца святло прыроды, вечна-неспатоненае захапленне ёю: «І пад зялёнай засняй лямпы на белачэ марозна-строгай, як лёд, ламае паншчыр ямба яшчэ не злоўленая строга», альбо: «За трыснягом маторкі лопат... Даждом налі-

АЧЫШЧЭННЕ ПРАЎДАЙ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 5).

бака. Безумоўна, Агееў — не Рыбак, дакладней, ён апінуўся ў становішчы Рыбака: пачальнік паліцыі Драздзенка і агент СД Кавешка даюць яму заданне, выдуць працяглыя гутаркі з мэтай ідэіна апрацаваць, зрабіць сваім. «Непанятлівы» (такая мянушка была дадзена Агееву), нікога не ўтойваючы, папярэдзіў таварышаў на падполлі пра ўсё, што з ім здарылася. Нельга думаць, нібыта пісьменнік апраўдвае ўсё ўчынкі героя, маральна амнісціруе яго, звальваючы віну на абставіны ваеннага часу. Бяда Агеева ў тым, што ён, як і камандзіры, што ўзначальвалі прарыў з акружэння (вось дзеля чаго спатрэбіліся аўтару батальёныя сцэны, сцэны прарыву!), у тых гады не спалучаў у сабе здольнасць камандаваць людзьмі і адначасова адказваць за людзей, па-сапраўднаму клапатліва пра іх жыццё. Агееў больш дэкларуе, чым на справе думае пра тых, з кім яму давялося сутыкнуцца ў падполлі. Яго ўвага скіравана галоўным чынам на самога сябе.

Варта прыгадаць тут перш за ўсё адносіны Агеева да Варвары Бараноўскай, якая падзяляе гуманістычныя нормы народнай маралі, этыкі, і не задумваючыся, прыходзіць яму на дапамогу. Была пападзья, а па сутнасці народная настаўніца, робіць усё, што магчыма, каб уратаваць параненага чалавека, камандзіра, — рызкуючы, хавае яго ў сваёй хаце, даглядае, лечыць, выдае за ўласнага сына. Бараноўская клапатліва пра Агеева не па прымусу, не па загаду таго ж сакратара райкома Волкава, а па загаду ўласнага сэрца, які добры, спагадлівы чалавек. «Вы ж загінце, калі вам не памачы. Хіба ж не так?», — гаворыць Варвара Мікалаеўна.

Узаемнага клопату пра Бараноўскую ў Агеева, на жаль, не было. Ён нават не патурбаваўся як след схаваць сваю камандзірску гімнасцёрку з трыма кубарамі, картку кандыдата ў партыю, не праявіў — у супрацьлегласць хоць бы Малаковічу — аніякіх намаганняў памяняць дыяганалевыя брыджы з чырвонымі кантамі на цывільнае адзенне. Нават не вельмі дасведчаная ў тонкасцях воінскай амуніцыі Марыя адразу вызначыла, што Агееў — чырвоны камандзір. А што ўжо казаць пра паліцэйскага начальніка Драздзенку, была-га кадравага ваеннага, які з

першага позірку ўстанавіў, хто такі Агееў. А гэта шмат у чым прадвызначала яго далейшы лёс і лёс падполля.

Вось гэтая глыбокая ўнутраная ўзаемасувязь паміж характарам Агеева як асобы, сфарміраванай у канкрэтных грамадскіх умовах, паміж паводзінамі, уяўленнямі і яго адносінамі да людзей вельмі тонка, на высокім узроўні псіхалагічнага майстэрства раскрываецца ў раманах. Мы бачым, што Агееў, асабліва ў першыя дні знаходжання ў хаце Бараноўскай, не можа самастойна разабрацца, што сабой уяўляе гэта жанчына. Чытач бачыць, што ў сваіх меркаваннях і вывадах ён ідзе не ад асабістага пачуцця, а ад гатовых, трафарэтных уяўленняў: паколькі Бараноўская калісьці была пападзья, дык нібыта яна абавязкова павінна ваража ставіцца да Савецкай улады.

Сваё класавае чужэ, класавую пільнасць Агееў у той час вельмі ўжо абсалютызаваў, перабольшаў. Разуменне класавасці ў яго аказалася спрошчаным, вузка дагматычным, яно фактычна было звядзена да падазрэння, да недаверу да такіх людзей, як Бараноўская.

Увёўшы ў сюжэт рамана вобраз Варвары Бараноўскай, паказаўшы актыўны ўдзел у заганні з акупантамі прадстаўнікоў розных сацыяльных слоўяў, Быкаў значна пашырыў сацыяльна-гістарычныя рамкі твора, надаў яму больш высокае ідэйнае гучанне, узбагаціў нашы ранейшыя ўяўленні пра партызанскую, падпольную барацьбу як барацьбу ўсенародную, глыбей раскрыў маральную сілу савецкага грамадства, вытокі непераможнасці сацыялізму.

У Агеева не вельмі развіта схільнасць да глыбокага і шчырага суперажывання, яго не стае пачуцця спагадлівасці, міласэрнасці. Мы бачым, што нават у турме, у час жорсткіх катаванняў, Агееў лічыць дзядзьку Кісялякова, чыгуначнага сцэпшычка Зыля, за правакатара. Раз ён не збіты на горкі яблык, як іншыя падпольшчыкі, значыць — здраднік. Тут зноў, як і ў выпадку з Бараноўскай, — трафарэтны, павярхоўны падыход да чалавека — хутчэй па знешніх адзнаках, чыста вонкавых прыметах. Гэтыя рысы не з'яўляліся індывідуальнымі рысамі толькі яго натуры, бо выхоўваўся Агееў у канкрэтных сацыяльных умовах, у пэўнай грамадскай, псіхалагічнай атмасферы часу. Ду-

шэўная глухата вяла Агеева і да сацыяльнай блізарукасці, вельмі небяспечнай рысы ў актыўным чалавеку, асабліва, калі ад яго паводзін залежыць лёс людзей. І толькі ў апошнюю хвіліну перад расстрэлам Агееў са здзіўленнем даведваецца, што гэты «зраднік» паспеў спаліць нават не дванаццаць вагонаў, як лічылі акупанты, а ўсё семнаццаць. Агееў жа, хоць ён і лічыць сябе смелым чалавекам, гатовым біць ворага, за час знаходжання ў мястэчку толькі і паспеў зрабіць, што падставіў пад удар Марыю і праваліўся як падпольшчык. І яго баявая вінтоўка, закапаная на калгасным жытнёвым полі, і пісталет, схаваны на падворку Бараноўскай, так і засталіся ляжаць нявыкарыстанымі. Атрыбуты яго актыўнасці — маўчаць.

Праўда, калі ўдзельнікі падполля — Малаковіч, Кісялякоў — выявілі насцярожанасць, недавер да Агеева пасля яго падліскі аб згодзе тайна супрацоўнічаць з паліцыяй, ён адчуў сябе пакрыўджаным і нават абражаным. «Застаўшыся адзін, ён пачаў думаць, чаму так заведзена ў людзей, што вольна паявілася маленькае непаразуме — і ўжо гатовы ўсумніцца, гатовы паверыць некалькім невыразным фактам і не верыць доўгім гадам сяброўства, знаёмства, сумеснай работы, нарэшце выпрабаванням пагібельлю, якія яны нядаўна стрывалі». Як бачым, калі ў ролі чалавека, на якога легла падазрэнне, аказаўся Агееў, ён слухна апеліруе да справядлівасці, яго абурэнне чалавечай чэрства, абьякаваць, нежаданне ўнікнуць у сутнасць справы. На жаль, гэтаму гуманістычнаму прынцыпу, скіраванаму на сцвярдзенне самацэннасці чалавечай асобы, у той час — у дні вайны — Агееў не здолеў надаць універсальнага значэння, г. зн. не здолеў перанесці яго на іншых людзей. Так, калі прыйшлося рабіць выбар, каго паслаць з толам на станцыю, Агееў разважаў так: «Была б дома Бараноўская, паслаў бы яе. А так трэба самому». Вельмі ж лёгка, як бачым, распараджаецца малады падпольшчык лёсам іншых людзей. Хоць і была ў Агеева магчымасць спачатку паведаміць Малаковічу пра дастаўлены з лесу тол, каб потым падпольшчык ці ягоныя памочнікі забралі яго, такая магчымасць засталася нявыкарыстанай. Вельмі ўжо спяшаўся Агееў апраўдацца ў вачах таварышаў, зняць з сябе падазрэнне ў здрадзе, і таму «трэба ісці самому» засталася пустой фразай. На станцыю пайшла Марыя. Дарэчы, у пэўны моманты Агееў нават Марыю падазраваў, да канца не верыў ёй. І таму меў права Малаковіч у прысутнасці арыштваных адкрыта абвінава-

ць іменна Агеева ў правале падполля. «— Што? Вы яшчэ пытаецеся — што? Да вы ўсё завалілі! — не стрымліваючыся, амаль у шаленстве крычаў Малаковіч». Абвінавачванні былі шмат у чым справядлівыя, бо не толькі выпадковасць прывяла да арышту, але і тое, што аперацыя не была падрыхтавана, усё рабілася паспешліва, неабдуманна. Ахвярай паспешлівасці Агеева аказалася і Марыя.

Самаахвярны парыв Марыі псіхалагічна абгрунтаваны ў раманах: дзяўчына палюбіла прыгожага маладога вайскоўца, пакахала шчыра, даверылася яму, убачыла ў яго асобе мужа чалавека, абаронцу, які часова аказаўся ў цяжкім становішчы. Вытокі яе гераічнага ўчынку, яе подзвігу таксама і ў патрыятычным выхаванні, у здаровай нацыянальна-патрыятычнай атмасферы дзён яе дзяцінства і юнацтва, якія звязаны з паяздамі разам з бацькам у экспедыцыі на Палессе. Вялікую ролю ў духоўным фарміраванні дзяўчыны адыграў бацька, у характары якога ўвасоблены лепшыя рысы народнага інтэлігента, грамадзяніна, патрыёта. «Бацька заўжды жыў у народнай стылі — фальклоры, гісторыі Беларусі. Заўжды даследаванні, летапісы, старая літаратура, пасля пайшлі экспедыцыі. Размаўляў дома ці там на вуліцы, у трамваі, у магазіне толькі па-беларуску». Сапраўдна народнасць, непасрэбны патрыятызм складаюць аснову жыццёвай філасофіі Марыі.

Высокае майстэрства В. Быкава пры стварэнні гэтага вобраза выявілася ў тым, што ўзаемаадносіны Марыі і Агеева ў раманах разгортаюцца вельмі натуральна, праўдзіва, жыццёва верагодна. Тут няма аўтарскай зададзенасці, няма момантаў, вузкафункцыянальных па сваёму прызначэнню. І ў той жа час вобраз Марыі нясе вялікі абагульняльны сэнс. Не дабраўшы ў дзяцінстве мацярынскага клопату, мацярынскага ласкі і дабрыні, дзяўчына ў час усенародных выпрабаванняў становіцца жывым увасабленнем гэтай дабрыні, спагадлівасці, увасабленнем мацярынства, носьбітам жыццядзейных, жыццёўтваральных пачаткаў. І тое, што Агееў, раскопваючы кар'ер, усё ж не знайшоў пацвярджэння смерці Марыі — Марыя, якая чакала дзіця, — у кантэксце пошукаў Агеевым сэнсу чалавечага існавання, набывае шматзначнае сімвалічнае значэнне, а іменна: у Агеева, магчыма, яшчэ застаецца надзея на будучае, ім не ўсё яшчэ страчана ў жыцці. Праўда, сэнс гэтай сітуацыі можна разумець і так: праз свой амаральны ўчынак Агееў самім жыццём пазбаўлены магчымасці пазнаць сапраўдную

бацькоўскую радасць, ён не варта таго, каб у яго быў сын ад Марыі, якую ён не задумваючыся паслаў на немінучую смерць.

Павярхоўнае ўспрыманне зместу рамана, няўважлівасць да яго філасофскага аспекту, да элементаў сімвалікі якраз і прыводзяць да надуманых вывадаў. Так, нельга пагадзіцца з Л. Лазаравым, які сцвярджае, што каханне Агеева і Марыі нібыта магло быць абмалёвана «яскаравей, болей пранікліва». «На жаль, — піша ён, — гэта не лепшыя старонкі аповесці, відаць, паказ каханне не вельмі даецца Быкаву...» (с. 232). Меркаванні крытыка гучаць непераканана, бо тут ён адрываецца ад зместу твора, ад характару герояў. Ім не ўлічана, што Агееву, выхаванаму ў атмасферы сурогава армейскага жыцця, у той трагічны час, як кажуць, было не да любові. Галоўным для яго заставаўся воінскі доўг. Мы не гаворым зараз пра тое, як ён гэты доўг спаўняў. Але як-спрэчна адно: думаць пра каханне, ставіць інтымныя пачуцці на першы план учарашні камандзір не мог. Гэта прычыла сутнасці ягонага характара. Калі б малады Агееў быў здольны на вялікае каханне, ён напэўна не паслаў бы Марыю на станцыю. Болей таго! Сэнс чалавечай, асабістай драмы Агеева якраз у тым і заключаецца, што ён своечасова не зразумеў, кім была для яго Марыя. Гэта разуменне, унутранае адкрыццё прыйшло да яго са спазненнем — толькі праз сорак гадоў пасля вайны. Вось чаму напрокі ў недастаткова выяўленыя інтымныя пачуцця героя б'юць міма цэлі.

Што ж датычыць Марыі, дык яе добраахвотная згода пайсці на станцыю якраз і была вышэйшым праўдзівым каханнем да Агеева, выяўленнем яе чалавечай, жаночай існасці.

Калі ў «ваенных» раздзелах рамана сэнс аўтарскай маральна-этычнай канцэпцыі найбольш поўна выяўляецца праз ўзаемаадносіны Агеева і Марыі, Агеева і Бараноўскай, і гэтыя адносіны вельмі яскрава высвечваюць вобраз галоўнага героя на першым этапе яго духоўнага развіцця, дык у «пасляваенных» частках такую ж дзейную ролю выконваюць сюжэтныя лініі Агеева і яго сына Аркадзія, а таксама Сямёнава. Гэтыя вобразы паспяхова звязваюць як «ваенныя», так і «пасляваенныя» раздзелы ў адзінае сюжэтнае, ідэйна-мастацкае цэлае. На жаль, вобразам Сямёнава, Аркадзія з боку крытыкі не надаецца належнай увагі. Напрыклад, А. Трацякоў лічыць, што ў рамана ёсць «пабочныя сюжэтныя лініі», адны з якіх «даволі самастойныя», як лінія Ся-

ЧАЛАВЕК ВА ЎМОВАХ ПЕРАБУДОВЫ

«У нашай краіне цяпер усё больш набірае сілу перабудова. Яна актывізавала ўсе сферы жыцця і дзейнасці грамадства. Студзеньскі (1987 г.) пленум ЦК КПСС даў новы магучы імпульс рэвалюцыйным пераўтварэнням, вызначыў гарантыі незваротнасці гэтага працэсу, паставіў пытанне аб далейшым палітычным перабудовы. Як адначасна пачаўся ў асаблівай абстаноўцы павінна з асаблівай сілай выявіцца мабільная роля нашай партыі, усіх яе арганізацый, усіх камуністаў. Важна дапамагчы кожнаму працаўніку вызначыць сваё месца ў агульным страі барацьбы за перабудову, унесці свой уклад у паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця нашай Радзімы», — так піша ў прадмове да кнігі «Чалавек працы ў стратэгіі паскарэння, вышэйшай выдавецтвам «Беларусь», локтар гістарычных навук С. Лукашэў. Зборнік гэты, складзены І. Карпенкам і А. Церабавым, раскрывае палажэнні новай рэдакцыі Праграмы КПСС аб узмацненні на сучасным этапе ролі чалавечага фактара ў паўсядзённым жыцці адлюстроўвае змены, што адбыліся ў савецкім грамадстве ў сувязі з яго далейшай дэмакратызацыяй, перабудовай.

Аўтарамі кнігі з'яўляюцца вядомыя навуковыя, партыйныя і гаспадарчыя работнікі. Яны разглядаюць важныя накірункі ідэалагічнай работы ва ўмовах паскарэння, гавораць аб значнай і сацыяльнай палітыцы партыі. У прыватнасці, доктар гістарычных навук Р. Платонаў сваё выступленне прысвяціў тэме «Камуністычная партыя — арганізатар творчасці мас», кандыдат юрыдычных навук Ю. Смірноў выступае з артыкулам «Фарміраванне сацыяльна-аўтомай асобы — найпершая ўмова паскарэння развіцця савецкага грамадства». Вопытам работы дзеліцца мадэльшчык Мінскага транцартнага заводу імя У. І. Леніна, дэлегат XXVII з'езда КПСС Ю. Вахромін — «Важнейшая сфера творчасці рабочых».

Сэрцам успрынялі курс партыі на паскарэнне эканамічнае і сацыяльна-культурнае развіццё краіны і беларускія пісьменнікі. Першы сакратар праўлення СП БССР, дэлегат XXX з'езда КПБ Н. Гілевіч у артыкуле «Для чытача, імя якому народ» гаворыць аб дасягненнях беларускай літаратуры апошніх гадоў, засяроджвае ўвагу на нявырашаных праблемах, зазначаючы ў заключэнні: «Галоўны сэнс усёй ідэалагічна-выхаваўчай работы спрод пісьменнікаў бачыцца цяпер у тым, каб паўней мабільнаваць творчыя намаганні літаратараў на выкананне паставленых партыйнай задачай, каб жонкі з нас глыбока адчулі і зразумелі: інакш, чым на поўную сілу і з поўнай самааддачай, сёння працаваць нельга! Чытачым патрэбна слова гарачае, праўдзівае, пераканаўчае, важнае, і пісьменнік — калі толькі ён сапраўды пісьменнік — гэтае слова павінен у сабе знайсці!».

К. СЯМАШКА.

У «БІБЛІЯТЭЦЫ КІНАДРАМАТУРГІІ»

Мастацкі фільм А. Адамовіча і Э. Клімава «Ідзі і гадзі» — адна з самых значных стужак, паставленых савецкімі кінематаграфістамі ў апошні час, — з поспехам дэманстраваўся на экране свету, заваяваў прызы і дыпломы на многіх кінафестывалях. Цяпер аматары кіно могуць пазнаёміцца з самім сцэнарыем, напісаным А. Адамовічам і Э. Клімавым, які выдавецтва «Іскусство» выпускае ў серыі «Бібліятэка кінадраматургіі».

В. ЗАКРЭУСКИ.

ты след ласіны...», ці — «За вартай арабінавай для рыфмача-гарэзніка прына ястрабіна і чыставік бярэзніку»; мясціны — «дзе ў прыгаршчы бяруць з Лучосы крынічны востры халадок». А то, як не з абмялелай яшчэ паўнаводнай рэчкі вынырнуць на свет белы і з лёгкім задусшэўным гумарком будучы цешчы сэрца «Замастонкія прыпеўкі»:

— Будзем пець і танцаваць
рознымі манерамі,
ну, а бульбу выбіраць
толькі з інжынерамі...

А за чатырма радкамі гэтай прыпеўкі — дакладны малюнак часу з яго горкімі «землянымі праблемамі»! І трэба мець жаданую вандроўку, каб паслухаць «сучасны народ». Не скарасная лайнеры і гэтка ж скарасная змена чамаданаў, а як гэта бывае часта ў сапраўдных паэтаў — хаджанія і няходжанія сцэжкі свайго краю давалі жадані імпульс для душы і слова. Ці не такім чынам з'явіўся ў паэта верш «Вёрсты», бо пагукаў яго той беларускі тракт, якім аднойчы ехаў Пуш-

кін. А можа, гэта проста зварот да генія ў юбілейны год? Але так ці інакш — гэта ўсё-такі зварот да вечна жывой і адухоўленай паззіі Пушкіна, заканамерна вывераны любоўю ўдзячнага сэрца «народа, издревле нам родного»:

Дарогу, стрэжкі і парнаны
стрыгуць маланкамі стрыжы.
Снажы, ямчык, чаму та
рабіна выспела, снажы?

Званіцы Віцебска за
пушчай, —
а там, дай божа, перадай, —
вазак бубніць, змяістай
пужкай
перахрысціўшы паштавых.

Раса на цікі вечар легла,
страсаем вёрсты мы з плячэй
«И дремля едем до ночлега,
А время гонит лошадей».

Вершы «Вёрсты» густа перасыпаны радкамі з пушкінскай знакамітай «Телеги жизни». І гэтая інтэрпрэтацыя таксама абумоўлена ў Вялюгіна хуткаплыннасцю чалавечага жыцця. Тая балючая хуткаплынасць, пра якую думаў А. Твардоўскі, радкі якога часта цытуе Ана-толь Вялюгін, звяртаючыся да сябе і не толькі да сябе: «Не-

когда. Времени нет для мороки,
— в самый обрез для работы
оно. Жесткие сроки — отличные
сроки, если иных нам уже не
дано».

«Жесткие сроки» не толькі ўласнага быцця рухаюць паэтам, калі ён не можа абмысці балючыя з'явы нашай ядзернай эпохі. Як вядома (і дзякуй паэту за гэта!), паззія не мае права асэнсоўваць бягучы падзеі на ўзроўні газетнай інфармацыі. Вастрыня ў рэшце рэшт не ў гэтым, а перш за ўсё — у дачыненні самога сэрца да болю і трывога цэлага свету, а не толькі нейкага лапка зямлі. Хіба, скажам, радкі: «лізне зялёны ствол ракеты даверлівае ласянятка» — зафіксаваная з'ява толькі аднаго рэгіёна? І ці не адсюль узмацняецца і нарастае «нявыкрыканы крык» сумлення і памяці:

Крычу я ў свет, ад звад
аслеплы:
крыжовыя спусціце флагі,
каб мегатоннай смерці пенла
замураваць у сарнафагі!

І ці не вырастае «франтавая памяць» да агульначалавечай трывогі за чыстае дыханне зям-

лі: «Што ў вясняны частазво-
не кропель — ёд ці стронцы?...
Цээіі ці палоніі?...»

Душа паэта, якая пасля падзеі Вялікай Айчыннай вайны гэтак ізноў абназдзеена зраслася, здружылася з прыродай, павінна сёння вымавіць і вось такое, немагчыма-горкае: «Хочы ты патомны лесавік, ідзі, ўздыхнуўшы, міма. Эх, часе, часе... Баравік, і той сядзіць, як міна».

Боль за сягонняшні свет нездарма ў Анатоля Вялюгіна цесна павязаны з неаціхай ранай — памяццю «саракавых-ракавы» у вершах «Сустрэча» і «Песня на развітанне».

Той, хто прачытаў ужо вершы паэта ў сакавіцкай кнізе «Полымя», адчуў і зразумеў, што ніякай асаблівай «звышзадача», ніякай асаблівай «стаўкі» на вастрыню ў Вялюгіна не было. Есць і жыве ў сэрцы паэта святая любоў да зямлі, да чалавека, а разам з ім — на самым высокім узроўні сэрца! — непрыхаваны і непрыдуманы неспакой за жыццё.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ.

мёна, а другія «слаба распрацаваны (паводзіны, сына)». Прыблізна такога ж погляду прытрымліваецца і Л. Лазараў. Вось як ацэньвае ён вобраз Сямёна і яго месца ў агульнай вобразнай сістэме рамана: «Навалы, прысвечаныя лёсу Бараноўскіх і Сямёнава, не ўспрымаюцца як устаўныя, хоць у кожным выпадку гэта самастойны сюжэт...» На нашу думку, беспадстаўна называць лінію прыгаданых герояў «навалы», тым больш — «самастойным сюжэтам». Якраз наадварот, глыбокая арганічнасць, унутраная мэтазгоднасць гэтых вобразаў і надаюць рамана В. Быкава навізну, істотна паглыбляюць яго ідэйны сэнс.

Раман пабудаваны так, што франтавая шляхі-дарогі Агеева і Сямёнава сапраўды не перакрываюцца, але пазней — і гэта прычынава важна — выявілася, што ў лёсе герояў шмат агульнага. Абодва яны былі ўдзельнікамі найбольш трагічных месцаў вайны, абодва вымушана засталіся на акупіраванай тэрыторыі, ім давялося змагацца з ворагам у партызаных, потым зноў — ваяваць на фронце. Абодва цяжка паранены, не раз глядзелі смерці ў вочы. Аднак пры гэтым малады Павел Агеёў і малады Сямён Сямёнаў шмат у чым з'яўляліся антыподамі, носьбітамі супрацьлеглых маральна-этычных канцэпцый. Вось гэтай супрацьлегласці якраз і не адчулі тыя крытыкі, хто схільны гаварыць пра нібыта самастойную ролю вобраза Сямёнава. Яна, супрацьлегласць, выявілася ў час сустрэчы Агеева і Сямёнава і іх размовы каля кар'ера. Глыбока памыляецца А. Траціякоў, лічачы, што гэтыя сустрэчы — «толькі абмен успамінамі, не звязанымі з жыццём Агеева...» Наадварот! Кожнае слова Сямёнава пра сваю ваенную адысею мае непасрэдную адносіню да жыцця і філасофіі Агеева, можна сказаць, напавал б'е Агеева. Апаўданы Сямёнава пра сваё мінулае — гэта лёс, у якое глядзіцца Агеёў, але бачыць там уласнае жыццё, дзе пражытае не так, як гэта хацелася б Агеёву сёння. Да-статкова, калі мы спашлёмся на тое, што Сямёнаў, як і Агеёў, меў дачыненне да паліцыі, аднак з гонарам выйшаў з гэтай драматычнай сітуацыі, не падставіўшы нікога пад удар і не запляміўшы свайго добрага імя.

У рамана яскрава выяўлена крэда Сямёнава. Сутнасць яго ў глыбокай павазе да жыцця, да тых справдечных законаў, якімі заўжды кіраваўся народ. Законы чалавечага сумлення, праўда, справядлівасць арганічна ўвайшлі ў сьвядомасць Сямёнава, яго паўсядзённым паводзіны, сталі нормай. Нідзе і ніколі ён не прамаўляў гучных, высокіх слоў, не лічыў ся-

бе героем, хоць якраз і быў ім.

Паколькі сумленнасць і справядлівасць былі вызначальнымі прынцыпамі жыццёвай філасофіі Сямёна, дык зразумела, чаму былі партызан і франтавік смела раскаваў і пра такія моманты ўласнай біяграфіі, пра якія многія на яго месцы, у тым ліку і Агеёў, лічылі за лепшае нават не ўспамінаць. І эпізоды службы Сямёна ў паліцыі, і шматлікія трагічныя выпадкі яго франтавога жыцця ўспрымаюцца Агеевым як папрок яму асабіста, хоць Сямён пра гэта не думае. Аб'ектыўна ж усё, пра што Сямён раскавае, для Агеева — не проста напамінак пра вайну, а яшчэ адзін горкі і павучальны ўрок, урок мужнасці і сумленнасці.

З годнасцю, вартай захаплення і глыбокай павагі, Сямён без скаргі і нараканняў нёс франтавымі, партызанскімі дарогамі цяжар фізічных, душэўных выпрабаванняў, але за доўгія гады вайны ні разу не павёў сябе так, каб асабісты інтарэс паставіць вышэй інтарэсу другіх. І ў пасляваенны час ён жыў, як і належыць сумленнаму чалавеку, хоць чыноўнікі мелі з ім нямала клопату. Нават працяглае знаходжанне на далёкай Поўначы («восьем гадоў белых мядзведзяў пасвіў») не зламала Сямёнава, не вынішчыла ў ім веру ў людзей і чалавечую справядлівасць. Вось чаму ўрок, які даў Сямён, быў успрыняты Агеевым усёй душой. Успрыняты чалавекам, які рашуча пераацэньвае сваё мінулае і сам судзіць сябе суровым і бескампрамісным судом.

Ніякавата адчувае сябе Агеёў, дазнаўшыся, што Сямён не атрымаў звання Героя, хоць, па ўсім відаць, варты быў гэтай высокай узнагароды. Не атрымаў, бо, паўна, паўплывала тое, што служыў у паліцыі. Праўда, старшы сяржант гэтага і не ўтойваў. А вось падпіска Агеева аб супрацоўніцтве з паліцыяй, як вынік са зместу рамана, не адбілася на яго далейшым жыцці і службовай кар'еры: Агеёў вучыўся, стаў дацэнтам, выкладчыкам ВДУ. Чаму ж лёс так парознаму паставіўся да былых партызанаў, франтавікоў? Віна ж іх, калі тое, што з ім здарылася, можна назваць віноў перад законам і чалавечым сумленнем, па сутнасці аднолькавай! Гэта пытанне вельмі выразна гучыць у рамана і патрабуе пэўнага адказу. І такі адказ В. Быкаў дае. Што датычыць Агеева, дык тут яму на дачынаю зноў прыйшла Бараноўская — ганебную ролю агента паліцыі, даносчыка ўзяў на сябе яе загінуўшы сын Алег, імям якога Павел Агеёў і падпісаў сакрэтную паперу аб супрацоўніцтве. Пра лёс Марыі Агеёў спрабаваў даведацца

пасля вайны, а воблік Бараноўскай і яе сына зусім выпалі з ягонай сьвядомасці. І ўспомніў ён пра іх толькі праз сорок гадоў, прыехаўшы ў пасёлак. А вось калі б Сямёнаў аказаўся на месцы Агеева, ён ніколі не правіў бы такой бязі і абьяквасці да высакароднага чалавека! Бараноўская заслужыла таго, каб і яе імя было пазначана на абеліску побач з іншымі героямі-патрыётамі. Гэтая думка паступова напайнялася жывым, канкрэтным зместам адначасова з тым, як Агеёў заглябляўся ў кар'ер — кар'ер сваёй памяці. Усведомленне такой важнай ісціны — непавага да справядлівасці згубна адбіваецца на лёсе чалавекі — і абуджала Агеева да новага жыцця.

Тэма будучыні, тэма сувязі мінулага (перадваенны час, вайна), сённяшняга і заўтрашняга, пераемнасць духоўнага, маральнага вопыту пакаленняў — гэта вядучая тэма рамана «Кар'ер», той сэнсавы пачатак, які звязвае ўсе фрагменты твора ў адзінае цэлае, надае яму выразную надзённасць і актуальнае гучанне. Ключавымі вобразаўмі ў вырашэнні гэтай тэмы, безумоўна, з'яўляюцца вобразы бацькі і сына. А між тым, у некаторых рэцэнзіях пра вобраз Аркадзя нават не ўпамінаецца.

Письменник неволькова робіць экскурс у юнацтва Аркадзя, каб больш дакладна акрэсліць вытокі супярэчнасцей, прычыны напружанасці, якая склалася паміж Агеевымі і якая балюча раніла бацькоўскае сэрца. Быкаву ўдалося ўзняць сутыкненні Агеевых, старэйшага і малодшага, — у адпаведнасці з праўдай жыцця — на ўзровень сучаснага канфлікту бацькоў і дзяцей, удалося па-мастачку разгарнуць і абгрунтаваць гэты канфлікт. Калі Агеёў адмовіўся выбаваць сыну асобную кватэру, той выбіў яе сам.

«— Ну, што скажаш? — урачыста пытаўся сын, памахваючы перад бацькам свежымі ордэрам.

— Далёка пойдзеш! — са злым захапленнем сказаў бацька.

— Цудоўна! Калі б не так подла, — кінула нявестка.

— Ну вы даце! — здзівіўся Аркадзь. — Я вас не пайму». Як бачым, будучы кандыдат навук не можа і не хоча зразумець, што атрымліваць кватэру, злоўжываючы франтавымі заслугамі бацькі, — непрыстойна.

Узнікае пытанне: як у Аркадзя сфарміравалася згаістычная, спажаўецкая мараль, філасофія прагматызму, хто вінаваты ў гэтым? Галоўная прычына драмы, якую перажывае Агеёў-бацька, у ім самім, у яго адносінах да жыцця, нарэшце, — і гэта асабліва важ-

на для разумення аўтарскай задумы, сэнсу ідэйна-мастачкай канцэпцыі твора — у яго адносінах да ўласнага мінулага. Логікай развіцця сюжэта, узважаным, прадуманым чаргаваннем успамінаў героя і сцэн сучаснага жыцця, удзельнікам якіх таксама з'яўляецца Агеёў, В. Быкаў вытлумачвае, чаму Аркадзь вырае не такім, якім яго хацеў бачыць бацька. Прычына перш за ўсё ў самім Агееве, які доўгі час адганяў ад сябе горкія, невясёлыя ўспаміны пра вайну, баяўся ўсёй праўды, у тым ліку пра самога сябе. Ён не адважваўся, у яго не хапала смеласці прызнацца блізім — жонцы, сыну — у тым, што фактычна на яго сумленні арышт, а можа, і смерць Марыі. Сапраўднай шчырасці, адкрытай павагі да праўды ў сям'і Агеевых не было, імкненія да праўды не выходзіліся. А там, дзе праўда не ў пашане, там не мог вырасці і юнак са здаровымі маральнымі задаткамі.

Размова Агеевых каля кар'ера — стрыжыны момант аўтарскай канцэпцыі. І вынісана яна, размова-спрэчка, па-май-стэрску. Відаць, не раз і не два пашкадаваў у душы Агеёў, што не выходзіў сына з малых год у атмасферу адкрытасці і праўды, без жадання падаць сябе лепшым, чым ёсць на самай справе. А не пераадолеўшы згаістычнага, сибелюбівага жадання выглядаць лепшым, чым ёсць у сапраўднасці, збаяўшыся горкай праўды пра сябе, сваё мінулае, Агеёў не знайшоў і сілы патрабаваць ад сына маральнай вышні, бескампраміснасці, маральнага максімалізму, гатоўнасці ахвяраваць уласнымі інтарэсамі ў імя агульных інтарэсаў. Фактычна, маладое пакаленне, якое тут прадстаўлена Аркадзем, расплачавецца за грахі бацькоў, а ўвесь твор — праз прызму спрэчкі бацькі і сына — гэта сур'ёзная размова пісьменніка-грамадзяніна пра набалелыя праблемы сучаснага жыцця — пра ўзаемаадносінны пакаленняў, пра тое, што заваяваць трывалы давер моладзі і выхаваць яе ў духу павагі да мінулага можна толькі суровай праўдай.

Разглядаючы новы твор В. Быкава, мы закранулі толькі некаторыя аспекты яго зместу, вобразнай структуры. Можна не сумнявацца, што рамана «Кар'ер» суджана доўгае жыццё, што чытачы і крытыкі здолюць агульнымі намаганнямі раскрыць глыбінны сэнс гэтага выдатнага, шматпроблемнага твора, у якім па-мастачку пераканаўча ўзноўлена яшчэ адна драматычная старонка народнага жыцця, раскрыты складаныя канфлікты эпохі, выяўлены напружаныя духоўныя пошукі нашага сучасніка.

Васіль ВІТКА

3 новай кнігі

Бычок

— Бысю, бысю, бысенька,
Беленькая лысінка,
Хто гэта набіў табе
Аж дзве шышкі на ілбе?

— Гэта ж я з Пятром бароўся,
Пабароў Пятро мяне.
З таго часу я зарокся,
Што ўжо больш не буду — не,

Бо калі яшчэ хоць трохкі
Болей саступлю яму, —
Ой, баюся я, што рожкі
Вырастуць і ў Пеці: — м-му!

Прасвятленне

Захрасла ў гарляку сляза,
Як горкі воцат.
Нацягае душы ляза
Крануўся Моцарт.

І ўсё, што цэлы дзень гняло,
Было няміла,
Як лёгкаю рукою зняло.
І свет панылы.

Увачавідкі стаў наноў.
Са мной супольна
Гатоў пакутаваць ізноў
І жыць няўтольна.

Запасное калясо

«Як няўпэўнены — не абганяй!» —
Лезе ў вочы часцей і часцей,
Падбівае спакуса: — Давай,
Ну, чаго валачыся ў хвасце?

Абагнаў адзін раз і другі —
Зноў бясконцай дарогі ласо.
Мільгацяць за кругамі кругі,
А ў запасе — адно калясо.

Запаветнае, толькі адно —
Незаменнае сэрца маё.
Вось сарвецца ў бяздонне яно,
Вось імчыць паміж светлых гаёў,
Па мастку, па лажку, па лужку,
Ледзь трымаючыся на валаску.

Вось абгоніць, абгоніць мяне.
Дых займае — трываю, цяплю
Абмінае, мінае, міне...
Не! Дарогі яму не ўступлю.

І такі абагнаў, абагнаў!
Добры лёс перамогу нясе.
Пераможца я зноў і магнат
Пры адным запасным калясе.

Арфей і Эол

На арфе маці мая не іграла,
Не дзівіла свет
Ні менюэтамі,
Ні паланезамі,
Ні вальсамі.

Маці мая кросны снавала,
На аснову ніткі перабірала
Шурпатымі, спрацаванымі пальцамі,
Якія не зналі пярсценкаў
І вясельнага золата, —

А як спявала
Чыста,
Звонка
І молада!

Мар'і, Рыпіні, Матруны і Марфы,
Пражыўшы жыццё,
За век свой не чулі золавай арфы,
Як звяняць яе струны
Дэлікатна,
Прыгожа, —
Мар'і, Рыпіні, Марфы, Матруны
На ліповых апалушках
Перавейвалі збожжа.

Пры лагодным ветрыку
Апалалі,
Арфавалі
На арфе дзівоснай.

Па жарнятку,
Як па нітачцы,
Перабіралі,
Снуочы на новыя вёсны
Засеўкі і кросны.

Дзякуй вам,
Абодвум чараўнікам,
Што заўсёды нам памагалі.

Дзякуй вам,
Арфей і Эол.

Кожны стараўся ў рабоце,
Цягнуў, як вол.
Нездарма нашы песні
Так высока луналі!

Максіму БАГДАНОВІЧУ

Сповідзь

Столькі пакут, слёз і болю, і нерваў
У чаканні жаданага мігу.
Пасля смерці паэта шэдэўрам
Назваўць яго кнігу.

Так ад веку было і так будзе,
Ад калыскі да на той свет перавозчыка.
Геніямі не бываюць жывыя людзі,
Геній — прызвание нябожчыка.

Арол

Дзве мовы — двое крыл
Я маю за плячыма,
А не хапае сіл
Пабачыць зноў айчыну.

Глядзіць арол стары
Вунь на мяне звысоку.
Не ўмее гаварыць,
А як чуцен далёка!

Вянок

Мова дадзена — не маўчаць.
Мова дадзена — мовіць.
Не кладзіце нябыту пячаць
На паэтаву споведзь.

Не на глум, не на злом,
Не для немачы ў горле,
Ён радзіўся арлом
З крыллем орлім.

А дзе тыя арлы
У нас, на Белае Русі? —
Запытаеце вы.
Адказаць сам ён мусіў,

Як глытаў з крымскіх гор
Горкі пах палыновы,
Бачыў родны прастор
І вянок свой цярновы.

Лавіся, рыбка...

Фотаэцюд М. ХОМЧЫЦА.

Стары Гаўрыла даставаў з калодзежа ваду. Настылы, выслізганы да бляску шурпатымі мазолістымі далонямі журавель гучна скрыпеў на ўсю іхнюю невялічкую — тузін двароў — вёску. Ля калодзежа намерз курганок лёду. Гаўрыла асцярожна падняў вёдры, павярнуўся ісці дамоў. Перад ім нібы вырасла з-пад зямлі суседка Хрысціна.

— Здароў табе, Міхайлавіч! — гучна павіталася яна, ведаючы, што Гаўрыла трохі тугаваты на вушы. — Прывет табе перадаю. Ад Анісці...

— Ад каго? Якой Анісці?
— Што, ужо і Анісці не помніш? А некалі жаніліся, любіліся...

— Не дуры ты мне галаву. Было, ды былём парасло. Паўсотня гадоў мінула...

— Яна дык во не забылася. Письмо прыслала. Прывет перадае... Мужык ейны памёр. Адна цяперацька. Дзеці разляцеліся.

— Ці ж толькі ў яе так? — сярдзіта сказаў Гаўрыла, зноў узяўся за вёдры і, горбячыся мацней звычайнага, пацягнуўся дамоў.

— Дык што ёй адпісаць? — крыкнула ўслед Хрысціна. — Ты во адзін у хаце...

— Хіба ж я адзінокі? Спрату знайшла, — пакрыўдзіўся Гаўрыла, паставіў вёдры на снег, выпрастаўся, рас-

камароў. Дым курыўся, трапляў у вочы, але дзяўчаты весела спявалі, зрэдку каторая і пакашлівала, калі хатала дымку, і слязу выцёрала, ды гэта толькі прыбаўляла смеху і весялоці. Гаўрыла даўно прыкмеціў дзяўчыну з касой, ведаў, што завуць яе Анісця, у той вечар яму пашчасціла сесці каля яе. Ён прыціскаўся шчыльней, яна не адсоўвалася. І гэта радавала хлопца, хоць і разумеў, што няма куды ёй адсунуцца — сядзелі ўсе шчыльна. Потым ён цішком паклаў ёй руку на плечы, адчуваючы халаднаватаю, мяккую ад вечаровай вільгаці касу.

Зачасціў Гаўрыла ў Шарэйкі. Амаль штодня бачыўся з Аніссяй, яны ўжо і абдымаліся, і цалаваліся, але Анісціна маці ўсяляк адгаворвала дачку ад замужжа. Але чаму яна так супраць яго, хлопец не мог даўмецца. Неякія касілі з бацькам, селі палуднаваць пад кустом, тады бацька і кажа: «Ну што, сыноч, упала табе ў вока Анісця з Шарэек? Дзеўка яна відная. Толькі і бацька, і маці яе ўпірацца будуць...» — «А чаму? Анісця хоча замуж. Дык што, яны дачцэ добра не жадаюць?»

Бацька пільна зірнуў на сына, нахмурыў на пераносці густыя бровы, са злосцю стукнуў варанае яйка аб касце: «Такая тут закавыка, сыноч, выйшла. У калектыўнізацыю быў я ў камісіі. Я ж пралетар. Бядняцкі элемент.

Леанід ЛЕБАНОВІЧ

Гаўрыла і Анісця

АПАВЯДАННЕ

праміў плечы. — У мяне куча дзяцей. Сямёра. А ўнукаў паўтара дзесятка. Ты ж іх ведаеш. Я, калі хочаш, магу хоць заўтра паехаць да дзяцей у Магілёў, а то і ў Маскву...

Па вясне будзе год, як памёрла Матруна, але гаспадарку Гаўрыла пакуль што не зводзіў, хоць сыны і дачкі ў адзін голас гаварылі: прадавай карову, дзе ты з ёй адзін справішся. Бацька слухаў дзяцей, зяцёў і нявестак і думаў сваё: вы гамоніце, але ніхто з вас не адмаўляецца ні ад малака, ні ад масла, ні тым больш ад скваркі. А малодшы Васіль, вясёлы, здаровы хлопец, вышэй за бацьку амаль на дзве галавы, увосень сказаў: «Жаніся, тата. Вазьмі якую ўдаву». — «Ніхто мне пакуль што не патрэбны, — хмура адказаў Гаўрыла. — Ты от скаліш зубы: жаніся, тата. А яшчэ і ўгодкаў па матцы не справілі»...

Гаўрыла набраў бярэмца дроў і панёс у хату. Потым ён сядзеў ля грубка і задуманна глядзеў на агонь. Сухія, аблетавыя дровы патрэсквалі, гарэлі зырка. Неўзабаве ў калені пачало прыпякаць аж скрозь ватнікі. Гаўрыла адставіў эдлік далей і зноў сеў.

Што б ён ні рабіў у гэты вечар, не-не ды і ўспаміналася Анісця. А цяпер, глядзячы на агонь, згадаў яе асабліва выразна: маладую, усмешліваю, з доўгай касой. Ён з хлопцамі хадзіў тады гуляць у суседнюю вёску Шарэйкі. Было гэта недалёка, нейкія тры кіламетры. А што гэта значыць для маладых ног у вечаровай цішы і свежасці прасігаць праз хвойнік, перайсці па кладцы ручай?!

Дык вось, моладзь сядзела на лаўцы, дымілася цяпельца, каб адагнаць

Хоць кузню сваю і займеў акурат перад калгасамі. Шкада было яе, але аддаў. Сказаў, што буду рабіць усё для калгаса. А Кандрат, Анісцін бацька, мужык не лянiвы, і ў чарку не заглядваў. Ну, хіба мо ў каляды... Карацей, жыў ён крэпка. Ну, і прыходзіў я да яго са старшынёй сельсавета. Старшыня ўсё казаў яму: «Кандрат, не паслухаешся мяне, загрыміш на Салаўкі»... Кандрат слухаў і коса пазіраў то на старшыню, то на мае кулак... Абклалі яго «цвёрдым налогам»... Усё ён выплаціў. Затое жывы застаўся. Дык вось яны і злююцца на мяне. І радніцца не хочучь. Так што, сын, калі дужа будучь упірацца, плюнь на іх. У нас дзеўкі не горшыя...»

Але вяселле згулялі. Першую ноч жаніх і нявеста бавілі на сенавале. І першая ноч аказалася апошняй. Прачнуўся Гаўрыла ўранні — цап-лап, а жонкі няма. Падумаў, што памагае матцы гатаваць сніданак. Сонечныя промні прабіваліся ў шчыліны, спявалі пеўні, гаўкалі сабакі, рыпеў калодзежны журавель, гаманілі людзі. Вёска сустракала новы дзень. Злез з сенавала Гаўрыла шчаслівым чалавечкам. Радасць перапаўняла ўсю яго істоту, ён расправіў шырокія маладыя плечы, смачна пазяхнуў, пацягнуўся, і хоць спаў усяго дзве-тры гадзіны, ніякай стомы не чуў, гатовы быў касіць цэлы дзень ці махаць молатам у кузні.

Бацька, які паспеў пахмяліцца, стаў у расшпіленай сарочцы: «Не бядуй, сын, што яна ўцякла... Знойдзем лепшую бабу. Раз уцякае, то з такой кручанай кашы не зварыш...»

А потым прыйшлі бабы з Шарэек і перадалі, што нібыта Аніссіна маці сказала: нагі ейнай дачкі тут не будзе. Вопрамець кінуюць Гаўрыла з хаты дружкі за ім. Але бацька дагнаў, і ўнуці дарогу, цяжка дыхаючы, схапіў сына за грудкі: «Сыноч, богам цябе прашу, не ідзі. Не прыніжайся перад бабай. Сама прыйдзе. А то дасі папуску, дык яна заўсягды, калі што якое, будзе бегаць матцы жаліцца... Пакажы свой характар. Помні, Кавальчукі—людзі гордыя. Хоць і бедныя...» — «Можа, выдумляюць людзі? Я хачу пабачыць яе. Пусці, тата». — «Праўду кажучы, сыноч. Калі б няпраўда, то Анісса была б тут. І з бацькам, і з маткай. З усёю радзінаю. А то ж няма нікога... Ну, гадаўка. Ну, кулацкае адроддзе...» — бацька са злосцю вылаяўся.

І гэта раптоўна ахаладзіла Гаўрылу. Ён павярнуў дамоў. Але на другі дзень цішком пайшоў у Шарэекі. Сустрэла яго Аніссіна маці. «Дзе Анісса? Хай выйдзе!» — «Няма яе ў дварэ. Ідзі з чым прыйшоў».

А праз колькі дзён дачуўся Гаўрыла, што Анісса паехала на Украіну да сваякоў. Цяпер дайшло да яго, што яе вернецца. Пабэдаваў хлопец і наўва ёй ажаніўся з суседскай дзяўчынай Матрунай, здаровай, рахманай, якая мела адну гагану—была трохі рабаватая з твару.

Дровы даўно дагарэлі, ужо і вуголле пакрылася шаравата-блакітным мохам. Гаўрыла зачыніў юшку, уключыў святло і адразу пацягнуўся да старэнкага люстэрка, што вісела на цвічку. Калі галіўся, то здамаў яго і ставіў на стол. І цяпер ён зняў люстэрка—з мутнаватага, запыленага шкла на яго пазіраў хударлявы чалавек з маршчаватым, аброслым сівай шчэціца тварам.

Стары я ўжо зусім,—уздыхнуў Гаўрыла.—Ды і яна ж не маладзіца, — і паставіў люстэрка на стол, каб не забыць заўтра пагаліцца.

Дні большалі ўвечары, зіма павярнулася на другі бок. Сонца свяціла зырка, да рэзі ў вачах. Пачыналася вясна-святла. Гаўрыла старанна галіўся, часцей падмятаў у хаце, нібы некага чакаў.

Аднойчы раніцай зайшла да яго Хрысціна.

— Што эта ты ляжыш? Захварэў, сусед, ці што?—Хрысціна прыглядалася да яго старымі, падслепаватымі вачамі.

— Ды не. Здрамаў троху. Праходзь, садзіся. Што ты стала ў парозе?—Гаўрыла падняўся з канапы, сеў да стала.

Хрысціна была ў кажуху наапанікі, з-пад тоўстай хусты выглядвала тонкая белая, цёплая зялёная кофта абцягвала пустыя старэчыя грудзі.

— Няма калі сядзець. Прыйшла сказаць... Анісса прыехала.

— Куды прыехала? Да каго?

— Да мяне. Яна ж пасёстра мая. Радня. Хадзі, пасядзім троху.

— Ды я... Чаго мне?—разгубіўся Гаўрыла.—Карова нядоена, парсюка трэба накармаць...

— Ну дык падаі. Кінь ёй сена. Цэла будзе твая карова. І кабан не здохне... Хадзі. А то нам удзвёх сумна. —Хрысціна так умольна глядзела на яго, што Гаўрыла яшчэ болей разгубіўся.

— Ат, што з вамі, з бабамі... Падаю карову і прыйду.

— Толькі ж глядзі, не баўся. Чалавек жа цябе даждыдае.—Хрысціна крутанулася за дзверы.

— Дажыдае... Я болей даждыдаў,— буркнуў Гаўрыла, апранаючы кажух.

На дварэ яшчэ не сцямнела, але вокны Хрысцінай хаты ўжо ярка свяціліся. Гаўрыла ішоў, стараючыся не горбіцца, нібы баяўся, што за ім нехта сочыць. Дзверы ён адчыніў рашуча, і адразу яму кінулася ў вочы: за сталом на лаве сядзела незнаёмая жанчына ў акуларах.

— Здароўце вамі! З прыездам... — імя Аніссі не назваў, чамусьці язык не павярнуўся.

Жанчына ў акуларах даволі лёгка паднялася насустрач.

— Здароў, Міхайлавіч,—і падала яму мяккую белую руку.

Гаўрыла далікатна паціснуў Аніссіну пухкую далонь. Анісса затрымала яго руку, доўга разглядала яго праз шкельцы акулараў.

— Во ты які... Каб на вуліцы стрэла, не пазнала б ні за што.

— Столькі гадоў мінула. І я не пазнаў бы...

Ён прыглядаўся да Аніссі і нічога не знаходзіў ад той маладой, танклявай, прыгожай. У гэтай была круглая, бы качан капуста, галава на кароткай шыі, кароткія валасы, праўда, яшчэ даволі густыя і амаль без сівізны. Анісса шырока ўсміхалася, паказваючы роўныя устаўныя зубы. Такія ж «чужыя» зубы красаваліся і ў ягоным роце.

— Ну, сядайце, госцікі, дарагяе, — прашапялявіла Хрысціна.

Анісса лёгка павярнулася і падалася да лаўкі, села далей, нібы запрашаючы Гаўрылу сесці побач. Ён неяк сумеўся, убачыў ля печы зэдлік, прыставіў яго да стала. Гаспадыня падсунула яму чарку віна.

— Ды я... праўду кажучы, не ўжываю апошнім часам,—пачаў адмаўляцца Гаўрыла.

— Што эта ты хвардабчышся? Няма чаго прыкідвацца. І слухаць не хачу. За прыезд госці дарагой, пасёстры майёй. Можаш выпіць,—настойлівала Хрысціна.—Ну, бярыцеся...

— Дык ты ўжо і віна не п'еш? — здзівілася Анісса, калі Гаўрыла адставіў недапітую чарку.—Выбраў норму, ці здароўе не дазваляе?

— Якое ўжо тут здароўе? Стаптаўся. Кілапаны грукаюць. Таму і ў чарку не заглядваю. — Гаўрыла ўзяў скрылёк купленай каўбасы. Паволі жаваў, не чуючы смаку.

— Крэпкі ён яшчэ мужык. І коціць, і дровы возіць. Карову даглядае. Еткую гаспадарку трымае, — размахваючы відэльцам, гаварыла гаспадыня. Яна падпіла ўжо, схуднелы бяззубы твар яе злёгка расчырванеўся.

— Мой муж, нябожчык, як рабіў на шахце, трымаўся. Ну, у святы, выхадныя—не без таго. А як на пенсію выйшаў, дык і распіўся на сабачую пугу. Чаго не рабіла... Не памагло. Во, тры гадоўкі, як няма яго.—Анісса дастала хусцінку, высмаркалася, цягнула вочы, зняўшы акулараў. І тут Гаўрыла пазнаў абрысы даўняй маладой Аніссі: трохі кірпаты нос, высокая надброўныя дугі і той няўлоўны выраз, які ўласцівы бадай што кожнаму чалавеку, прыдаючы яму адметнасць і непаўторнасць.

Анісса схавала хусцінку, неяк адразу супакоілася, пачала апавядаць пра сваіх дзяцей, якія яны добрыя, вучоныя, як іх на рабоце паважваюць — у яе дзве дачкі і сын, мае пліцера ўнукаў. Гаворачы пра дзяцей, заўсміхалася, панеслася, пахвалілася кватэрай, у якой жыве разам з маладой дачкой і зяцем, чалавекам вельмі добрым, уважлівым і гаспадарлівым.

Гаўрыла слухаў яе і нечакана адчуў, што пачынае злавачы: навошта яна так хваліцца, хіба ў яго дзеці горшыя? Гэта, мусіць, адчула і Хрысціна, бо рашуча перапыніла гасцю:

— А ў Гаўрылы яшчэ большая сямейка. Чатыры сыны. Ды хлопцы, як дубы. І дзеўкі тры...

— Дзеўкі! — хмыкнуў Гаўрыла.—Даўно ўсе замукам. У мяне ўжо шаснаццаць унукаў.

— Усе твае дзеці рабацянчыя, — надхапіла гаспадыня.—А мяне бог не даў сыночка. Тры дачкі... Праўда, унуці ёсць. Ужо і праўнук павіўся... Мой жа Пракоп не прыйшоў з вайны... — Хрысціна памаўчала.—Цяпер во жыць можна. Усё ёсць. А здароўя няма. Ведама, восьмы дзесятак...

Анісса моўчкі слухала, мабыць, яна падумала пра свае гады,—а ёй ужо няма. Гаўрылу таксама не хацелася гаварыць пра ўзрост, пра сваю старасць. От каб расказаць што выслае, але не ўмеў ён жартаваць і гаварыць.

— Не думай, пасёстра, пра свае гады. Нашы гады—наша багацце, — як у той песні п'яецца,—весела сказала Анісса.

— Можа, цялівізар уключыць? — падхапілася Хрысціна.

— Ой, столькі не бачыліся—лепей пагаворым. Ці вы не нагледзеліся тэлевізара? Кожны вечар сядзіце ля яго.

— Эта праўда,—уздыхнуў Гаўрыла.—Я дык з катом, з каровай гавару. Зімой. Улетку весела. Унуці па наедудь, дзеці, бывае, збіруцца.

— Цяперашнія дзеці не такія... як мы былі некалі,—Анісса зірнула на

Гаўрылу, усміхнулася.—Ты ў маладосці быў такі маўчун. Такі маўмыра. Адно рукамі дзейнічаў.—Анісса выцерла вочы хусцінкай, паправіла акулараў, цень смутку, нібы аблачынка, набег на твар.—Як ты ўсё-такі жывеш адзін?

— Як жыву? А вось пойдзем у хату. Паглядзім. Кажучы жа добрыя людзі: лепш адзін раз пабачыць, чымся сто разоў пачуць...

На вуліцы Анісса ўзяла яго пад руку, і ён адчуў сябе няёмка, бо ніколі ў жыцці не хадзіў так. Увайшла ў хату. Анісса хуткім паглядом акнула першы пакой, увайшла ў другі, патунала сюды-туды, і ўсё аглядалася, нібы збіралася купляць хату. Выдыхнула—пара ледзь прыкметным слупком растала ў паветры.

— Холадна ў цябе, гаспадар, — сцэпанула яна плячамі, не здымаючы зімовае паліто з лісою на каўняры.

— Печ цёплая. А ў грубцы яшчэ не палена. Дровы ўжо тут, толькі падпаліць,—Гаўрыла хуценька адкрыў юшку, сунуў у грубку смалячок і кавалак газеткі—і дровы загарэліся.

— Прынясу яшчэ дроў,—ён шуснуў за парог.

Неякае дзіўнае хваляванне ахапіла Гаўрылу, у яго трэсліся рукі, дробненька, бы ад холаду, клацалі зубы. Ён паставіў пад паветкай, паглядзеў на асветленыя вокны першае паловы хаты—шыбіны тонкім узорам распісаў мароз, але праз іх усё было відно, а паўцёмныя вокны другога пакоя адсвечвалі барвовымі водбліскамі. Ён, як злодзей, падкраўся да акна—Анісса цёмнай глыбай горбілася на зэдліку ля грубкі. Гаўрыла хуценька набраў бярэма дроў і важка, па-гаспадарску тупаючы, пайшоў у хату.

Гаворка ніяк не ладзілася. Гаспадар моўчкі сядзеў на канапе з рыпучымі спружынамі, а гасця каля грубкі. Гаўрылу карцела, шчымепа, як даўня, застарэлая рана, спытаць, чаму тады яна не вярнулася, але не мог адважыцца. Ды і ці трэба? Нічога не перайначыш, жыццё пражыта. Інакшым сваё жыццё—без Матруны, без сваіх сьняў і дачок, без унукаў—уявіць не мог. І ўсё ж—чаму?..

— Слухай, Гаўрыла, скажы папраўдзе... Як на споведзі... Ты на мяне злуешся?—глухаватым голасам спытала Анісса.

— За што?

— Ну, што ўцякла я тады...

— Перагарэла эта ўсё. Дужа даўно было,—уздыхнуў Гаўрыла.—Я добра жыў з Матрунаю... Злосці на цябе няма... А ўсё ж чаму? Індзярэна ўсё-такі, чаму збегла? Што не панравілася?

— Напужалася я вельмі... Дурная была, не ведала нічагута... А ты, як той каршун, наляцеў. Ці як воўк галодны... Пасля дужа хацелася быць з табою. А матка ў адну душу: Кавальчукі—п'яніцы, разбойнікі, зладзеі. Едзь, дачушка, у Данбас да дзядзькі. Ну, і паехала. Там і знайшла свайго... І я пражыла жыццё. Усяго было. І радасці. І гора. Чалавек мой небагі быў, грэх лішняе казаць... Ой, прыякае. Угрэлася. Можна, я паліто здыму?—і не чакаючы адказу, паднялася, выйшла ў першую хату.

Гаўрыла патупаў за ёй услед, каб уключыць там святло. Яна прыстала за парогам, і ён з разгону стукнуўся ёй у плячо.

— Не трэба святла. А то Хрысціна прыбяжыць. І пагаманіць не дасць,—прыцішана, як змоўшчыца, сказала Анісса, вярнулася да грубкі—грэлася, расшпіліла кофту.—Бачыш, саўсім не таўстая,—узлялася рукі ў бакі, зірнула на яго.

— На нашы гады, дык нармальна. Бацька мой казаў: пакуль тоўсты сохне, дык худы здохне... — ён падышоў да акна, завесіў фіранку.

— Во, во, завесі. А то яшчэ хто падгледзіць. Скажа, выкручваецца, як маладая. Ты, можа, тут палюбоўніцу завёў, га? — усміхнулася Анісса.

— Адкуль тут я возьмеш? Дый стары я ўжо. Скура семдзесят.

— Дык і мне ўжо няма. Я ж на два гады толькі маладзейшая. А ўсё роўна. Жывому — пра жывое. Нешта ты як госць у свайёй хаце?

— Я от думаю... Чым і пачаставаць цябе? Гарэлкі няма.

— Як гэта ты ад гарэлкі адвучыся?

— Жысць адвучыла.

— Малака вып'ю, калі ёсць. А то ў роце смажыць.

— Чаму ж няма? Увечары падаіў. Свежанькае.

Гаўрыла прынес карэц малака.

— Можа, хлеба з варэннем?

— Не трэба. Я так,—Анісса, смакуючы, выпла поўны карэц.—От дзякуй. Найлепшае віно,—яна выцерла рот тыльным бокам далоні, неяк гарэзліва зірнула на Гаўрылу і абшчэпіла яго аберуч за шыю.

Старадаўні латунны карэц глуха стукнуўся аб падлогу...

Яны ляжалі на печы, на цёплай чарэні. Гаварылі і не маглі нагаварыцца. Гаўрыла расказаў пра вайну. Анісса абмацала шрамы ад раненняў на ягоным плячы.

— Шчасліўчык. А маглі ж скубануць ніжэй... Крэпкі ты яшчэ мужык, Гаўрылка. Не сцягаўся, збярогся.

— Ніяк я не бярогся. Сорак гадоў адрабіў. І ў кузні, і на трактары. Вунь у шафе цэлы пук грамаў. І пахвальных, і ганаровых. Ад работы ніколі не хаваўся. Парода наша моцная. Кавальчукі...—ён падняўся, пасунуўся з печы.—Выйду на двор.

Ноч была зорная, ціхая, ноздры аж зліпаліся ад марозу. І раптам ён уздрыгнуў: гучна залопаў крыллем пень.

«Першыя пеўні, мабыць. Яшчэ рана,—і з радасцю адзначыў, што ён даўно так выразна не чуў пеўня ў хляве.—Ці ў мяне ад вушэй адлягло? Ці я маладзёў?—і ён патупаў па чыстым рыпучым снезе.—Чорт пабрай, не такі я стары! На днях уначак яшчэ адзін радзіўся. Яшчэ адзін Кавальчук,—Гаўрыла зірнуў на неба і нечакана ўбачыў бліскучы чырвоны агеньчык, які мігаў, пульсіраваў, як святлафор, і плыў угары.—Самалёт, відаць. А мо касманаўты паляцелі? Во, не спяць людзі... Э-хе-хе, толькі б вайны не было», — востра апякла яго трывожная думка.

Зноў закукаракаў пень. Гаўрыла ўспомніў, што сёння стрэчанне, вясна будзе змагацца з зімой, а пень павінен напіцца вады са страхі, што скоры вясна, можна лічыць, перазімаваў.

Ён вярнуўся ў хату і пасунуўся ў другі пакой, вобмацкам пачаў разбіраць ложка.

— Што ты тут робіш?—басанож тэпала да яго Анісса.

— Ложак разбіраю. Я, можа, тут лягу. Ці ты кладзіся. З дарогі..

— Хіба на печы кепска? Мне падалося лепей, чым на прыне. І я не стала... Пагрэлася на печы, дык неяк палаягчала. Нібы сем пудоў з плячэй звалілася. — Анісса прыхінулася да грубкі.—Падлога, як лёд, а грубка такая цёплая.

— Вазьмі мае атопкі,—ён падсунуў ёй абрэзаныя валёчкі, сам сеў на ложка.—Грубка хутка грэецца. Пасля вайны з бацькам склалі. Ён усё ўмеў рабіць...

— Я пасядзела ля грубкі, дык проста душою адагрэлася... Дурныя людзі. Пішчом лезуць у горад, у камяніцы, у клеткі. А тут такая волніца... І паветра чыстае, і снег белы...

— Затое ж у горадзе лягчэй жыць. Дровы не трэба. Сена не трэба. Прыйшоў з работы, дый на бакавую... Вунь Хрысціна спрацавалася...

— Ты ёй памагай хоць трохі, — ціха сказала Анісса.

— Памагаю. От заставайся... Будзем болей памагаць...

Анісса доўга маўчала, падышла да яго, паклала рукі на плечы.

— Ты праўда хочаш, каб я застаўся?

— Праўда, Анісса... Заставайся. Тады ў нас не атрыманася... Жыццё прайшло паасобку. Давай хоць дажываць разам...

— Дарагі ты мой чалавек... Ты не ведаў. Не здагадаўся. І падумаць не мог... А я ўсё жыццё цябе ўспамінала... Мой і спіўся ад таго, што не любіла... — Анісса зашморгала носам, уткнулася галавой яму ў плячо.

Шурпатай далонню Гаўрыла правёў па яе твары, мокрым ад гарачых слёз. Яму таксама хацелася плакаць, неякае шчымылівае пачуццё непараўнанай віны заклінула ўсю яго істоту.

Ціхая марозная ноч стаяла над маленькім паселішчам. Глыбокім чыстым снегам была ўхутана зямля. Зрэдку на Бесядзі гулка грэскаўся лёд, быццам рыхтаваўся да вясновага крыгаходу.

Тэатразнаўчая навука рэспублікі ўзбагацілася важкім здабыткам — выйшаў у свет трэці, апошні том «Гісторыі беларускага тэатра». Завершана фундаментальная шматгадовая праца калектыву супрацоўнікаў аддзела тэатра Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Настойліва і мэтанакіравана ішлі да гэтага аб'яднаючага выніку вучоныя рэспублікі. Апошнім часам з'явіліся кнігі, прысвечаныя асобным аспектам тэатральнага жыцця Беларусі дакастрычніцкага перыяду (Ю. Пашкін), розным праблемам сучаснага развіцця беларускага тэатра (Р. Смольскі, Т. Гаробчанка, А. Сабалеўскі, Ю. Сохар, Т. Арлова), створаны падручнік для студэнтаў ВНУ мастацкага профілю (У. Няфэд), манаграфія пра асобных дзеячаў тэатра (К. Кузняцова). Усе гэтыя былі прыступкі да якасна новага, больш высокага ўзлёту даследчыцкай думкі, да глыбленага аналізу з'яўлення мастацтва, яго сувязі з гістарычнымі, сацыяльна-культурнымі праявамі часу.

Мабыць, у гэтым галоўнае каштоўнасць выдання. Тэатральны працэс разглядаецца ва ўсіх тамах «Гісторыі беларускага тэатра» як мастацкае адлюстраванне тэндэнцый пэўных гістарычных перыядаў, як асэнсаванне месца тэатра ў агульнай плыні грамадскага развіцця. Гісторыка-храналагічны прынтцып вызначае і кампазіцыйнае даследаванне. У першым яго томе паказаны шлях ад фарміравання першых народна-фальклорных форм сцэнічнай творчасці да стварэння прафесійнага тэатра. Значную цікавасць уяўляюць старонкі, дзе дасядаюцца і доказы раскрываецца нацыянальная спецыфіка тэатральна-фальклорных паказаў — карагодаў, абрадаў, батлеечных і скамарошых прадстаўленняў. Прычым, што таксама важна для сучаснага разумення, стаўленне і трансфармацыя традыцыйных форм відовішчаў паказана на фоне развіцця славянскіх культур, іх аднасці і нацыянальных адметнасцей, у параўнаўчым аналізе. Аўтар раздзела пра вытокі беларускага тэатра М. Каладзінскі не толькі сістэматызаваў матэрыял, дапоўніў яго новымі фактамі, але і рэканструяваў пэўныя народныя абрады з пункту гледжання іх тэатралізацыі, што дае больш жывое ўяўленне пра эвалюцыю народных тэатральных жанраў у часавым вымярэнні.

Шматлікі аўтарскі калектыв тэатразнаўцаў пад кіраўніцтвам

У. Няфэда пашыраны ў гэтым выданні літаратуразнаўцамі—А. Мальдзісам, Я. Усікавым, А. Семяновічам.

Разам з тым, нельга не сказаць і пра пэўныя страты, што выявіліся «на стыку» двух цэхаў—літаратуразнаўчага і тэатразнаўчага. Гісторыкі літаратуры аналізуюць перш за ўсё тэксты драматычных твораў і не заўсёды спалучаюць літаратурны працэс са з'явамі ўласна тэатральнымі. Узнікае пэўная ізаліраванасць у разглядзе твораў, напрыклад, Сімяона По-

Энгельс у сваёй рабоце «Анты-Дзюринг», дзе сказана, што культура і мастацтва заўсёды валодалі «адноснай самастойнасцю развіцця». Гэты тэзіс развіў У. І. Ленін у «Філасофскіх шчытках», дзе ён, крытыкуючы кнігу В. Шулятыкава аб развіцці заходнеўрапейскай філасофіі, гаварыў пра недапушчальнасць простага вывадзнення развіцця духоўнай культуры з існуючых у грамадстве сацыяльна-эканамічных, палітычных умоў. Унутраныя законы літаратуры і мастацтва вызначаюць

Саннікава, якія акрэслілі магістральную лінію ў фарміраванні рэпертуару, у стаўленні метаду сацыялістычнага рэалізму на нацыянальнай сцэне. Даецца характарыстыка лепшых акцёрскіх работ у спектаклях «Машэка», «Кастусь Каліноўскі», «Кар'ера таварыша Брызгаліна» Е. Міровіча (БДТ-1, рэжысёр Е. Міровіч), «Суд», «Бязвінная кроў», «Пісаравы імяніны» У. Галубка (Беларуская трупа пад кіраўніцтвам У. Галубка), «Сон у летнюю ноч» У. Шэкспіра, «Цар Максімільян»

дзел, прысвечаны дзейнасці тэатра ў гады Вялікай Айчыннай вайны, напісаны У. Няфэдам з добрым веданнем справы, выкарыстаннем архіўных матэрыялаў, уснамінаў тыстаў — сведкаў драматычных падзей ваеннага часу. Хвалюць чытача жывыя замаляўкі творчасці «лясных» акцёраў і рэжысёраў, гераічныя старонкі іх жыцця і творчасці.

Найбольш складаная і адказная задача паўстала перад аўтарскім калектывам трэцяга, заключнага тома выдання. Цяжкасць нумар адзін—неабходнасць асэнсавання вялікага гістарычнага матэрыялу: па колькасці спектакляў, ідэяна-мастацкіх вартасцях сцэнічных твораў, няроўнасці іх значэння ў агульнай плыні развіцця тэатральнай культуры рэспублікі. Лагічнай і пераконаўчай уяўляецца кампазіцыйная структура тома, які складаецца з дзвюх асноўных частак: «Тэатр у гады аднаўлення народнай гаспадаркі і далейшага развіцця сацыялістычнага грамадства (1945—1961)» і «Тэатр ва ўмовах удасканалвання сацыялістычнага грамадства (1962—1984)».

У рамках гэтай кампазіцыі і раскрываюцца творчыя працэсы, што адбываліся ў тэатрах Беларусі. Храналагічна-паслядоўна, грунтоўна і аргументавана аналізуюцца спектаклі тэатраў імя Янкі Купалы, Якуба Коласа, ТЮГа, абласных, рускага тэатраў Беларусі, тэатраў лялек. Асабліва ўвага надаецца такім выдатным, этапным работам, як «Канстанцін Заслонаў» А. Маўзона, «З народам» К. Крапівы, «Цытадель славы» К. Губарэвіча (рэжысёр К. Саннікаў), «Гэта было ў Мінску» А. Кучара (рэжысёр Л. Літвінаў). Разглядаюцца пастаноўкі паводле п'ес рускай і зарубежнай класікі, сучаснай савецкай драматургіі. Аналізуюцца спектаклі вядучых тэатраў, аўтар раздзела Т. Гаробчанка не толькі дае ім аб'ектыўную ацэнку, але і выказвае шэраг крытычных заўваг. Так з'яўляецца магчымым прасачыць пэўныя тэндэнцыі развіцця рэжысёрскага і акцёрскага мастацтва, дасягненні і хібы ў рэалізацыі творчых задум.

Нельга не згадзіцца, напрыклад, са свярджэннем (праўда, гэта спасылка на шэкспіраўнаўцу М. Марозава), што ў ролі Рамэа Б. Платонава не ўдалося ў поўную меру раскрыць лірычную сутнасць персанажа. Ён акцэнтаваў драматычны пачатак сцэнічнага існа-

Ад вытокаў да сучаснасці

Да выдання «Гісторыі беларускага тэатра» ў 3-х тамах

лацкага, а затым і К. Каганца, Я. Купалы, Л. Родзевіча ад сцэнічнай практыкі адпаведных гістарычных перыядаў. А такая сувязь існавала, і яе трэба было б падкрэсліць.

Гаворачы пра першы том «Гісторыі...», нельга не адзначыць грунтоўнасць матэрыялаў пра прыгонны тэатр на Беларусі (Г. Барышаў), творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча (А. Сабалеўскі) і дзейнасць Першай беларускай трупы Ігната Буйніцкага (У. Няфэд).

Другі том выдання ахоплівае перыяд з 1917 па 1945 гады і падзяляецца на пяць падраздзелаў: «Тэатр у перыяд Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, замежнай інтэрвенцыі і Грамадзянскай вайны (1917—1920)», «Тэатр у перыяд аднаўлення народнай гаспадаркі (1921—1925)», «Тэатр у перыяд пабудовы фундаменту сацыялізма (1926—1932)», «Тэатр у перыяд перамогі сацыялізма ў СССР (1933—1941)», «Тэатр у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941—1945)». Я знорок пералічыў назвы ўсіх гэтых частак, каб падкрэсліць грувасткасць такой кампазіцыі і нават залішняую сацыялагізацыю культурнага працэсу. Зразумела, што мастацтва заўсёды звязана з палітычнай і сацыяльна-эканамічнай сітуацыяй у грамадстве. Звязана, але не адэкватна! Гэтую думку падкрэсліваў Ф.

ца не толькі сацыяльнымі, але і эстэтычнымі тэндэнцыямі.

Том змястоўны, насычаны аналізам спектакляў, а таксама увадаць у навуковы ўжытак малавядомыя раней факты і з'явы. Дэтальна разглядаецца дзейнасць рускіх тэатраў на Беларусі як часткі шматнацыянальнай культуры (К. Кузняцова, Р. Смольскі), даецца цікавая інфармацыя пра шляхі развіцця тэатральнай самадзейнасці (С. Пятровіч, Ю. Сохар), пра тэатральную адукацыю (Ю. Сохар), аналізуюцца тэатральная крытыка (Т. Гаробчанка) і міжнацыянальныя тэатральныя сувязі (Ю. Пашкін), разглядаецца творчасць тэатраў лялек (М. Каладзінскі), дзейнасць тэатральных брыгад на фронце і ў тыле (У. Няфэд), калгасна-саўгасных тэатраў (К. Кузняцова).

Галоўная ўвага ў томе, натуральна, аддадзена творчасці вядучых калектываў рэспублікі — Першага, Другога і Трэцяга беларускіх тэатраў (У. Няфэд, Э. Герасімовіч, С. Пятровіч). Вызначальным крытэрыем ацэнкі іх дзейнасці з'яўляецца, перш за ўсё, сувязь з жыццём, высокае пачуццё грамадзянскай адказнасці, прафесіяналізм. Аўтары адзначаюць выключную ролю заснавальнікаў нацыянальнай сцэны — Ф. Ждановіча, Е. Міровіча, У. Галубка, М. Міцкевіча, К.

у пастаноўцы Другога беларускага дзяржаўнага тэатра.

Аналіз сцэнічных твораў першага — складанага і неадназначнага — перыяду тэатральнага жыцця Савецкай Беларусі, калі наш тэатр не без цяжкасцей свярджаў сваю мастацкую стылістыку, грунтоўна на дакументальных фактах, выкладзеных з улікам сацыяльна-палітычнай сітуацыі. З гэтай мэтай кожнаму падраздзелу папярэднічае кароткі ўступ, а затым высновы, дзе даецца кароткая анатацыя грамадскіх умоў, у якіх развіваўся тэатр (аўтар У. Няфэд).

Сярэдзіна і другая палавіна трыццатых гадоў — час найбольш плённага развіцця беларускай тэатральнай культуры. Менавіта ў гэты час у драматургію прыходзіць Я. Колас, К. Крапіва, К. Чорны, З. Бядуля, Э. Самуіленак, М. Клімковіч, В. Вольскі, адкрываецца дарога на нацыянальную сцэну твораў рускай класікі — А. Астроўскага, М. Горкага, рускай савецкай драматургіі, дасягае значных вышынь акцёрская творчасць У. Крыловіча, Б. Платонава, П. Малчанава, І. Ждановіча, У. Дзядзюшкі, У. Уладзімірэкага, Л. Рэжэцкай. Шкада толькі, што на старонках кнігі гэтыя факты толькі канстатуруюцца, а не асэнсоўваюцца дыялектычна.

Завяршае другі том «Гісторыі беларускага тэатра» раз-

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГВАЕ РАЗМОВУ

Што за чаго вышэй?

З цікавасцю прачытаў артыкул М. Шэляговіча «Абумоўленыя намі, залежыць ад нас» («ЛіМ» за 13 сакавіка г.г.). Шмат якія аўтарскія высновы здзіўляюць і патрабуюць разгляду, бо артыкул нібыта маштабны, з пэўным у перспектывы развіцця беларускай літаратуры і нават з ужо гатовымі рэцэптамі ў яе «змаганні за выжыванне».

Сапраўды, праблема непапулярнасці, нечытальнасці беларускай літаратуры ёсць, але зводзіць яе толькі да «якаснага тварэння» — спрашчэнне сітуацыі, што складалася на сёняшні дзень. Ці можна назваць

няякаснай, «непапулярнай» дзяржпрыёмцы, кажучы словамі М. Шэляговіча, апавесць В. Быкава «Знак бяды», якую пераклалі ўжо на іншыя мовы? А можа, вершы нядаўна адкрытага для нас У. Жылкі, якія ўражваюць сваёй вытанчанасцю і інтэлектуальнасцю, ці тыя ж самыя пераклады Экзюперы, Камю? Усе гэта выдадзена даволі невялікімі тыражамі, але стаіць на паліцах кнігарань ужо не год.

Даводзіцца канстатаваць: у беларускай інтэлектуальнай і высокамастацкай літаратуры няма свайго шырокага інтэлі-

гентнага чытача. Адкуль яму ўзяцца? Выхаванне і навучанне ў нас пастаўлена так, што губляецца сувязь з роднай мовай, літаратурай, культурай. Ці не таму ў нас няма як жанру навуковай фантастыкі, што «тэхнакрыты», людзі найбольш дасведчаныя, стаяць наводдаль ад нацыянальнай культуры? Беларускае ж «друонства і гоюўства», на якое скептычна паглядае М. Шэляговіч, прадстаўленае ў нас у пэўным, вядома, сэнсе, творах Караткевіча і ўжо зраз творах Л. Дайнекі, У. Арлова, ці не адзін з самых дзейных шляхоў павароту нашага згубленага чытача да беларускай літаратуры ўвогуле?

Без выхавання ў моладзі адпаведных духоўных пачаткаў, «нацыянальнай свядомасці, любові да роднай мовы і гісторыі» казаць аб вырашэнні праблемы папулярнасці нашай хай сабе і найвыдатнай літаратуры не мае сэнсу. Беспадстаўным уяўляецца закід у бок беларускай літаратуры, якая быццам не выдала пісьменнікаў сусветнага ўзроўня. Па-першае, «праўданы ў нашай беднасці» сапраўды ёсць, і яны самым

шчыльным чынам звязаны з драматычнай гісторыяй беларускага народа. Дастаткова паглядзець, хто з пісьменнікаў памёр не сваёй смерцю, ужо не кажучы пра ўмовы творчасці і г. д. Па-другое, насуперак усяму, пісьменнікі сусветнага ўзроўня ў нас ёсць, ды зноў жа з-за недахопу агульнанацыянальнага выхавання мы іх не цнім, не заўважаем, не чытаем. Да прыкладу, творчасць М. Гарэцкага — хіба гэта не сусветны ўзровень? У культурна-палітычным штотыднёвіку ГДР «Sonntag» пад рубрыкаю «Міжнародная рэцэнзія» Т. Н. Баран адзначаў нататкі-апавесць М. Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне» як адну з лепшых кніг пра першую сусветную вайну. Але «На заходнім фронце без змен» Эмарка была выддзена ў нас тыражом у некалькі соцень тысяч, у той час як тыраж 4-томніка М. Гарэцкага — усяго толькі 8 тысяч. Выдатныя творы, што склалі б гонар кожнай нацыі, ёсць у Я. Купалы і Я. Коласа, М. Багдановіча і А. Гаруна, У. Жылкі і К. Чорнага, В. Быкава і І. Мележа, У. Караткевіча... І гэта далёка не ўсё. Іх трэба выдаваць, іх трэба прапагандаваць.

Мне падабаюцца тургенеўскія «Бацькі і дзеці», але ж іх ставілі і яшчэ не раз могуць паставіць студыі Масквы, Ленінграда, Ялты. А вось ці паставяць на нашай кінастудыі тую ж самую «На імперыялістычнай вайне» М. Гарэцкага, я не ўпэўнены. А гэта ж наш абавязак — данесці да беларускага чытача і гледача тое, што мы маем! Дык ці можна казаць, што арыенцыры на выхаванне любові да роднай гісторыі, культуры — арыенцыры «заніжаныя», не духоўныя? Іншая справа, што, як бы сказаць, «сярэдняя» літаратура вось гэтых арыенцыраў не мае і мець не хоча. Мабыць, ёй добра і так.

У чым жа бачыць духоўнасць М. Шэляговіч? Дзе, на яго думку, ляжыць шлях далейшага развіцця беларускай літаратуры? Аказваецца, не ў звароце да гісторыі і культуры народа, не ў выпрацоўцы нацыянальнага светапогляду, не ў актыўнай пазіцыі ў адносінах да грамадскіх працэсаў. Гэта не мэта, гэта ніжэйшая прыступка, так сказаць, «пацудзі». «Вышэй за іх — думкі, ідэі, А яшчэ вышэй — дух, духоўнасць». Да ведама М. Шэляговіча, усе гэтыя ягоньня тры ка-

вання свайго героя за кошт юначага запалу і жывой непасрэднасці закаханага. Пераконваючы тлумачэнні прычын рэжысёрскай няўдачы Л. Літ-ва ў пастаноўцы «Тален-і паклоннікаў» і поспеху спектакля «Даходнае месца» А. Астроўскага, пастаўленага Л. Мазалеўскай у купалаўскім тэатры.

Спектакль «Выбачайце, калі ласка» А. Макаёнка быў значнай з'явай не толькі для тэатраў імя Я. Купалы і Я. Коласа, але і наогул для савецкага сцэнічнага мастацтва. І невыпадкова, што разгляду гэтага твора, асабліва яго акцёрскім работам, аддаецца вялікая увага. Але не вельмі зразумела, чаму аўтар так лёгка аддае прырытэт аналізу рэжысёру Б. Равенскіх. Пры ўсёй павязе да аўтарытэту гэтага майстра сцэны складваецца ўражанне пэўнай навуковай нясмеласці, спробы падмяніць свае думкі і высновы цытаваннем. Магчыма, даследчык не бачыла спектакля (дарэчы, гэтая заўвага ў пэўнай меры адносіцца і да аналізу «Рамза і Джульеты»), але ж майстэрства тэатраўнаўцы заключаецца і ў тым, наколькі ён умее рэканструяваць спектакль на аснове дакументаў і фактаў. Цытатаў жа можна падмацоўваць думку, погляд, але не замяняць іх.

Цікаваць да тэатральнага працэсу 70-х — пачатку 80-х гадоў і яго асвятлення на старонках «Гісторыі беларускага тэатра» выклікана не толькі тым, што гэты падзеі адбываліся ў нас на вачах, а яшчэ і тым, што ў гэты час праходзіла змена рэжысёрскіх пакаленняў і, натуральна, сцвярджаліся новыя сцэнічныя канцэпцыі. Найбольш наглядна яны выяўляліся ў трох беларускіх тэатрах — імя Янкі Купалы і Якуба Коласа і Рэспубліканскім тэатры юнага глядача. У тэатраўнаўстве і крытыцы гэты працэс не маглі не быць адлюстраваны.

Нельга не згадзіцца з аўтарам нарысаў пра нашы акадэмічныя тэатры Т. Гаробчанка, якая піша: «Станоўчым у творчасці маладых рэжысёраў з'явілася тое, што яны працягвалі адну з лепшых традыцый нацыянальнага сцэнічнага мастацтва — зварот да беларускай драматургіі. Так, у тэатры імя Я. Купалы былі пастаўлены творы Я. Купалы, К. Крапівы, А. Макаёнка, В. Быкава, А. Петрашкевіча, І. Шамякіна, І. Чыгрынава, А. Дударова і інш.». Дададзім,

што коласаўцы адкрылі як драматурга У. Караткевіча.

Моцным бокам аналізу гэтага перыяду трэба лічыць комплексны разгляд канкрэтных работ калектываў у спалучэнні з агульнымі, часам супярэчлівымі працэсамі, што адбываліся ў савецкім сцэнічным мастацтве, спрэчкамі пра так званы рэжысёрскі тэатр. Такі праблемна-тэарэтычны падыход асабліва выявіўся ў разглядзе пастановак «Трыбунал», «Зацюканы апостал», «Таблетку пад язык» А. Макаёнка, «Брама неўміручасці» К. Крапівы, «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Радавыя» і «Парог» А. Дударова на купалаўскай сцэне, «Снежныя зімы» І. Шамякіна, «Амністыя» М. Матукоўскага, «Трыбога» А. Петрашкевіча, «Званы Віцебска» і «Кастусь Каліноўскі» У. Караткевіча, «Сымон-музыка» паводле Я. Коласа, «Парог» і «Вечар» А. Дударова ў коласаўцаў.

З інтанацый асабістай зацікаўленасці і заклапочанасці перспектывай развіцця тэатра для юнацтва напісаны В. Ракіцін раздзел пра ТЮГ.

Спектаклі, спектаклі, спектаклі... Іх шмат — добрых і розных, запамінальных і забытых, зафіксаваных у друку і захаваных толькі ва ўспамінах гледачоў. Аўтарамі «Гісторыі беларускага тэатра» праведзена скрупулёзная работа па іх класіфікацыі, адборы, зверні і ўдакладненні фактаў, пошуку невядомага ці малавядомага. Завершанасць выданню надаюць паказальнікі імён і твораў, якія ўпамінаюцца ў кожным томе (выканаўцы В. Іваноўскі, В. Козел, Л. Дзюнава, В. Навуменка, А. Савіцкая, Г. Сяўковіч). Яны даюць магчымасць чытачу лёгка арыентавацца ў матэрыяле, знаходзіць тую ці іншую даведку.

Трохтомнік багата ілюстраваны, даводзіцца толькі шкадаваць, што якасць ілюстрацый далёкая ад дасканаласці.

Фундаментальнае акадэмічнае выданне «Гісторыі беларускага тэатра» выходзіць за рамкі вузкасפעцыяльнай кнігі. Гэта агульнакультурная з'ява, дзе з'яднаны гісторыя і сучаснасць, павага да мінулага спалучаецца з грамадзянскай зацікаўленасцю сённяшнім днём беларускага тэатра, усведамляецца яго выключная роля ў фарміраванні духоўнага свету чалавека, яго эстэтычнай культуры.

А. ЛАБОВІЧ.

тэгорыі «ўзыходжання» ў літаратуры вельмі натуральна дапасуюцца да прыметніка «нацыянальны», а спроба «абтрэсці са сваіх ног» нацыянальны фермент на ўзроўні панучыяў, а далей ужо сягаць «чыстай, незаплямленай» думкаю — звычайны касмапалітызм. Узнікае пытанне: ці можа быць касмапалітызм духоўным? У дэкладных навуках — магчыма. Але не ў літаратуры. У такім выпадку куды ж нас кліча аўтар артыкула?

Свае тэарэтычныя меркаванні М. Шэляговіч падмацоўвае разглядам творчасці А. Разанава (гл. «Знамя юности» за 13 сакавіка 1987 г.). Ён падзяляе творчасць паэта на два перыяды. Першы — калі А. Разанаў быў «паэтам нацыянальнага светаадчування». Гэты «недахоп» апраўдваецца тым, што паэт з «дзяцінства чуў беларускую мову». Але потым, калі А. Разанаў вывучыў некалькі іншых моў, «лесвіца эвалюцыі свядомасці» ўзняла яго да такой ступені, што «зараз аб А. Разанаве можна казаць толькі так: паэт, які піша па-беларуску, а не беларускі паэт. Яго паэзія, яго творчасць значна вышэй нацыянальнага ўзроў-

ню». М. Шэляговіч свята перакананы ў тым, што «а хіба можа быць інакш, духоўнасць, мудрасць нават нямыслімы як нешта чыста «нацыянальнае». Катэгарычна, але бяздоказна. Па Шэляговічу атрымліваецца, што нацыянальны пісьменнік той, хто праз сказ ужывае словы «Беларусь», «народ». А можа, той, у каго народны светапогляд? Дастаткова згадаць філасофскія доследы А. Разанава ў вершах — высвятленне нацыянальнай сутнасці, здавалася б, агульнаславянскіх слоў «хлеб», «гіна», «камень», каб паставіць пад сумненне тую касмапалітычную схему, куды хоча ўціснуць творчасць паэта М. Шэляговіч.

Вырашэнне «нявырашаных пытанняў» нашай літаратуры бачыцца нам толькі ў комплексе з такімі пытаннямі, як — аб'ектыўная ацэнка культурнага, гістарычнага, літаратурнага набытку, актыўнага выкарыстання яго ва ўсіх сферах нашага жыцця.

Алесь БЯЛЯЦКІ,
аспірант Інстытута літаратуры АН БССР.

Вёска Літавец — адна з сочень беларускіх вёсак, што зведалі лёс Хатыні. Трагедыя адбылася 14 студзеня 1943 года — раней нават, чым хатынская. 42 спаленыя котлішчы, 196 жыхароў — старых, жанчын, дзя-

над зямлёю, сімвалізуюць рэшткі хаты, знішчанай ворагамі. На адной з бэлек — назва вёскі, на другой — расказ аб трагедыі Літаўца. «Вуліца» ж вядзе наперад, да манументальнага рэльефу.

«ПРЫСАК ТУТ НЕ СТЫНЕ...»

цей — вось вынік акцыі гітлераўцаў па навадзненні ганебна вядомага «новага парадку» ў акупіраванай Беларусі.

Колькі гадоў назад на месцы вёскі, у Дзяржынскім раёне, было вырашана зрабіць мемарыяльны знак. Ініцыятарамі выступілі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі рэспублікі. Разам са скульптарам С. Гарбуновай, архітэктарам В. Яўсеевым і В. Здасюком задуму ажыццяўлялі паэт Р. Бардулін і мастацтвазнавец У. Пракапоў. Ідэю творчай групы падтрымалі партыйныя, савецкія і камсамольскія органы Дзяржынскага раёна, Мінскі абком ЛКСМБ. Ужо ствараўся не проста мемарыяльны знак, а мемарыяльны ансамбль «Літавец». Творчая група працавала на грамадскіх пачатках, у рабоце па стварэнні ансамбля актыўны ўдзел прынялі камсамольцы Дзяржыншчыны.

...Здалёк, ледзь толькі расступіліся лясныя шаты, бачыцца ўзвышні знак. Бэлякі, узнятыя

Святлана Гарбунова, працуючы над увасабленнем задумы, вырашыла расказаць аб мірным жыцці вёскі. Будзённы, ніякі не гераічны эпізод: стары, седзячы на печы, моўчы плячэ кош. Маці гуляе з дзіцем, хлопчык, радысна ўсміхаючыся сонцу, птушкам, робіць свае першыя крокі. У цэнтральнай частцы рэльефу таксама дзеці, яны грэюцца на чарэні печы.

Усё гаворыць аб звыкласці вясковага ладу жыцця, яго вечнасці, несупыннасці, і адначасова ўносіць матывы трагедыі. Побач з рэльефам — разбітыя варты. Жыццё васьмь-васьмь абарвецца. Каваны бот фашыста ступіў сюды, дзе былі шчасце і радасць. Неўміручасць жа жыцця падкрэсліваюць дэкаратыўныя кусты ля спаленых хат, дрэвы. Напамінкам аб незваротнасці таго, што здарылася, — буслынка на дрэве ў цэнтры вёскі без птушак.

Арганічна ўпісваюцца ў агульную задуму радкі Рыгора Бардуліна. На рэльефе яны я-

сць значную эмацыянальна-сэнсавую нагрузку, падкрэсліваючы і боль перажытага, і вечнасць чалавечай памяці аб ахвярах фашызму:

Ні жудасць не астудзіць, ні
Зямлю, дзе крык жывы травой
Агонь у напаміне, ва ўспаміне.
Прыйдзі адчуць, што прысак тут
не стыне.

Праз колькі часу адбудзецца ўрачыстае адкрыццё мемарыяла «Літавец». Пакуль што з ім пазнаёмліся першыя наведвальнікі. Сярод іх быў народны пісьменнік Беларусі Васіль Быкаў. Яму слова:

— Мінулае народа жыве ў ягонай памяці, адлюстроўваецца ў мастацтве. Ахвяры вайны абавязваюць жывых святых шанаванне іх памяць, зрабіць у мірны час тое, што яны не паспелі зрабіць у час бязлітаснай барацьбы. Стварэнне мемарыяла ахвярам вёскі Літавец — наша даніна іх памяці. Яна неабходна жывым, тым, што прыдуць пасля і будуць ушаноўваць подзвіг продкаў, зберагаючы мірнае шчаслівае жыццё і памятаючы гісторыю роднага краю.

На нашай шматпакутнай зямлі нямаюць святых, да якіх прыходзіць людзі, на маральнай сіле якіх выходзіць пакаленні. У гэтым жалобным спісе з'явілася яшчэ адна назва — хай жа яна жыве вечна, як і незабытая памяць аб гэтай непрыкметнай вёсцы і яе гаротніках — людзях.

...Над галавою — блакіт мірнага неба, шчодро буяе вакол былых сядзіб лета, а тут быццам сам час супыніўся: «прысак тут не стыне».

А. ВІШНЕЎСКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

«Паэт бацькоўскага краю» — так называўся вечар, прысвечаны 75-годдзю Анатоля Іверса, у Слоніміскім раённым Доме культуры. Адкрыў і вёў вечар малады паэт С. Чыгрын. Пра жыццёвы і творчы шлях А. Іверса гаварылі сакратар Гродзенскага аддзялення СП БССР А. Карпюк, А. Лойка, М. Ароўка, Д. Бічэль-Загнетава, А. Руцкая, А. Пяткевіч.

На вечары гучалі вершы, рускія і беларускія мелодыі і песні ў выкананні самадзейных артыстаў. Юбіляр прачытаў свае новыя творы, адказаў на пытанні прысутных.

І. БЕГЛІК.

Эдзі Агняцвет сустрэлася з вучнямі дзіцячай музычнай школы № 12 г. Мінска. Ініцыятарамі і ўдзельнікамі гэтай сустрэчы былі дзеці, якія займаюцца кампазіцыяй пад кіраўніцтвам маладога кампазітара Валянціны Сярых. Яны выканалі свае творы, чыталі вершы, а выпускніца школы Аня Дуброўская пазнаёміла са сваёй песняй «Музыка лесу» на вершы Э. Агняцвет.

Прагучала і новая песня В. Сярых «Бацькаўшчына» для дзіцячага хору і саліста.

Э. Агняцвет прачытала школьнікам новыя вершы, расказала пра сваю творчасць.

І. УЛАДЗІМІРАВА.

Госцем студэнтаў філалагічнага факультэта Мінскага педінстытута імя А. М. Горькага быў Станіслаў Шушкевіч. Пра яго творчасць расказала дацэнт кафедры беларускай літаратуры М. Шаўлоўская, С. Шушкевіч

Выступае У. Паўлаў. Злева направа — М. Кусянкоў і Л. Арабей.

Клуб «Субяседнік», які працуе пры кніжным магазіне № 46 Салігорска, добра знаёмы горадскім аматарам кнігі. Ён шмат увагі ўдзяляе прапагандзе беларускай кнігі. Частыя госці клуба вядомыя пісьменнікі. У альбоме «Субяседнік» аўтографы Максіма Лужаніна і Ніла Гілевіча, Артура Вольскага і Міхаіла Герчына, Мікалая Кругавых і Васіля Якавенкі.

Нядаўна ў «Субяседніку» адбылася чарговая сустрэча. Загачыцца кнігарні Таццяна Старавай расказала аб рабоце з грамадскімі распаўсюджвальнікамі літаратуры.

прачытаў вершы, адказаў на пытанні.

А. БІТАВА,
студэнтка II курса.

Пры бібліятэцы Беларускага політэхнічнага інстытута ство-

намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Мікола Кусянкоў пазнаёміў прысутных з тэматычным планам выпуску літаратуры на 1988 год.

Лідзія Арабей гаварыла пра героі свайго новай кнігі «Пошукі каханьня», аб маральнай іх чысціні, якая ў цяжкія гады выпрабаванняў змагла процістаяць сіле зброі і смерці.

Уладзімір Паўлаў прачытаў свае вершы.

Ф. ГУРЫНОВІЧ,
старшыня савета клуба.

Фота В. ХУДАЎЦА.

раны клуб аматараў беларускай кнігі «Сустрэча». Першымі гасцямі клуба былі Ала Канапелька, Валянціна Анолава, Вольга Гурская.

В. ГАЛЯК,
супрацоўніца бібліятэкі.

ЮБІЛЕЙНЫ СЕАНС

У маскоўскім кінатэатры «Піянер» адбыўся ўрачысты сеанс, прысвечаны 25-годдзю кінатэатра «Вуліца малодшага сына».

Карціна, якая пастаўлена на

кінастудыі «Беларусьфільм» творчай групай рэжысёра Л. Голуба па сцэнарыі Л. Касіля і М. Паляноўскага і расказвае пра подзвіг піянера Валодзі Дубініна ў гады Вялікай Ай-

чынай вайны, была прынята прысутнымі ў зале юнымі гледачамі таксама цёпла, як і іх бацькамі ў дні прэм'еры чвэрці стагоддзя назад.

А. КНАЦЬКО.

Не толькі музыканты цікавіліся: ці апраўдае сябе яшчэ адна грамадская арганізацыя? Каго аб'яднае гэты добраахвотны саюз і чым ён будзе займацца — задачы, мэты?.. Пытанніў не паменшала і тады, калі мы надрукавалі практычна будучага таварыства («ЛіМ» за 15 мая г. г.), і нават пасля 5 чэрвеня, калі дэлегаты ўстаноўчай канферэнцыі МТ БССР абралі яго кіруючыя органы. Яно і не дзіўна: усё новае і нязвяданае заўсёды выклікае пытанні.

Паўтараць ужо вядомыя радкі статута, думаю, зараз не варта. Тым больш, што гаворка, якую вялі ўдзельнікі канферэнцыі, базавалася на яго асноўных палажэннях. (Канферэнцыя праходзіла ў ДOME літаратара, у зале прысутнічалі каля 400 дэлегатаў ад музычных устаноў, творчых саюзаў, а таксама госці). З тых агульных мэт і задач супольнасці прафесійных музыкантаў, работнікаў культуры, аматараў музыкі, што акрэслены ў статуте, вынікалі канкрэтныя меркаванні і прапановы, пазначаныя ў дакладзе. Тама гэтага даклада, зробленага старшынёй праўлення Саюза кампазітараў БССР І. Лучанком, — «Аб задачах МТ БССР у святле рашэнняў XXVII з'езда КПСС».

Час абнаўлення адкрывае шырокія магчымасці для таго, каб выявіць здольнасці людзей, зрабіць наша жыццё духоўна багатым, шматгранным. Сёння асабліва відавочна, што прагрэс у эканоміцы неадлучна ад прагрэсу ў духоўным жыцці народа, ад уздыму культуры, яе развіцця і распаўсюджвання. Летась у Маскве было ўтворана Усесаюзнае музычнае таварыства, якое мае на мэце каардынаваць нашу шматстаронавае музычнае жыццё, паляпшаць прапаганду музычнага мастацтва, усебакова садзейнічаць узбагачэнню духоўнага свету братніх народаў. Докладчык зазначыў набыткі ў розных сферах беларускай музычнай культуры як неад'емнай часткі шматнацыянальнай савецкай культуры, назваў нямала імёнаў кампазітараў і салістаў, вядомыя выканаўчыя калектывы.

Аднак інфармацыя пра дасягненні кампазітараў і выканаўцаў гучыць больш трывожна, чым радасна — на фоне паўсюднай і далёка не новай праблемы: страата слухача. Вось і прамоўца вылучыў гэту праблему як актуальную. Нагадаўшы формы прапаганды музычнага мастацтва і прыцягнення слухачэй аўдыторыі ў канцэртныя залы (у тым ліку традыцыйныя фестывалі «Беларуская музычная восень», «Мінская вясна», «Гомельская вясна»), ён вызначыў стан музычнай прапаганды ў рэспубліцы ўвогуле як незадавальняючы. За апошнія гады, гаварыў І. Лучанок, мы практычна страцілі большую частку маладзёжнай аўдыторыі. У выніку няправільнага падыходу да эстэтычнага выхавання мы не навучылі пакаленне, што ідзе нам на змену, уласнаму, абрунтаванаму ведамі стаўленню да з'яў культуры, да духоўных наштоўнасцей, не далі навываў адрозніваць сапраўды вартае ўвагі і захаплення ад павярхоўна-безаблічнага, недаўгавечнага.

Трывожныя пытанні нашай музычнай рэальнасці ўзнікаюць па многіх прычынах. Тут і заштампаванасць канцэртных праграм, здатных выклікаць толькі прыкры сум, і кепскі стан музычных інструментаў (нават у сталіцы рэспублікі), і маруднае абнаўленне форм работы са слухачом, асабліва — пасляўнасць у адносінах да моладзі...

А хіба адсутнасць планамернай, прадуманай музычна-асветніцкай работы — не адна з галоўных прычын нізкага ўзроўню музычнай культуры? Докладчык прывёў такі факт. У 1918 годзе ў Смольні прыйшла дэлегацыя рабочых-пучлаўцаў з просьбай стварыць мастац-

кую студию для дзяцей. Ініцыятыву гораха падтрымаў Ленін: гаворка ж ішла пра будучыя пакаленні адукаваных, культурных людзей! Сёння асабліва востра паўстала гэтае пытанне: нашы дзеці павінны быць культурнымі людзьмі. Іграць на музычных інструментах, гожа танцаваць, малываць, пісаць вершы. Асновы мастацтваў павінны стаць важнай часткай школьнай праграмы.

Дарэчы, пад час з'езда настаўнікаў Беларусі гаварылася пра нізкі ўзровень прафесійнай падрыхтоўкі выпускнікоў культурасветвучылішчаў, пра адсутнасць кваліфікаванага мастацкага кіраўніка ў школе. Чаму — пра-

шая, чым у Грузіі. Толькі 25 працэнтаў клубаў у нас маюць партэіюна, якія, у асноўным, вымагаюць рамонт, дагляду. А ў Літве 90 працэнтаў, у Латвіі — 83, у Эстоніі 94 працэнтаў клубаў маюць раялі і піяніна.

У нашу рэспубліку на працягу некалькіх гадоў не паступае шэраг ударных інструментаў, менш чым на трэць задавальняюцца патрэбы ў духавых інструментах, у гунаўзмацняльнай і святлотэхнічнай апаратуры. Праблема добрага інструментарыя ёсць нават у Сімфанічным аркестры Дзяржтэатрады. А гэты ж калектыв пад кіраўніцтвам Б. Райскага, самаадданга

яўны праблем. У сувязі з міграцыйнай вяскоўцаў у гарады памяншаецца колькасць сельскіх музычна-харэаграфічных калектываў. Стрымлівае рост духавых і народных аркестраў недастатковае іх забеспячэнне камплектамі інструментаў. Вострая праблема рэпертуару самадзейных калектываў, асабліва фальклорных музычных, харэаграфічных, дзіцячых, маладзёжных, вакальна-інструментальных. Самадзейным выканаўцам неабходны клопат з боку дзеячэй прафесійнага мастацтва. Неабходна шырока распаўсюдзіць традыцыі шэфства, творчага ўзаемаўзбагачэння. (Так, напрыклад, сёння Дзяр-

Пра неабходнасць удасканалення працэсу музычнай адукацыі гаварыў рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі М. Казінец. Ён прапанаваў больш пакладна акрэсліць статус ДМШ з улікам асаблівых падрыхтоўкі будучых спецыялістаў, асновы ж музычнай адукацыі даваць у сярэдніх школах, дзе вывучэнне нот было б асновай пісьменнасці — як вывучэнне літар і лічбаў. І ці не адкрыць у БДК музычна-педагагічны факультэт (замест такога факультэта ў Мінскім педінстытуце), які рыхтаваў бы высокакваліфікаваных настаўнікаў музыкі і спеваў для агульнаадукацыйных школ?

Загадчык сэнтра музыкі ІМЭФ АН БССР Г. Куляшова спынілася на праблемах выхавання аматараў оперы. Прафесар БДК В. Пархоменка заклікала шукаць і выходзіць добрых адміністратараў — танцоўшчы і дасведчаных, адданных музыцы «праваднікоў» паміж артыстам і слухачом (пануль жа арганізатары канцэртаў дбаюць адно толькі пра рэалізацыю білетаў, іх не турбуе наўнасць аўдыторыі ў зале і настрой артыста. Гэты непаразуменні, якія ўзнікаюць у сувязі з адсутнасцю бюро прапаганды маладзёжнай музыкі, ад негатаўнасці кваліфікавана пракамандзіраваць новыя музычныя з'явы, — гаварыў дырэктар Палаца культуры МАЗа М. Капшай.

Мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР М. Дрынеўскі падкрэсліў, што МТ БССР павінна ўнесці ўклад у развіццё вакальна-харэаграфічнай культуры, засяродзіцца на вырашэнні праблем самадзейнасці, аўтэнтычнага мастацтва і прафесійнай музыкі. А выхаванне музычнай тэраба пачынаць з самых маленіх, і займацца з імі павінны добрыя спецыялісты.

У дыскусіі ўдзельнічаў таксама галоўны дырэктар ДАВТА БССР Г. Праватараў.

Свае спадзяванні, звязаныя са стварэннем МТ, выказалі дырэктар Крупіцкага сельскага клуба, кіраўнік ансамбля «Крупіцкія музыкі» У. Гром, дырэктар гомельскай МШ № 1 У. Курылін, самадзейны кампазітар з Гродна А. Шыдлоўскі, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі Ю. Гільдзюк, загадчык аддзела культуры ЦК ЛКСМБ М. Масюкоў. Госць канферэнцыі, намеснік старшыні Цэнтральнага праўлення музычнага таварыства В. Маісееў расказаў пра зробленае Усесаюзным МТ за год яго працы.

Ці не атрымаецца так: «рокер», харавікі-народнікі, танцавальныя ансамблі, сімфаністы, музыканты-імпрывізатары застануцца кожны пры сваіх інтарсах? А слухачы — пры сваіх? Ці не стане таварыства бюракратычнай прыступкай паміж творцамі, выканаўцамі і слухачом?

Сапраўды, праблемы ва ўсіх розных. Мэты ж — агульныя: аднавіць кантакты паміж кампазітарам, выканаўцам, слухачом; стварыць атмасферу зацікаўленага абмеркавання і вырашэння праблем нашай музычнай культуры. Садзейнічаць развіццю музычнага мастацтва, яго прапагандзе, далучэнню шырокіх мас аматараў музыкі за справы ўздыму савецкай музычнай культуры. Такія маштабныя мэты ў новага таварыства.

Ну а лёс яго, зразумела, залежыць ад нефармальнага, жывога і дружнага падыходу да справы.

Справаздачу падрыхтавала
С. БЕРАСЦЕНЬ.

Праблемы розныя — мэты агульныя

Утворана Музычнае таварыства Беларускай ССР

гучала ў дакладзе І. Лучанка пытанне — выпускнікі розных ВНУ ідуць працаваць у школы, а выхаванцы нашай кансерваторыі — не? Плён працы спецыялістаў па эстэтычным выхаванні вызначыў бы музычны густы цэлага пакалення!

Складанасць выхаваўча-прапагандысцкіх задач вымагае зладжаных, супольных рашэнняў многіх ведамстваў і арганізацый. Невыпадкова распрацавана праграма сумеснай дзейнасці Міністэрства культуры, Дзяржтэатрады і Саюза кампазітараў БССР па паляпшэнні прапаганды дасягненняў кампазітараў, выканаўцаў. Ды, на жаль, у фарміраванні музычных густаў фактычна не ўдзельнічае штодзёжны друк, асабліва маладзёжныя газеты. А наўнасць аналітычных, крытычных, няхай нават спрэчных публікацый спрыяла б, на думку докладчыка, не толькі фарміраванню густаў слухача, але і далейшаму развіццю беларускай музыкі. І яшчэ: прыкметна схільнасць моладзі да чыста пацыянальных жанраў узнікла на фоне амаль бездапаможнасці музычнай крытыкі, адсутнасці сацыялагічнага і прафесійнага тэрэтычнага асэнсавання працэсу развіцця музычнага асяроддзя, абрунтаванай і пераканальнай крытыкі сучасных апалагетаў буржуазнай масавай культуры.

У публікацыях «ЛіМа» нярэдка спасылкі на вядомую пастанову ЦК КПСС і СМ СССР «Аб мерах па далейшым паляпшэнні канцэртнай дзейнасці ў краіне і ўмацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы канцэртных арганізацый». Пастанова скіроўвае ўвагу на паляпшэнне музычна-эстэтычнага абслугоўвання насельніцтва, на пераадоленне шматгадовага застою ў развіцці сеткі канцэртных арганізацый і мастацкіх калектываў. Докладчык паведаміў, што робіцца ў рэспубліцы ў адпаведнасці з гэтым важным дакументам (адкрыты філармоніі ў Брэсце, Гродне, створаны Дзяржаўны эстрадны аркестр, наперадзе адкрыццё Віцебскай і Магілёўскай абласных філармоній, Дзяржаўнага духавога аркестра, Камернага хору).

Зарука развіцця канцэртнай справы, музычнай культуры ў цэлым — моцная матэрыяльна-тэхнічная база. Ды лічы, прыведзены ў дакладзе, не радуець. Беларускія канцэртныя арганізацыі даюць у 2-3 разы больш канцэртаў, чым філармоніі Грузіі, Азербайджана, Арменіі, Літвы, Малдавіі (паасобку). Прытым датацыя канцэртных калектываў Беларусі значна меншая, чым у Малдавіі, у Літве, амаль удвая мен-

прапагандыста і творчага палечніка нашых кампазітараў, падкрэсліў прамоўца, — пераиграў і запісаў у фонд радыё літаральна ўсю беларускую музыку!

Дасюль няма ў Беларусі майстэрні народных музычных інструментаў. Іх вырабам прафесійна займаецца энтузіяст свабоднай справы, майстар-рэстаўратар У. Пузыня ды яшчэ некалькі ўмельцаў-саматужнікаў. Трэба пашыраць і вытворчасць сцэнічных наццюмаў для народных выканаўцаў і для артыстаў эстрады.

І. Лучанок закрануў набаляля праблемы эстрады (гаворка пра іх была нядаўна ў «ЛіМе» — гл. артыкул У. Рылаткі ў нумары за 22 мая г. г.). Тут трэба паклапаціцца пра прыток свежых сіл, пра павышэнне якасці і выканаўчага майстэрства, і рэпертуару. І хіба можна заплюшчыць вочы на тое, што тэхнічны прагрэс крочыць наперад, а мы безнадзейна адстаём? Прафесійная эстрада патрэбна высакласна апаратура, якая ёсць сёння толькі ў камісійных магазінах. Калі адпаведныя інстанцыі рэспублікі, падкрэсліў І. Лучанок, улічаць наша тэхнічнае адставанне ад музыкантаў сусветнага і ўсесаюзнага ўзроўню, яны могуць прыняць рашэнне — забяспечваць беларускую савецкую эстраду належнай апаратурай праз камісійныя магазіны. Той апаратурай, якая сёння трапляе ў прыватнае карыстанне. Такое рашэнне будзе прынцыповай, вельмі важнай справай.

Між іншым, заўважыў І. Лучанок, не хацелася б, каб матэрыяльны цяжкасці зведзела само Музычнае таварыства: на сённяшні дзень для яго нават не вызначана памяшканне.

Вялікая роля ў фарміраванні эстэтычных густаў і духоўных запатрабаванняў народа належыць вакальнай, харавой, інструментальнай музыцы, харэаграфіі, што атрымалі сталую прапіску ў гарадскіх і вясковых клубах. У розныя гады артысты-аматары дастойна прадстаўлялі духоўнага набыткі беларускага народа на ўсесаюзных декадах і фестывалях, за мяжой. Багаты абсяг сёлетняга Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці, прывесчанага 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Нядаўнія рэспубліканскія святы — духовай музыкі ў Мінску і народнай музыкі «Звінячы цымбалы» ў Віцебску — паказалі плённую творчую аднасць самадзейных і прафесійных выканаўцаў.

Ды за поспехамі, гаварыў І. Лучанок, нельга не бачыць на-

жаўны акадэмічны народны хор БССР імя Г. Цітовіча і народны хор калгаса «Рассвет» Кіраўскага раёна практыкуюць творчыя сустрэчы, супольныя канцэртныя выступленні, абмен рэпертуарам; група кампазітараў праводзіць прафесійныя кансультацыі і асветніцкую работу ў абласцях рэспублікі).

Самадзейныя калектывы працуюць пераважна ў клубах, дамах, палацах культуры. Аднак, зазначыў докладчык, клуб як асяродак культуры і здпачынку не мае сёння належнага аўтарытэту ў насельніцтва, асабліва ў моладзі. Сацыялагі ўстанавілі, што больш часта ўсіх маладзёжкіх сустрэч адбываецца ў хатніх умовах ці на вуліцы, толькі 15-20 працэнтаў — ва ўстановах культуры, 5 працэнтаў вольнага часу моладзь праводзіць у клубах.

Сённяшняя моладзь не тая, якой была ў 40-я, нават у 60-я гады, а формы і метады работы з ёю засталіся пераважна старыя, іх змест адстае ад узроўню свядомасці і адукаванасці маладых. З'явіліся, напрыклад, новыя плыні ў музыцы, у танцы, а мы — не гатовыя, каб разабрацца, узначаліць і правільна скіраваць гэтыя захапленні. Аматыры «рока», брэйна, суперданса прадстаўлены самі сабе. Можна, выказаў спадзяванне докладчык, паклапаціцца пра іх Музычнае таварыства.

Адна з асноўных яго задач — каардынацыя намаганняў прафесіяналаў і аматараў на агульнай ніве прапаганды музычнага мастацтва і эстэтычнага выхавання, асабліва падрастаючага пакалення. МТ БССР павінна не толькі аб'яднаць прадстаўнікоў розных прафесій, але стаць саюзам людзей рознага ўзросту — гэта, падкрэслена ў дакладзе, — вельмі важна ў сацыяльным плане. Ні ў якім разе не павінна таварыства замыкацца ў нейкія пэўныя жанравыя рамкі. Тут неабходны саюз усіх відаў і жанраў музычнага і харэаграфічнага мастацтва.

З трыбуны канферэнцыі прагучала нямала агульных і даволі стракатых выказванняў. Відаць, некаторыя набалелыя пытанні варта вырашаць усё ж у рабочым парадку, а не абмяркоўваць на першым сходзе толькі-толькі арганізаванага таварыства. На фоне вялікага «веча» нават важна падаецца нярэдка прыватнымі дэталямі жыцця таго ці іншага калектыву, устаноў...

Каб не займаць увагу чытача надоўга, дадамо яшчэ колькі заключных радкоў.

Закрылася заслона, у зале ўспыхнула святло, і глядачы паціху выходзілі з партэра ў фас. Антракт. Да малых яшчэ жанчыны і мужчыны, сядзелі ў зале, падышла радасная і крыху ўсхваляваная. Расчуленая жанчына пра-

Вялікага Кастрычніка, — у імкненні педагогаў вучылішча асважыць, абнавіць рэпертуар традыцыйных справаздач. Бо глядачу, які не прапускае такіх канцэртаў, бывае, і надакучаюць паўторы — з году ў год — адных і тых жа нумароў.

выключэння можна назваць А. Мартынаву і Д. Бармоціна, якія эмацыянальна, з унутранай свабодай выканалі адажы з балета Л. Дэлеа «Капелія»; вучняў 7-га класа, чые выкананне Санаты до мажор В. Моцарта прывабіла чысцінёй узнання пластычнага малюнка, некаторых іншых). У адным выпадку заўважаеш пэўную неадпаведнасць знешніх дэзэнаў патрабаванням і канонам менавіта гэтага віду мастацтва (а ў балете гэта якая асабліва важная), у другім — тэхнічную няпэўнасць, адсутнасць свабоды, раскаванасці ў сцэнічных паводзінах, у трэцім — недахоп артыстызму, абаяльнасці. Гэта датычыць і выканання па-дэ-дэ з балета П. Гертэля «Марная перасцярога» В. Карабко і В. Захаравым, і фінальнага па-дэ-дэ са «Спячай красуні» П. Чайкоўскага, і шэрагу іншых нумароў.

Глядачы пабачылі ў канцэртце чацвёртую дэю балета П. Чайкоўскага «Спячая красуня». Заслугоўвае ўхвалы і падтрымкі імкненне педагогаў — сярод іх І. Савельева, Н. Младзінская, І. Дзізічэнка, Л. Чахоўскі, В. Шванцова і інш. — працаваць са сваімі навучэнцамі над, скажам так, буйнымі сцэнічнымі формамі. Бо адна справа — асобныя танцавальныя нумары, якія, дарэчы, і рыхтаваць лягчэй, і зусім іншая — вялікія ўрыўкі ці асобныя дэы балета. На такім сцэнічным матэрыяле будучыя танцоўшчыкі хутчэй набываюць вопыт, артыстызм, «глыбокае» сцэнічнае дыханне, раскаванасць перад глядачом. Фінальная дэя «Спячай красуні» надзвычай выгрышная разнастайнасцю характару і стылю танца — «чыстая» класіка, нумары так званых дэміхарактарнага танца... Апошнія вымагаюць ад артыстаў асаблівай сцэнічнай непасрэднасці, раскаванасці, немалых акцёрскіх здольнасцей. Яны і атрымаліся вельмі выразнымі — танец Белай кошкі і Шэрага ката, Чырвонай Шапачкі і Шэрага ваўка, Папялушкі і Прынца. Асабліва ўзнісла, палётна прагучала па-дэ-дэ прышчэсы Фларыны і Блакітнай птушкі ў выкананні Т. Ярхавец і У. Даўгіх.

Справаздачныя канцэрты харэаграфічнага вучылішча — гэта, вядома, свята. І саміх будучых артыстаў, і іх педагогаў, бацькоў, сяброў, усіх аматараў танцавальнага мастацтва. Разам з тым натуральна ўзнікае пытанне: ці багаты быў справаздачны канцэрт на адкрыцці, на новыя імёны будучых «зорак» беларускага балета? На жаль, не. Выключэнне тут — сёлетні выпускнік Уладзімір Даўгіх. Гэта імя варта запомніць. Выкананне

ім (разам з В. Карабко) па-дэ-дэ Дзяны і Актыёна з балета Ц. Пулі «Эмеральда», выступленне ў партыі Блакітнай птушкі ў «Спячай красуні» — найбольш яркія, цікавыя, цікавыя ўражанні ад канцэрта. Зайздросная для выпускніка тэхнічнасць, свабода і арганічнасць існавання на сцэне, радасць, з якой артыст выходзіць да глядача, — усё гэта дазваляе спадзявацца на яго шчаслівы творчы лёс...

Т. МУШЫНСКАЯ.

...І СПАДЗЯВАННІ НА ШЧАСЛІВЫ ТВОРЧЫ ЛЁС

Справаздачны канцэрт Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча

цягнула ёй кветкі: «Дачушка, віншую цябе з дэбютам!»

Традыцыйныя справаздачныя канцэрты Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча. Рэдка якія спецыялісты з тых, што праходзяць у Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР, маюць такога ўдзячнага, добрамыслівага глядача, рэдка калі столькі кветак дораць артыстам, нячаста гучаць у зале такія дружныя, шчодрыя воплескі. Яно і зразумела: на сцэне — юныя... Але справа, відаць, не ў заміланасці дарослых: маўляў, ты глядзі, такіх маленькіх, а колькі ўмеюць! — а ў імкненні падтрымаць, падбадзёршыць, угледзець у кволым, сціплым будзе дзівоўнай прыгажосці кветку.

Адметнасць сёлетняга канцэрта, прысвечанага 70-годдзю

У параўнанні з мінулымі канцэртамі прыемна здзівілі выкананні характарных танцаў. Амаль усе нумары — відовішныя, ярка сцэнічныя — прагучалі імкліва, напоўнена. Танец Лука з балета «Канёк-Гарбунок» у выкананні Л. Мядзведзевай, іспанскі танец (салістка Т. Уладыка), танец з шаблямі з балета А. Хачатуряна «Гаянэ» ў выкананні А. Васільковай і Г. Янчанка... У кожным з гэтых выступленняў былі тэмперамент, напад пачуццяў, дакладнасць перадачы стылю, манеры нацыянальнага танца, што надзвычай важна для характарных выкананняў.

На жаль, юныя артысты, якія выконвалі класічныя нумары або ўрыўкі з класічных балетаў, не заўсёды рабілі такога ж уражанне. (У якасці

Па-дэ-дэ з балета «Спячая красуня» выконваюць Г. Круглякова і А. Рулькевіч.

Танцуюць В. Карабко і В. Захарав.

Гран-па з балета «Раймонда».

Фота Ул. КРУКА.

На сцэне — І. Пушкарова.

Аднаўляецца — для жыцця

Не сумняваюся: гэтыя шэсць нумароў часопіса «Мастацтва Беларусі» — шосты, сёмы, восьмы за мінулыя, другі, трэці, чацвёрты за сёлетні год захавалі для сябе многія нораўныя прафесійныя і самадзейныя калектывы, якія ў сваёй паўсядзённай практыцы выкарыстоўваюць старадаўнія беларускія народныя музычныя інструменты. Найперш, вядома, тыя кіраўнікі, хто ўзначальвае фальклорныя ансамблі на вёсцы. Няма патрэбы паўтараць, як цяжка знайсці ім неабходны інструмент, асабліва, калі ён вырабляецца ў адзінак, зразумела, адпаведным талентам, зрабіць дудку і жалейку, ліру і дудку...

Публікацыі маюць падзагаловак: «З практыкі майстра па вырабу народных музычных ін-

струментаў». Вядомы ў рэспубліцы прапагандыст фальклору, музыкант-выканаўца і майстар-рэстаўратар Уладзімір Пузыня мае вялікі вопыт у гэтай справе. Тое, пра што ён расказаў на старонках часопіса, не ўзята з тэарэтычных прац, а самім вярнута да жыцця дзякуючы настойлівасці і мэтанакіраванасці, пошукам і апантанасці.

Майстроў-практыкаў, якія адраджаюць сёння старадаўнія інструменты, у рэспубліцы вельмі мала. Уладзімір Пузыня — адзін з нямногіх, хто вяртае з небыцця інструменты, на якіх некалі ігралі нашы продкі. Вяртае, каб не толькі захавалі іх як прадметы нацыянальнай культуры, але і каб прапагандаваць, а гэта значыць, робіць усё магчымае, каб да тваёй справы — цяпер можна сказаць справы жыцця — далучаліся і іншыя. І далучаюцца.

Аб гэтым красамоўна сведчыць хоць бы той фант, што ў «Беларускай хатцы» У. Пузыні (так называецца яго майстарня) часта бываюць народныя майстры, самадзейныя артысты, ды і нампазітары ахвотна завітваюць туды.

І ўжо зусім прыемна, што асобныя музычныя інструменты, вярнутыя з небыцця У. Пузынем, трывала прапісалі ў прафесійных і самадзейных калектывах. Скажам, беларуская сурма ці труба. Есць у нас і яшчэ адна даўняя назва — турныя рог, якая чамусьці ў часопісе (№ 3, 1987) не прыводзіцца. У даўніне сурмы выкарыстоўвалі пастухі, нарысталі ёй пастухі, гучала труба і ў час правядзення многіх народных абрадаў. Яна — адзін з першых музычных інструментаў, адрэстаўраваных У. Пузынем.

Цяпер сурма знаёма многім. Тым, хто прымаў удзел ва ўрачыстасцях, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Януба Коласа, 90-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча, запомнілася, як перад пачаткам іх выходзіў У. Пузыня, і працяжны гук сурмы, поклічлівы і адначасова крыху тужлівы, прышчэны і разам з тым напеўны, запрашаў усіх

сабрацца разам. Пастаянна нарыстаюцца сурмой і «Крупіцкія музыкі» — яна гучала на фестывалі народнай музыкі прыдунайскіх краін у горадзе Нові Сад, што знаходзіцца ў Югаславіі, на XII Суветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Маскве. Партыю гэтага музычнага інструмента вядома нампазітар А. Янчанка даручыў У. Пузыню ў сваёй сімфоніі «Белая вежа», прэм'ера якой адбылася ў 1982 годзе ў Маскве ў Канцэртнай зале імя П. І. Чайкоўскага.

Заслугоўваюць увагі і матэрыялы пра іншыя музычныя інструменты. Знаёмчы з іх гісторыяй, канструкцыяй, аплікацыяй, ладам, спосабам гуназдавання, У. Пузыня адначасова расказвае, як яны выкарыстоўваюцца сёння калектывамі рэспублікі, што для гэтых інструментаў пішуць беларускія нампазітары.

Першыя публікацыі мелі большае практычнае значэнне, паколькі суправаджаліся здымкамі, на якіх была адлюстравана паства музыканта пры ігры на пэўным інструменце. Потым чамусьці — ці не з-за эканоміі часопіснай плошчы — гэтыя здымкі зніклі. Калі ўжо пра заўвагі, дык апошняя публікацыя, якая расказвае пра беларускія ударныя інструменты

(№ 4, 1987), атрымалася крыху фрагментарнай. Заўважаецца нейкая паспешлівасць у падчыні матэрыялу.

Як сказана ў пасляслоўі ад рэдакцыі, «аўтар цыкла не ставіў перад сабой задачы тэарэтычнага, навуковага асэнсавання месца гэтых інструментаў у сучаснай музычнай практыцы, а імкнуўся пазнаёміць са спосабамі іх вырабы і практычным ужываннем». Пастаўлена задача, як бачым, ажыццэўлена. Распачата яшчэ адна добрая справа: У. Пузыня ўзяўся за складанне «Школы ігры на беларускіх музычных інструментах» — своеасаблівага падручніка, Акрамя ўсяго іншага, у ім будзе падборка народных найгрышаў і твораў, якія нампазітары спецыяльна напісалі для «Школы...». Сярод іх Я. Глебаў, І. Лучанок, Ю. Семаняна, В. Войцік і іншыя.

«Школа...» будзе да патрэбы выкладчыкам і студэнтам, майстрам па вырабу музычных інструментаў і, вядома ж, самім музыкантам. Дарэчы, мярнуецца адкрыць пры Музычным таварыстве БССР спецыяльную майстарню па вырабу музычных інструментаў, у тым ліку і народных.

В. ЛУКАШЫК.

ПАГЛЯДЗЕУ па тэлевізары перадачу пра Еўдакію Лось, паслухаў яе вершы ў выкананні непаўторнай Марыі Захарэвіч, а назаўтра званок ад паэткавай сястры Марыі Якаўлеўны і пытанне: ці напісаў дакладраванія некалі ўспаміны?

Не, не напісаў... Спачатку не мог! Было такое адчуванне, што і хвароба яе, і смерць, і пахаванне, і жалобны стол — усё кашмарны сон, а яна, жывая і вечна непаседлівая паэтэса, недзе затрыманая ў камандзіроўцы. Потым, калі думка сцяпелася з незваротнасцю страты, а ў памяці, як рапідныя здымкі, запаволена сталі ўзнікаць нейкія эпизоды міма-лётных, а часцей выпадковых сустрэч з паэтэсай, я раптам захварэў, надоўга злёт, а яшчэ надаўжэй, як кажучы, выйшаў са строю. І вось цяпер, калі слухаў успаміны пра паэтэсу знакамітых людзей, падумаў, што кніга пра Еўдакію Лось няйначай здадзена ў друку, можа, мне ці варта ўжо ў адзінокай адлучанасці прыгадваць напэўна ж не самае важнае і значнае.

Аж не! Яшчэ ёсць магчымасць далучыць сваю лепту ў скарбонку памяці аб выдатнай паэтэсе, якая ў самым росквіце творчых сіл, з такой трагічнай заўчаснасцю пакінула зямное жыццё, што так любіла і шанавала.

Божа літасцівы, як нястрымна бяжыць час! Пэўна, таму, што ён касмічны і хуткасці ў ім таксама касмічныя.

А, здаецца, зусім нядаўна, на вялікае і радаснае наша свята — дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў, — якое прыходзіцца на цудоўную пару года, самы пік лета, трэцяга ліпеня, Еўдакія Якаўлеўна запрасіла да сябе Тамару Фёдарэўну Залатухіну, шануюную супрацоўніцу шануюнай «Літаратурнай газеты», добрага і шчырага сябра нашай беларускай літаратуры, і мяне.

Усе тры мы сустрэліся зусім выпадкова. Якраз прайшоў палетныму цёплым дождж. Упрыгожаны чыстыя вуліцы аж ззялі ад шчодрата сонца, мокрага асфальту і кветак. А яшчэ ад шчаслівых, радасных усмешак людзей. Перамовіўшыся колькімі словамі, таксама святочнымі і ўзніслымі, мы нека дзюжна замоўклі, тады Еўдакія Якаўлеўна раптам і прапанавала:

— Давайце паглядзім горад... Гэта ж такое хараство!.. Я знайшоў нейкую машыну, схлусцішы шафёру, што хачу паказаць нашым дзюм гасціям святочны Мінск. Толькі гэтым і купіў яго. Шафёр аказаўся мінчанінам-мінчуком, як сказаў ён, — да таго ж чалавекам з душой паэта. Ён старанна павазіў нас па мінскіх вуліцах, па праспекце, давёз аж да мікрараёна. Можна, завёз бы і яшчэ куды, ды Еўдакія Якаўлеўна раптам выдала мяне з галавой, сказаўшы:

— А цяпер да мяне, на Берасцянку...

Па шафёравым позірку я заўважыў, што ён у думках абавязуе мяне манюкай. Давялося тлумачыць, што схлусціў я напалову — адна гасця ўсё-такі была з Масквы. Гэтым і заслужыў адпушчэнне грахоў.

Сын Еўдакіі Якаўлеўны Дзіма тады быў зусім дзіця. Памятаю, ён усё наравіў выбягаць на вуліцу не праз дзверы, а праз балкон. Еўдакія Якаўлеўна сварылася, а калі ён выбягаў, весела смялася:

— Праз балкон больш романтична...

Цяпер Дзіма ўжо нават не юнак — мужчына...

Гэта адносна часу — «быстро бегущих дней».

А тады мы да поэтыя веча-ра засядзелі за бутэлькай сухога віна, якую Еўдакія Якаўлеўна прывезла аднекуль ці то з Каўказа, ці то з Крыма. Вядома ж, гаварылі пра літаратуру, але найбольш у тым засольна-святочным тоне, калі не

хочацца варушыць пякучыя, сур'ёзныя праблемы. Было весела, хораша, а галоўнае, нека бесклапотна-радасна.

Ды раптам Еўдакія Якаўлеўна нечага замаркоцілася, адлучылася ад бяседы і, ужо зусім неспадзявана, сказала:

— Вы тут пасядзіце... Я зараз, — і выйшла.

Ці мала ў гаспадыні спраў, калі ў доме гасці. Мы не звярнулі на гэта ніякай увагі, прадаўжалі абмяркоўваць і сённяшняе свята, і нядаўняе урачыстае пасяджэнне. Але хвілін праз дзесяць спахаліліся: а дзе ж гаспадыня? Пайшла і няма... Я адправіўся на пошукі. Зра-

зумела, на кухню. Дзе ж яшчэ шукаць гаспадыню?..

На кухні яе не было. Што за дзіва? Я заглянуў у залу. Яна сядзела, прыгнуўшыся да каленяў, закрыўшы твар рукамі, і ціха, няўцешна рыдала.

Прызнацца, я збянтэжыўся і спалохаўся. Хацеў паклікаць Залатухіну. Еўдакія Якаўлеўна спыніла мяне. Яна адняла рукі ад твару. Ён быў мокры ад слёз.

— Не трэба псаваць Тамары святочны настрой, — сказала яна. — Я зараз вярнуся... Да Залатухінай я вярнуўся крыху разгублены. Яна, мусіць, заўважыла гэта, насцярожана спытала:

— А дзе Дуся?..
— Зараз будзе...
Яшчэ хвіліны праз тры прыйшла і яна. На твары ўжо не было слядоў слёз.

Яна наліла бакалы, прапанавала выпіць за тых, хто не вярнуўся з вайны, крывёю сваёй акрапіўшы і нашу перамогу, і нашу магчымасць шчасліва жыць на зямлі.

Потым ужо, тужліва памаўчаўшы, нагадала нам старадаўніні, можа, з язычакіх часоў абрад: на вялікіх святах жанчыны ранічкай адпраўляліся на могілкі, каб пагаласіць над прахам родных і блізкіх. Быў у гэтым глыбокі сэнс: у дні ўсеагульнай вяселлі і радасці памяццю сваёй звяртацца да продкаў — шчаслівы, не забывай, хто дараваў табе жыццё і права на шчасце!

Яна не забывалася. Яе паэзія прасякнута вольна гэтай балячай памяццю пра тых, хто з «крававых» не вярнуўся па-лёў. Жаночай, да скону дзён памяццю...

У яе быў упарты, незгаворлівы характар. І пры гэтым чулівае сэрца. Сваёй гэтай чулівасці яна ці то саромелася, ці то не хацела яе паказаць людзям. Можна, падабалася выглядаць яршчэй. Своеасабліва абарона пры жаночай безабароннасці. Але дзе ты схаваеш яе, гэтую жаночую чулівасць?..

Нека ў доме творчасці «Каралішчавічы» яна запрасіла да сябе ў пакой.

«Будзе чытаць вершы», — падумалася мне. Настрою для гэтага не было. Можна, каму і выдумаў бы адгаворку. Ёй — не мог. З Еўдакія Якаўлеўнай мы заўсёды гаварылі шчыра, без дыпламатыі і хітрыкаў. Спрачаліся таксама...

Письмовы стол пры акне быў завалены паперамі. З-пад іх Еўдакія Якаўлеўна выцягнула канверт, падала мне.

Хто толькі не піша пісьменнікам, асабліва паэтам! І адкуль толькі не прыходзяць лі-

сты! І чаго толькі не пішучы ў іх!

Ліст, што падала мне Еўдакія Якаўлеўна, быў з нейкага лагера зняволення строгага рэжыму. Аўтар яго яўна валодаў эпістальным стылем, крыху старамодным, перасыпаным жаргоннымі слоўцамі, але ўзвышаным і рамантычным. З ліста я зразумеў, што гэта было не першае пасланне «адтуль». Мусіць, і Еўдакія Якаўлеўна пасылала «студы» лісты. Тады чаму яна занепакоілася цяпер?

— Ці шчыры ён чалавек? — спыталася яна.

— Па-мойму, ён і сам не ведае гэтага.

патрэбна. Іначай крылы аслабнуць...

З ёй не было магчымасці спрачацца. І злосці доўгай не ўмела трымаць. Паспрачаецца, а назаўтра сустрэне і добразычліва ўсміхаецца, быццам ніякай спрэчкі і не было.

Еўдакія Якаўлеўна належала да тых сумленых, адкрытых натур, якія не ўмеюць крывадушнічаць, гаварыць у вочы адно, а за вочы другое. У яе, як кажучы ў народзе, што наўме, тое і на языку. Такой яна заставалася не толькі ў побыце, у адносінах з сябрамі і не сябрамі, але і ў творчасці, у паэзіі. Па яе вершах можна прасачыць ці не кожны пражыты ёю

тут у яе непрыгожая прычоска...

Я спрабаваў растлумачыць, што замяніць фота зусім немагчыма, што гэта затрымае часопіс, парушыць графік, выклікае нараканні. Я прыводзіў са пераканальнымі довадамі. Але што такое мужчынская логіка ў параўнанні з жаночай?..

— А мне гэта фота не падабаецца... Лепей здыміце падборку, — адказала яна.

Звярнуўся да Пімена Панчанкі. Я дык спадзяваўся, што ён падтрымае мяне. Усё ж інтарэсы справы!.. А ён, зірнуўшы на нас блакітнымі, як майскае неба, вачамі, раптам стаў на бок паэтэсы.

Дзіўныя людзі паэты

Алесь Асіпенка

Яна задумалася. Хвілін колькі мы сядзелі моўчкі.

— Ён вельмі адзінокі, — парушыла яна маўчанне. — У гэтым я не сумняваюся. Гэта шчыра...

— Ну, і што?..
— Трэба ведаць, адчуваць, як страшна быць адзінокім... Тады захочацца і паспагадаць...

Яна сказала гэта з такім болем, што аж зрабілася ўсцішна. Так, бывае, гаворыць чалавек, які і сам зведаў адзіноту.

Што ж датычыць таго адрацата, дык у апошняй прыжыццёвай кніжцы паэтэсы ёсць такі верш:

Пісьмо... А ў ім такія словы!
Ах, каб ля дому, дзе я змін,
раздолье і заход рукавы, —
сказаць бы ціха:
«Ты адзін...»
Адзін — сэрцы ўсхваляваным,
табе — пзімну белыя цветі...
І нёс бы вечар закаханым
абодух у дзівосны свет...
А тут — зусім другая доля:
І даль, і дрот перасцярог...
Мой друг, каханым трэба
воля —
чаму ж ты волю не ўбарог?!

Дзіўныя людзі паэты! Во ўжо сапраўды: яны моўчкі марцаць, а ўвесь свет ведае іхнія мары...

Яна любіла волю і вольнасць нейкай непаседлівай, неразважлівай любоўю. Пагартайце яе зборнікі — колькі ў іх дарог, кароткіх і блізкіх, якіх ёй усё адно не хапала. Тады яна наракала на лёс, вінаваціла ўсё агулам ад саюзаўскага начальства, якое не хацела ўключыць яе ў нейкія там вандруючыя брыгады, да сяброўскага начальства, якія не могуць падзейнічаць на тое начальства.

Нека з Уладзімірам Корбанам мы доўга ўгаворвалі яе, пакрыўджаную тым, што нехта зноў не ўключыў яе ў нейкую творчую брыгаду. І не толькі ўгаворвалі, ушчувалі. Ну, што ты, маўляў, усё кідаешся, усё ў руху, у камандзіроўках, у пездках па белым свеце? Ці не час спыніцца, азірнуцца, спакойна паразважаць?

Яна нахмурана агрызалася, папікала: землякі называецца! Заміж таго, каб прыйсці на дапамогу, дык яшчэ ўдвох напалі на безабаронную жанчыну. Павучыцца ў гомельскіх! Тыя адно аднаго не даюць у крыўду.

Слова за словам — і мы добра такі паспрачаліся, а кончылася наша спрэчка, як найчасцей і бывала: Еўдакія Якаўлеўна раптам весела зарагатала, ад нядаўняй нахмуранасці не застаўся і следу.

— Ой, дзяды, смяхоце з вамі. Вас, як тыя яловыя пні, не выкарчухеш з цёплай печкі. Заляглі на ёй ды пакрэтваюць ад задаволенасці. І мяне на тую печку клічуць. А я не магу! Нека ж той птушчы, прастора

дзень, усе яе радасці, згрызоты, спадзяванні і расчараванні. Яна была здольна на такія прызнанні, на такую споведзь, на якія не адважыўся б паэт-мужчына. І ўсё гэта без позы, без старання ўразіць, а як нешта звычайнае, што шчыра, мімаволі вырвалася з душы.

Аднаго разу яна сказала: — Няволя — гэта калі хлусіш, прытвараешся і пішаш анімікі...

Сапраўды, вольны, незалежны чалавек ніколі не будзе хлусіць, прытварацца, пісаць анімікі. Шкада, што некаторыя не хочуць гэта зразумець і застаюцца рабамі саміх сябе і абставін. А яшчэ больш шкада, што сярод такіх рабоў ёсць і паэты. А паэт мусіць быць вольны.

Еўдакія Якаўлеўна належала да вольных. Адсюль і шчырасць яе паэзіі.

За упарты характар я некалі жартам назваў яе княгіняй Рагнедай.

— Якая там Рагнеда, — адмахнулася яна, а памаўчаўшы, гарэзліва дадала: — А што, княгіня Еўдакія, якая сама ўсё робіць.

Яна і праўда ўсё рабіла сама, а найперш праклала свой, адметны ў паэзіі шлях, пазначаны і выдатным талентам і не менш выдатнай працаздольнасцю.

Мару прысягнуць, што паэтэс у нас менш за паэтаў не таму, што жанчыны не схільны да паэтычнага мыслення. Наадварот. Але паэзія — гэтая дужа капрызлівая асоба — патрабуе ад чалавека ўсё яго духоўных і фізічных сіл. Колькі — і ўжо на маім вяку — маладзенькіх дзяўчат пачыналі сваю звонкую песню і замаўкалі: замужжа, дзеці, праца, сям'я, быт, клопаты і трывогі непракметна асушылі паэтычную крынічку.

У Еўдакіі Якаўлеўны хапіла і характару, і мужнасці, і таленту на тое, каб перамагчы быт, каб самую звычайную прозу жыцця пераплаўляць у высокую паэзію і пры тым не страціць жаночасці ў паэзіі... у жыцці таксама.

Прыгавяецца адзін пацешны выпадак.

У «Маладосці» ішла яе падборка вершаў. Звычайна, з другой карэктуры мы падпісвалі часопіс да друку, і таму ніякіх змен у гэтую другую карэктуру не дапускалася. Гэта быў закон.

Нумар быў падпісаны да друку, калі ў рэдакцыі паявілася Еўдакія Якаўлеўна і настойліва папрасіла, каб замянілі яе фотаздымак на другі, бо гэты ёй не падабаецца, бо на гэтым здымку яна не ў тым плаці, бо

Карэктуру затрымалі.

— І дзеля чаго толькі, — абураўся я.

Пімен Емяльянавіч хітравата ўсміхаўся.

— Ды зразумеў ты, — сказаў ён, — жанчына дзеля аднаго чалавека гатовая прасядзець цэлы дзень у цырульні, пайсці на самыя неверагодныя пакуты. А тут адрозу трэба паказацца дзясці тысячам падпісчыкаў. Дык мы рыцары ці не рыцары? Некалі адзін вельмі паважаны дзясць кур'ерскі цягнік спыніў дзеля жанчыны, а ты пра графік...

Я быў пасаромлены.

І прыгадаў я гэты выпадак таму, што Еўдакія Лось была настойлівай і напорыстай не толькі ў вялікім, але ў малым, нават дробязным. Мусіць, гэтая рыса характару памагла ёй, маладзенькай, з ушацкай глухамані дзяўчыне, без належнай матэрыяльнай і маральнай падтрымкі ўпэўнена прыйсці да сваёй мэты, стаць слынянай паэтэсай нашага часу.

І тут прыгавяецца яшчэ адзін выпадак.

Пасля вайны адказным рэдактарам газеты «Чырвоная змена» працаваў Іван Аляксандравіч Матыль, пра якога яшчэ і зараз газетчыкі расказваюць легенды.

У першыя пасляваенныя гады газетчыкаў не хапала, і ў рэдакцыях заўсёды меліся вакансіі. Але і пры тым недахопе супрацоўнікаў Іван Аляксандравіч быў вельмі спасярожлівы, калі браў каго на работу. Асабліва прыглядаўся ён да дзяўчат — выйдучы замуж, пойдучы дзеці, які ўжо з яе работнік, — і ўжо вельмі асперагаўся паэтаў — будуць пісаць вершы, а артыкула ад іх не дакачаешся. Старыя газетчыкі з гэтага выпадку жартавалі: лепей вярблуду пралезці ў іголкахаве вюшка, чым маладой дзяўчыне або паэту трапіць на працу ў «Чырвоную змену».

Дык вось, аднаго разу па рэдакцыі пракацілася неверагодная чутка: Матыль бярэ на працу маладзенькую дзяўчынку ды яшчэ і паэтэсу.

Я пайшоў у рэдактарскі кабінет, каб на свае вочы пераканана, што гэта сапраўды так. Справа ад увахода, на канцы, сядзела бялявенькая, здалася, аж нейкая прэрыстая дзяўчына ў светлай сукенцы, у беленькіх шкарпэтках і белых басаножках.

— Знаёмы, — буркнуў Матыль.

— Дуня, — назвалася дзяўчына.

Шчыра кажучы, я сумеўся. Матыль, калі і браў на працу дзяўчат, дык абавязкова баявых, задзірыстых, з характарам

ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ

Завершаны аб'яўлены Міністэрствам культуры БССР рэспубліканскі конкурс на лепшы эстрадны маналог, сольную і харавую песню, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Журы разгледзла звыш 70 твораў і вызначыла лепшыя. Сярод удзельнікаў — кампазітары, паэты, члены Усесаюзнага аб'яднання эстрадных драматургаў, маладыя літаратары і журналісты.

Лепшымі сольнымі песнямі названы: «Край мой крынічны» (музыка В. Кандрасюка, вершы П. Ламана), «Ваенныя парады» (муз. У. Прохарава, вершы А. Лягчылава), «Кастрычніцкія маршы» (муз. Л. Захлеўнага, вершы М. Ясеня). Першую і трэцюю прэміі за песні для аднароднага і змешанага хораў вырашана не прысуджаць. Другая прэмія прысуджана песні Л. Захлеўнага і А. Вольскага «Аўрорай завецца зары». Сярод літаратурных твораў

першая прэмія за эстрадны маналог прыкага публіцыстычнага гучання «Ліст да сына ад Маці-Зямлі» прысуджаны члену аб'яднання эстрадных драматургаў пры Белдзяржфілармоніі Л. Катранькі. Журналіст В. Найдзін за маналог «Не бярэце да галавы», які сацыяльна востра раскрывае маральныя праблемы выхавання падрастаючага пакалення, атрымаў другую прэмію, а трэцюю падзялілі два творы: маналог Я. Бароўскага і В. Бескаравайнага «Запрашаем на вяселле» і фельетон Г. Церахава «Хвалючыцца пытанні».

Творы-пераможцы конкурсу будучы ўключаны ў рэпертуар мастацкіх калектываў, артыстаў эстрады і выконвацца ў канцэртах, прысвечаных знамянальнаму юбілею.

В. ДАПКЮНАС.

ЗА ПЕРАКЛАД ТВОРАЎ ПУШКІНА

На пушкінскіх урачыстасцях у Міхайлаўскім сёлета ўпершыню ўручаны памятнае дыпломы і прэміі «За шчодрасць і душэўнае прадстаўленне свайму народу творчасці расійскага генія Пушкіна Аляксандра Сяргеевіча». Старшыня праўдзіна Літаратурнага фонду СССР М. Гарбачоў шчыра павіншаваў

пераможцаў гэтага творчага спаборніцтва Г. Врбову (ЧССР), А. Фодара (Венгрыя), Х. Ф. Сан-часа (Іспанія), І. Ганчарэнку (Украіна).

Высокай узнагароды за перастварэнне твораў А. Пушкіна па-беларуску ўдастоены Рыгор Барадулін.

НА ПАРАДКУ ДНЯ — ДЭТЭКТЫЎ

«Дэтэктыў — учора, сёння, заўтра» — так можна сфармуляваць тэму размовы на Усесаюзнай нарадзе па маральна-духоўных і прававых праблемах у мастацкай літаратуры, што адбылася ў Нішынёве. Яе арганізатары — МУС ССРСР і Саюз пісьменнікаў краіны. Больш за 200 літаратараў і работнікаў органаў унутраных

спраў з усіх саюзных рэспублік сабраліся на гэтую сустрэчу. Нашу рэспубліку прадстаўлялі пісьменнікі А. Капусцін, К. Тарасаў і У. Шыцін, намеснік начальніка палітдзелу МУС БССР І. Чарнамазаў, супрацоўнік крмінальнага вышуку Р. Аўраменка, журналіст Г. Круглоў.

Г. ЯУГЕНЕНКА.

ПРАЎДА ГІСТОРЫІ І ГІСТОРЫЯ ПРАЎДЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

напісана, пра каго нават малодшакласнікі амаль усё ведаюць, чыталі недзе раней (серыя выдання чамусьці ў разліку на малодшакласнікаў). Чытач жа, як юны, так і дарослы, прагне адкрыцця. Кніга вабіць яго перш-наперш невядомым, неадкрытым. Палітвыдатаўская серыя «Пламёныя рэволюцые» таму ў вялікай ступені і заваявала аўтарытэт, што пры падрыхтоўцы яе гэта ўлічвалася — прынамсі, у большасці дакументальных раманаў і апавесцей.

3.

Не пабаімся праўды і прызнаемся: літаратура наша належным чынам не паказала яшчэ таго, што адбылася ў Беларусі і вакол Беларусі (у палітычным сэнсе слова) у семнацатым, васьмнадцатым, дзевятнацатым гадах. У гістарычнай паўнаце, драматычнасці, сунярэчлівасці лёсавызначальных для народа падзей. Атмасферай, канфіктамі таго часу наваёна процьма апавяданняў — у іх ліку выдатных, слухна занесеных сёння ў разрад класічных.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне вакантнай пасады прафесарска-выкладчыцкага складу (з мінскай прапіскай):

1. Кафедра духавых інструментаў (саксафон) — выкладчык — 1. Тэрмін падачы заяў адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна пала-

жэнню аб конкурсах, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведкі па тэл.: 22-49-42, 22-96-71.

ЗАПРАШАЕ БАЛГАРЫЯ

Ні з чым не параўнальная прыгажосць балгарскіх краёўдаў, знакамітых мясцін братняй краіны, дзе так цесна суседнічаюць між сабой далёкае мінулае і дзень сённяшні. Ці не таму гэтак ахвотна едуць у сонечную краіну госці з усяго свету? Штогод 9-мільённая Балгарыя прымае 7 мільёнаў турыстаў, сярод якіх — больш за чвэрць мільёна падарожнікаў з Савецкага Саюза.

Аб'яднанне «Балкантурыст»

прапануе ім больш за 60 маршрутаў, у тым ліку горных і марскіх. Яны даюць магчымасць і культурна адпачыць, і пашырыць свой круггляд.

У гэтыя ж дні мінчане маюць магчымасць зрабіць завочнае падарожжа па Балгарыі. Для гэтага варта толькі завітаць у кінатэатр «Масква», дзе разгорнута выстаўка «Балгарыя — краіна турызму, краіна сяброў».

Ю. ГУСЕУ.

У ГАСЦЯХ ВА «УНУКАЎ»

Адбылася творчая сустрэча студэнтаў аддзялення харэаграфіі і фальклорнага ансамбля танца «Унукі» Мінскага інстытута культуры з удзельнікамі аднаго са старэйшых самадзейных калектываў рэспублікі ансамбля песні і танца «Малодосць», нязменным кіраўніком якога на працягу трох дзесяцігоддзяў з'яўляецца заслужаны дзял культурны БССР І. Серыкаў.

Ансамблем «Малодосць» была паказана шырокая праграма песеннай і танцавальнай творчасці. Вялікую цікавасць у гледачоў выклікалі харэаграфічныя кампазіцыі «Кірмаш» і «Суседзі», беларускія народныя танцы «Крупчанская кадрыля», «Камары», «Лучыначкі», «Прабегліца». Не пакінулі раўнадушнымі гледачоў і беларускія народныя песні ў выкананні харэаграфіі.

Гледачоў падкупіла не толькі віртуознасць выканання тэхнічна складаных рухаў, а і незвычайная эмацыянальнасць у перадачы характару і настрою песень і танцаў, якія выконваліся. І ў гэтым немалая заслуга музычнай групы ансамбля «Малодосць», якая суправаджала ўсе выступленні спевакоў і танцоўраў. Уразіла віртуознае ігра балістаў і ўменне многіх музыкантаў валодаць некалькімі інструментамі.

У адказ выступілі ўдзельнікі ансамбля «Унукі», паказаўшы танец «Малаточкі», створаны на фальклорным матэрыяле і пастаўлены студэнткай Н. Русакевіч.

В. ЛЫСЯНKOBA, В. ШАПАВАЛАВА, выкладчыкі кафедры харэаграфіі.

У АБ'ЕКТЫВЕ — ПОЛЬШЧА

Саюз журналістаў БССР, Беларускае таварыства дружбы і культуры сувязі з замежнымі краінамі і Генеральнае консульства ПНР у Мінску арганізавалі ў мінскіх кінатэатрах «Масква» і «Вільнюс» выстаўкі дакументальнай і мастацкай фатаграфіі аўтараў з Польскай

Народнай Рэспублікі. У дзвюх экспазіцыях прадстаўлена больш чым 300 работ, якія знамяць мінчан і гасцей сталіцы рэспублікі са шматганным жыццём братняга народа, расказваюць аб працы, адпачынку палякаў.

дзіла ў гісторыю на праўду. Калі не дазвалялася, скажам, успамінаць слаўных герояў рэвалюцыйнага летапісу, якія пазней сталі ахвярамі наклёпу.

Апроч таго, што пісьменнік, які матэрыялаў з названых гадоў загарэўся, пры звароце да архіўных крыніц мог патрапіць у сітуацыю, скажам мякка, далікатную, дакладней, двухсэнсоўную, — дык не ўсюды архівісты на яго жаданне і адгукнуліся б, пайшлі яму на сустрэчу. Цяпер нездарма такія частыя нараканні на абмежаванасць доступу да архіўных сховішчаў. Не забуду вінаваты твар дырэктара аднаго з маскоўскіх архіваў, калі ён не меў права самастойна вырашыць, дазваляць ці не дазваляць нашай кінатэатру здымаць падобраныя для фільма дакументы — абавязаны быў накіраваць іх пералік у галаў.

Лічымся ўстановай і навукова-даследчай, а толькі і робім, што ставім даследчыкам рагаткі: гэтага нельга, таго нельга, — сарвалася ў яго.

Вось і не дзіўна, што творам нашай прозы, у гісторыка-рэвалюцыйнай яе дэяльнасці, адчувальна нестасе, дазволі сабе так сказаць, архіўнай асаншчанасці. Маю на ўвазе не цытаванне дакументаў, не спасылкі з пазначэннем шыфраў крыніцы — гаворка не пра навуковыя публікацыі. Маю на ўвазе агульную насычанасць твора часам няўлоўнымі прыкметамі дасведчанасці аўтара ў перыядзе, які паказвае, — у яго фарбах, пахах, псіхалогіі, нюансах. Той дасведчанасці, якая ў рускай гісторыка-рэвалюцыйнай белетрыстыцы нашых дзён зрабіла такімі папулярнымі, на-

прыклад, кнігі Ю. Давыдава. Там у нас, дзе заглябляем у мінулае далей, — у багаці створаў У. Караткевічам, у аповесці В. Хомчанкі пра Багушэвіча, у напісаным А. Мальдзісам, Э. Ялугіным, К. Тарасавым, — беларускія аўтары ў гэтых адносінах, што называецца, на вышыні. Там жа, дзе спрабуем і прапануем чытачу дыкніць наваліністым паветрам прэдадзя рэвалюцыі ці дзён саміх рэвалюцыйных падзей, — там пад зробленай спробай надзейнага грунту часта не хапае.

Не робіць нам гонару, што ў багатым на цікавейшыя эпизоды рэвалюцыйным мінулым краі для беларускай літаратуры, для іншых мастацтваў — і дагэтуль шматлікія белыя плямы. Складана асвойваць матэрыял пра нелегальнае выданне ў Мінску часопіса «Чорны перадел» — часопіса, які чытаў Маркс, — ды ці па-гаспадарску зноў-такі, ці патрыятычна нават, што ні мастацкага, ні публіцыстычна-пазнавальнага пра гэта ў нас нічога няма? Што толькі ў самыя апошнія гады пачалі падступіцца мы да тэмы Першага з'езда РСДРП?

Выступаючы нядаўна на нарадзе ў Дзяржтэатрыды СССР, Я. К. Лігачоў гаварыў і аб неабходнасці «...не падганяць гісторыю пад якулю-небудзь канцэпцыю, не прыгладжваць яе, не наводзіць хрэстаматыіны глянец. Яна, гісторыя нашай рэвалюцыі, не мае ў гэтым патрэбы. Яна настолькі гераічная і павучальная, што не мае патрэбы ні ў якой касметыцы...».

Як да гэтай думкі не далучыцца!

На Валожыншчыне прайшло свята «Рэвалюцыя працягваецца» па праграме II Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці. У ім

вытворчага аб'яднання «Мінскпрамбуд», народны ансамбль пантамімы «Лік» Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавада, тэатр-

Песня над Валожынам

прынялі ўдзел госці з Мінска і мясцовыя самадзейныя артысты.

Гасцей сустрэлі хлебам-соллю на мяккі Валожынскага раёна. А ў самім Валожыне свята пачалося ўскладаннем кветак да магілы воінаў Вялікай Айчыннай вайны. Потым удзельнікі свята і гледачы накіраваліся на стадыён, дзе адбыўся вялікі канцэрт. Перад валожынцамі выступілі народны ансамбль танца «Лявоніха» Палаца культуры Мінскага трактарнага, народны хор

студыя «Калізей» Беларускага політэхнічнага інстытута і іншыя калектывы.

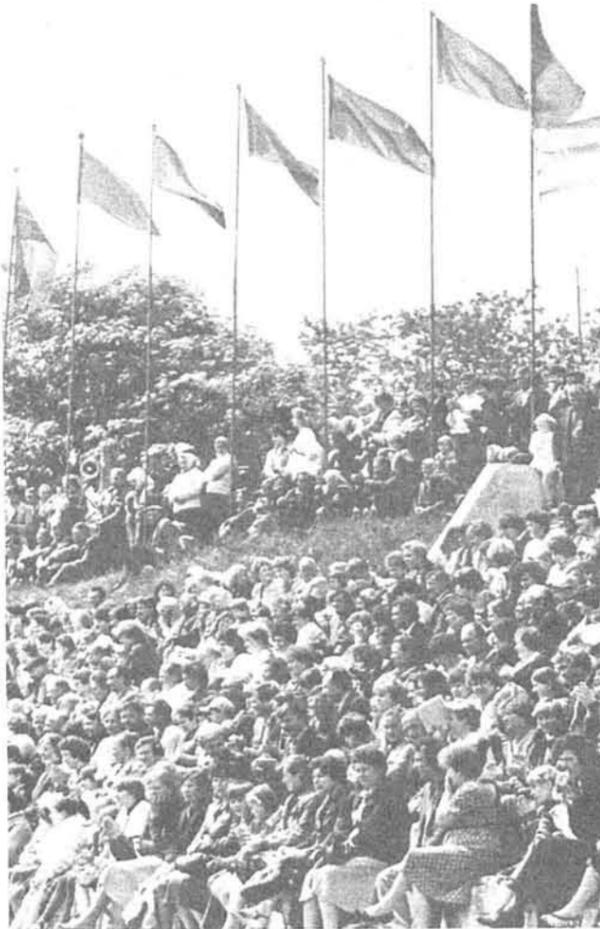
Добра сустрэлі гледачы вакальную групу ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны (Валожынскі гарадскі Дом культуры).

Свята працягвалася ў калгасах і саўгасах раёна, куды потым накіраваліся групы удзельнікаў канцэрта.

П. ВАСІЛЕУСКІ.

Кветкі да магілы воінаў Вялікай Айчыннай.

Гледачы на стадыёне.

Артысты «Лівоніхі».

Фота Ул. КРУКА.

Удзельнік свята — саўгасны хор.

У саўгасе «Юржавічы» Лагойскага раёна прайшло свята народнага мастацтва. Ініцыятарам і арганізатарам яго правядзення была загадчыца клуба Лідзія Лукашова.

У фале клуба была наладжана выстаўка лепшых вырабаў вясковых умельцаў і майстрых — дыванкі, абрусы, мантрамэ, сумкі, ручнікі, поцілкі. Тут жа гаспадыні паказвалі сваё ўмельства пячы і смажыць. Школьнікі арганізавалі сваю экспазіцыю — цацкі, марціны, зробленыя метадам выпальвання, казанчыя збудаванні з запалак. А на сцэне клуба выступалі аматары песні, танца, мастацкага слова.

На заканчэнне свята пераможцам былі ўручаны падарункі і сувеніры.

Тэкст і фота У. БАСЬКО.

22 чэрвеня, 20.10

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗІЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНИКА

Канцэрт харэаграфічнага ансамбля «Росіца» Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Шкловаланно» г. Полацка.

23 чэрвеня, 19.50

ПРЭМ'ЕРА НОВАЯ КНИГІ

Выхад у свет Купалаўскай энцыклапедыі быў прысвечаны ў Доме літаратара вечар, на якім выдаўцы сустрэліся з аматарамі беларускай літаратуры. Пра стварэнне кнігі расказалі І. Шамякін, В. Каваленка, А. Петрашкевіч, М. Грынчык, Б. Сачанка. Вершы чыталі артысты Беларускага тэатра.

24 чэрвеня, 19.50

«У СВЯТЛЕ РАМПЫ»

Дыялог з заслужанай артысткай БССР Т. Мархель вядзе пісьменніца Г. Каржанеўская. Вы убачыце сцэны са спектакляў «Вечар», «Стары дом», тэлефільма «Новая зямля».

26 чэрвеня, 19.50

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК

Літаратурна-мастацкі часопіс «Дзвіна».

27 чэрвеня, 11.15

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»

«Тэма тэм» сучаснага мастацтва. Вядучы — мастацтвазнаўца У. Бойка.

27 чэрвеня, 12.20

«У СЯМ'І АДЗІНАЯ»

Перадача расказвае пра літаратурны сувязі Беларусі і Грузіі. У ёй прымуць удзел пісьменнікі В. Нікіфаровіч, А. Разанаў, Н. Гапрындашвілі, А. Баганідзе, А. Нодзія, А. Асанідзе. Вядучы — паэт-перакладчык У. Сіўчынаў.

27 чэрвеня, 13.05

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»

Вершы Ю. Свіркі.

27 чэрвеня, 14.50

«МУЗЫЧНЫЯ СПЕКТАКЛІ ТЭАТРА КРАІНЫ»

П. Чайкоўскі. «Чарадзейна». Спектакль Горнаўскага тэатра оперы і балета.

27 чэрвеня, 18.20

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»

Перадача расказвае пра пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. У традыцыйнай рубрыцы «Літаратурныя дыялогі» выступіць філосаф У. Конан і крытык Я. Лецка.

27 чэрвеня, 23.15

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Музычная праграма з удзелам рок-групы «Адлюстраванне».

28 чэрвеня, 13.05

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦІ

В. Лукша. «Калі вяртаюцца буслы». Спектакль народнага тэатра Дома культуры г. Пінска.

28 чэрвеня, 15.35

«СТАРОНКІ ТВОРЧАСЦІ»

Мастак М. Селяшчук. Вядучы У. Бойка.

28 чэрвеня, 17.05

«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ»

Сімпазіум СССР — ГДР на праблемах экранізацыі літаратурных твораў на тэлебачанні і духоўнага стану грамадства.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

В. АДАМЧЫК. І скажа той, хто народзіцца. Раман. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 90 к.

Я. БРЫЛЬ. Ад сябры да жніва. Аповяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 2 р. 30 к.

І. ГРАМОВІЧ. Чатыры сантыметры надзеі. Аповесць, аповяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 90 к.

А. ДЗЯТЛАУ. Вяртанне. Аповяданні, аповесці. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 1 р. 10 к.

М. ЛУЖАНІН. Вярнуся ветрам. Вершы, сатыра, гумар. Мн., «Мастацкая літаратура», 1987. — 55 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02191 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотаілюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынацы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатолий ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Анатолий БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.